

Издавачки совети:

Д-р Мирјана Лазарова Трајковска (Македонија)
 Проф. д-р Драгољуб Поповиќ (Србија)
 Проф. д-р Удо Штајнер (Германија)
 Д-р Јенс Мејер Ладевиќ (Германија)
 Проф. д-р Тони Дескоски (Македонија)
 Проф. д-р Тамара Чапета (Хрватска)
 Проф. д-р Златан Мешкиќ (Босна и Херцеговина)
 Проф. д-р Ненад Гавриловиќ (Македонија)
 Д-р Дарко Самарциќ (Германија)

Издавачи:

ГЕРМАНСКА ФОНДАЦИЈА
 ЗА МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА
 СОРАБОТКА

Gefördert durch:

aufgrund eines Beschlusses
 des Deutschen Bundestages

UDC 34

Од содржината

СТАТИИ

Д-р Мирјана Лазарова Трајковска

*Република Македонија 20 години член на
 Европскиот суд за човековите права*

7

ПРИЛОГ

*Европска конвенција за заштитата на
 човековите права*

47

ISSN 1857842

9 771857 84200

Бр. 1-2/2018

Година 7, том 11
 Декември 2018
 страници 1-68

Издавачи:

ГЕРМАНСКА ФОНДАЦИЈА
ЗА МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА
СОРАБОТКА

Gefördert durch:

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

ИМПРЕСУМ

Главни и одговорни уредници:

д-р Штефан Пирнер, адвокат

доц. д-р Александар Љ. Спасов

Редакција:

Наташа Андреевска-Томовска и Дана Трајчев-Божиќ

Превод од германски јазик:

Наташа Андреевска-Томовска, дипломиран толкувач

по германски и англиски јазик

Јазична редакција:

Елизабета Коневска

Печатница:

Пропоинт, Скопје

Контакт:

Европско право

Адреса: Правен факултет „Јустинијан Први“

бул. „Гоце Делчев“ 9Б

(за доц. д-р Александар Спасов)

e-mail: ep.redakcija@t-home.mk

Телефон: +389 70 268-293 (А. Спасов);

+389 71 547-752 (Н. Андреевска-Томовска)

Почитувани читателки и читателци, драги колешки и колежи,

редовните читатели на ЕП знаат дека во соодветни прилики списанието излегува како тематски број во кој сеопфатно се разработува некоја тема. Пример за тоа беше првиот број во 2017 година, во кој низа автори, меѓу кои и поранешниот австриски заменик-канцелар Еберхард Бусек, развија различни аспекти на истапувањето на Велика Британија од ЕУ (Брегзит).

И во овој број во фокусот е поставена една тема. Притоа се работи за таква тема што е од посебно значење за Македонија и за нејзиното право, имено 20-годишнината од пристапувањето на Македонија кон Советот на Европа и 20-годишнината од реформирането на Европскиот суд за човекови права кој претставува најважен орган за Советот на Европа. Тоа е од причина што Судот одлучува за повреди на Европската конвенција за човекови права кои се сметаат за „европско право во поширока смисла“.

Со тоа на граѓаните на државите членки на Советот на Европа им се дава ефективно средство за да се одбранат од повреди на нивните права од страна на нивната матична земја и нејзините државни органи. Сепак, значењето на одлуките на ЕСЧП оди многу подалеку од поединечниот случај што се обработува, бидејќи тие (треба да) имаат импликации за иднината. Имено, во основата на повредите на човековите права, за кои одлучува Судот во Стразбур, ретко се наоѓа само еднократно девијантно однесување од страна на засегнатата држава. Најчесто, законските регулативи, кои важат за голем број случаи, или практиките на државните органи кои се останати од дамина, се причина за донесување на осудителни пресуди од страна на Судот во Стразбур. Во таква ситуација, пресудите на ЕСЧП содржат и „домашни задачи“ за осудените држави. Тие се состојат во тоа дека државите треба да променат закони и/или да се погрижат за промена на однесувањето од страна на државните служби.

Затоа горенаведениот двоен јубилеј во 2018 година претставува повод да се направи ретроспектива, во чии рамки ќе бидат разгледани низа прашања. Тоа се особено: Во кои значајни случаи Македонија е осудена од страна на Судот во Стразбур?

Дали постојат одредени права, пропишани во ЕКЧП, кои според заклучоците на Судот во Стразбур особено често биле повредувани од страна на Македонија?

Кои мерки ги презела Македонија со цел да избегне повторување на случаи од ист вид?

Како со помош на судската практика на ЕСЧП (во случаите во кои била поведена постапка против Македонија, но и со пресуди против други држави) се промениле правото и управната практика во Македонија воопшто?

Разработувањето на овие прашања налага сеопфатно познавање на судската практика на Судот во Стразбур. Покрај тоа, тоа налага и објективен стручен пристап и способност *sine ira et studio* да се известува за пресудите во Стразбур кои за многумина во осудената држава воопшто не се добредојдени. Германската фондација за меѓународна правна соработка, рег. здруж. (ИРЗ) ја радува тоа што, со г-ѓа Мирјана Лазарова Трајковска, која до 2017 година беше македонски судија во Стразбур, ѝ успеа да најде таков автор.

Поради нејзината долгогодишна работа во оваа област, таа, како ретко кој друг, е компетентна и квалификувана да ги разгледа прашањата кои штотуку ги споменавме. Резултатот од овој ангажман го држите во своите раце.

Како дополнение на овој текст, ова издание на ЕП го содржи и текстот на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (ЕКЧП) и дополнителните протоколи кон неа кои се ратификувани од страна на Македонија. Кај овие дополнителни протоколи кон ЕКЧП станува збор за договори меѓу држави кои го надополнуваат текстот на ЕКЧП. Во нив, од една страна, се содржани гаранциите на дополнителните права, и, од друга страна, одредбите за Европскиот суд за човекови права и постапките пред него.

На тој начин, заштитата што ЕКЧП им ја гарантира на граѓаните против некоја одредена држава произлегува од содејството на самата ЕКЧП и дополнителните протоколи кои се потпишани од односната држава.

Затоа, со овие дополнителни материјали на читателите им се овозможува да ги поврзат заклучоците во текстот на д-р Лазарова Трајковска со меродавните правни извори и да го разберат изнаоѓањето на правото од страна на ЕСЧП.

Затоа нема да биде претерано ако се заклучи дека со овој број на ЕП е обезбеден извор на информации како никој друг.

Ова издание е информативно и фундирано, но без притоа да се изгуби во научните детали. Со тоа, и за практичарите и за студентите, кои досега сè уште не се занимавале со оваа важна тема во целата нејзина опсежност, сеопфатно се разјаснува постапувањето на ЕСЧП во Стразбур во однос на Македонија и неговите реперкусии во Македонија. Покрај тоа, бројните извадоци од различните обработени пресуди даваат продлабочен увид во аргументирањето на Судот. Со овој придонес, авторката, д-р Лазарова Трајковска создаде дело кое може да биде од голема корист и за студентите, науката, правните практичари, но и за „обичните граѓани“ (односно лица кои не се правници). Затоа ѝ должиме срдечна благодарност!

Понатаму, благодарност им должиме на членовите на издавачкиот совет на ова списание. Посебна благодарност повторно упатуваме до германското Сојузно министерство за правда и заштита на потрошувачите, од чија институционална помош се финансира ова списание, како и до германското Министерство за надворешни работи кое поддржува различни други проекти на ИРЗ во Македонија и во другите држави во регионот од германскиот придонес кон Пактот за стабилност за Југоисточна Европа.

ИРЗ одржува постојани и добри контакти со вработените во двете министерства во Берлин. Тесна координација, сепак, се остварува и со германските амбасади во секоја од земјите, кои конструктивно ја следат и ја поддржуваат дејноста на ИРЗ. Затоа, посебна благодарност упатуваме до германскиот амбасадор г. Томас Герберих и до неговите соработници.

Адвокат д-р Штефан Пирнер
Регионален проектен раководител
при Фондацијата ИРЗ за „Југоисточна Европа I“
(Босна и Херцеговина, Македонија,
Црна Гора и Србија)

Доц. д-р Александар Љ. Спасов
Доцент на теоретски правни науки
на Правниот факултет „Јустинијан Први“
во Скопје

Sehr geehrte Leserinnen und Leser, liebe Kolleginnen und Kollegen,

regelmäßige Leser der EP wissen, dass diese Zeitschrift bei geeigneten Anlässen als thematische Ausgabe erscheint, in der ein Thema umfassend beleuchtet wird. Ein Beispiel hierfür war die erste Ausgabe des Jahres 2017, in der eine ganze Reihe von Autoren, darunter auch der ehemalige österreichische Vizekanzler Eberhard Busek, verschiedene Aspekte des Austritts von Großbritannien aus der EU (Brexit) beleuchteten.

Auch in dieser Ausgabe steht ein Thema im Mittelpunkt. Dabei handelt es sich um ein solches, das für Mazedonien und sein Recht von herausragender Bedeutung ist, nämlich das 20. Jubiläum des Beitritts von Mazedonien zum Europarat und das 20-jährige Jubiläum der Reform des europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte, der das wohl wichtigste Organ des Europarats darstellt, denn das Gericht entscheidet über Verletzungen der europäischen Menschenrechtskonvention, die zum „Europarecht im weiteren Sinne“ gezählt wird.

Dadurch wird den Bürgern der Mitgliedstaaten des Europarats ein effektives Mittel an die Hand gegeben, sich gegen Rechtsverletzungen durch ihren Heimatsstaat und von dessen Behörden zur Wehr zu setzen. Die Bedeutung der Entscheidungen des EGMR geht jedoch weit über den behandelten Einzelfall hinaus, da sie auch Auswirkungen für die Zukunft haben (sollten). Den Menschenrechtsverletzungen, über die das Straßburger Gericht zu befinden hat, liegt nämlich selten ein nur einmaliges Fehlverhalten des betreffenden Staates zu Grunde. Häufig sind rechtliche Regelungen, die für eine Vielzahl von Fällen gelten, oder althergebrachte praktische Übungen staatlicher Behörden der Hintergrund für Verurteilungen durch das Straßburger Gericht. In dieser Situation enthalten die Urteile des EGMR auch „Hausaufgaben“ für die verurteilten Staaten. Diese bestehen darin, Gesetze zu ändern und/oder dafür Sorge zu tragen, dass staatliche Stellen ihr Verhalten ändern.

Deshalb ist das oben genannte Doppeljubiläum im Jahr 2018 Anlass für einen Rückblick, in dessen Rahmen einer ganzen Reihe von Fragen nachgegangen werden soll. Diese sind insbesondere:

In welchen bedeutsamen Fällen wurde Mazedonien von dem Straßburger Gericht verurteilt?

Gibt es bestimmte, in der EMRK festgeschriebene Rechte, die von Mazedonien nach den Feststellungen des Straßburger Gerichtes besonders häufig verletzt wurden?

Welche Vorkehrungen hat Mazedonien getroffen, um eine Wiederholung gleichartiger Fälle zu vermeiden?

Wie hat sich durch die Rechtsprechung des EGMR (in Fällen, in denen Mazedonien verklagt wurde, aber auch durch Urteile gegen andere Staaten) das Recht und die Verwaltungspraxis in Mazedonien allgemein geändert?

Die Behandlung dieser Fragen erfordert eine umfassende Kenntnis der Rechtsprechung des Straßburger Gerichtes. Sie erfordert darüber hinaus auch einen objektiven sachkundigen Ansatz und die Fähigkeit sine ira et studio über Straßburger Urteile, die vielen im verurteilten Staat alles andere als willkommen sind, zu berichten. Die Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V. (IRZ) freut sich, dass es gelungen ist, mit Frau Dr. Mirjana Lazarova Trajkovska, die bis zum Jahr 2017 selbst mazedonische Richterin in Straßburg war, eine solche Autorin zu gewinnen.

Aufgrund ihrer diesbezüglichen jahrelangen Tätigkeit ist sie wie kaum jemand anderes dazu berufen und befähigt, den eben angesprochenen Fragen nachzugehen. Das Ergebnis dieser Tätigkeit halten sie in Ihren Händen.

Zusätzlich zu diesem Text enthält die vorliegende Ausgabe der EP auch den Text der Europäischen Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten (EMRK) und der von Mazedonien ratifizierten Zusatzprotokolle zu dieser. Bei diesen Zusatzprotokolle zur EMRK handelt es sich um Vereinbarungen zwischen Staaten, die den Text der EMRK ergänzen. In ihnen sind einerseits die Garantie zusätzlicher Rechte, andererseits Regelungen über den Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte und das Verfahren von ihm enthalten.

Somit ergibt sich der Schutz, den die EMRK den Bürgern gegen einen bestimmten Staat gewährt, aus dem Zusammenwirken der EMRK selbst und der vom jeweiligen Staat unterzeichneten Zusatzprotokolle.

Deshalb erlauben es diese weiteren Materialien den Lesern, die Feststellungen aus dem Text von Frau Dr. Lazarova-Trajkovska mit den maßgeblichen Rechtsquellen in Verbindung zu bringen und die Rechtsfindung durch den EGMR nachzuvollziehen.

Deshalb dürfte nicht übertrieben sein, festzustellen, dass mit der vorliegenden Ausgabe der EP eine Informationsquelle geschaffen wurde, die ihresgleichen sucht.

Das vorliegende Heft ist informativ und fundiert, ohne sich jedoch in wissenschaftlichen Einzelheiten zur verlieren. Dadurch wird auch für Praktiker und Studenten, die sich bislang noch nicht mit diesem wichtigen Thema in seiner ganzen Breite befasst haben, das Wirken des Straßburger EGMR mit Bezug auf Mazedonien und dessen Auswirkungen in Mazedonien umfassend deutlich. Die zahlreichen Auszüge aus verschiedenen behandelten Urteilen erlauben darüber hinaus einen vertieften Einblick in die Argumentation des Gerichts. Die Autorin Frau Dr. Lazarova Trajkovska hat mit dem vorliegenden Beitrag ein Werk geschaffen, das sowohl Studierenden, der Wissenschaft, juristischen Praktikern, aber auch „normalen Bürgern“ (also Personen, die nicht Juristen sind) von großem Nutzen sein kann. Dafür gebührt ihr herzlicher Dank!

Weiterer Dank gebührt den Mitglieder des Herausgeberrates dieser Zeitschrift. In besonderer Weise ist wiederum dem deutschen Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz (BMJV), aus dessen institutioneller Zuwendung diese Zeitschrift finanziert wird, sowie dem Auswärtigen Amt (AA), das verschiedene weitere Projekte der IRZ in Mazedonien und sonstigen Staaten der Region aus dem deutschen Beitrag zum Stabilitätspakt für Südosteuropa unterstützt, zu danken.

Zu den Mitarbeitern beider Ministerien in Berlin bestehen seitens der IRZ ständige und gute Kontakte. Eine enge Abstimmung findet jedoch auch mit den deutschen Botschaften vor Ort, die die Tätigkeit der IRZ konstruktiv begleiten und unterstützen, statt. Deshalb gilt ein besonderer Dank Herrn Botschafter Thomas Gerberich und seinen Mitarbeitern.

Rechtsanwalt Dr. Stefan Pürner
Bereichsleiter der IRZ für „Südosteuropa I“
(Bosnien und Herzegowina, Mazedonien,
Montenegro und Serbien)

Doz. Dr. Alexander Spasov
Dozent für Rechtstheorie an der Juristischen Fakultät
„Iustinianus Primus“ in Skopje

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР

Предговор на редакцијата	1
--------------------------------	---

СТАТИИ

Д-р Мирјана Лазарова Трајковска: Република Македонија 20 години член на Европскиот суд за човековите права	7
---	---

ПРИЛОГ

Европска конвенција за заштита на човековите права	47
--	----

INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT

Vorwort der Redaktion	3
-----------------------------	---

AUFSÄTZE

Dr. Mirjana Lazarova Trajkovska: „Mazedonien-20 Jahre Mitglied des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte“	7
--	---

ANLAGE

Europäische Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten	47
--	----

Република Македонија 20 години член на Европскиот суд за човековите права

д-р Мирјана Лазарова Трајковска
Судија

UDC: 341.645.544(4:497.7)(061.75)

1.01 Изворна научна статија

ВОВЕД

Овој текст има за цел да направи преглед и анализа на влијанието на Европскиот суд за човековите права, (овде и понатаму ЕСЧП или Судот) врз демократските транзициски процеси во Република Македонија во изминатите 20 години. Теоретски, влијанието на ЕСЧП може да се анализира низ повеќе аспекти, но во оваа анализа, нас не интересира влијанието врз заштитата на човековите права преку нормативни, политички и судски промени. Во тој контекст најчесто зборуваме за двонасочно влијание преку хармонизација на националните правни механизми и менување на институциите одговорни за заштита на човековите права. Наша цел е да направиме преглед и анализа на промените и влијанијата во: законодавната област, судската пракса, како и во однос на граѓанскиот сектор и образованието во Република Македонија. Покрај тоа, врз основа на досегашните искуства преку судската пракса за Република Македонија и врз основа на предметите кои чекаат на одлучување во Стразбур, ќе укажеме на можниот иден развој на судската пракса за Република Македонија.

Фокусот на оваа анализа е на периодот од ратификацијата на Европската конвенција за човековите права (овде и понатаму Конвенцијата) до денес. Оваа е време во кое и самиот ЕСЧП, со цел да ја прилагоди својата улога и функција и во однос на големиот број на новопримени членки, минува низ неколку реформски циклуси. Влијанието на ЕСЧП врз земјките членки на Советот на Европа (СоЕ) и конкретно врз Република Македонија се остварува и низ самиот процес на реформирање на ЕСЧП. Затоа на почетокот најпрво се назначуваат главните контури на реформите на Судот во кој Република Македонија пристапи со свој судија на 1 ноември 1998 година.

1. ПРИСТАПУВАЊЕТО И РАТИФИКАЦИЈАТА НА КОНВЕНЦИЈАТА

Оваа година Република Македонија го прославува 20-годишниот јубилеј од ратификувањето на Европската конвенција за човековите права. Јубилеите се време за прослави, но и време за сумирање на постигнатото и на она што треба да се одработи.

И пред пристапувањето кон постапката за потпишување и ратификација, Конвенцијата и судската пракса на ЕСЧП имаа силно влијание врз демократскиот развој на земјата. Тоа беше особено видливо во периодот кога се изготвуваше Уставот на независна Република Македонија во 1991 година. Многу идеи содржани во Конвенцијата „...претходно беа интегрирани во уставниот акт, како и во други важни закони усвоени од Собранието...во периодот од 1992 до 1995 година (во 1992 година Законот за одбрана, во 1994 година Законот за политички партии, Законот за внатрешни работи, Законот за судовите и Законот за локална самоуправа од 1995 година)“.¹

Пристапувањето кон Конвенцијата од страна на Република Македонија беше постигнато во релативно краток временски период. Конвенцијата беше потпишана во ноември 1995 година, а ратификувана во април 1997 година од кога почна да се применува во однос на граѓаните на Република Македонија². Ратификацијата не беше предмет на јавна критика и

¹ Skaric S. and Cvetkovski C. „Contemporary Constitutional Issues and Debates in the Republic of Macedonia: Macedonian Constitutional System in the Light of the European Convention on Human Rights“ available at http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/r3/Fy_3_Cvetkovski.html (пристапено 24 јули 2018 година).

² Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаменталните слободи, Република Македонија ја потпиша на 9 ноември 1995, Законот за ратификација на Конвенцијата беше објавен во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/97 и ратификацијата стапи во сила на 10 април 1997 година.

помина без посебни коментари во медиумите. Меѓу почитувачите и бранителите на човековите права, научниците, аналитичарите и граѓанскиот сектор, ратификацијата беше прифатена како потврда на политиките за подобра заштита на човековите права.³

Како и останатите земји кандидати за прием во Советот на Европа, пред да ја ратификува Конвенцијата, Република Македонија имаше обврска да направи компаративна анализа на домашната законска рамка, да ги измени и дополни законите кои не беа во согласност со неа. За оваа цел, Министерството за правда формираше работна група од експерти од областа на уставното, кривичното, граѓанското, управното право, експерти за човекови права и за меѓународно јавно право. Во работата на овој документ беа вклучени и граѓански организации и познати активисти и бранители на човековите права. Компаративната анализа даде реална слика за состојбата на македонската правна рамка која во најголемиот дел целосно беше во согласност со минималните стандарди за заштита на човековите права на кои инсистира Конвенциското право. Затоа и при ратификацијата беа ставени резерви на мал дел од одредбите за кои државата сметаше дека ѝ треба повеќе време за да ја усогласи домашната законска рамка⁴. Во контекст на ратификацијата, фокусот беше на местото и стаусот на Конвенцијата во хиерархијата на националниот правен систем. Македонскиот устав ја прифаќа монистичката традиција во меѓународното право и утврдува дека „...меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не може да се менуват со закон“⁵. Во нормативниот поредок на македонскиот правен систем, Конвенцијата е позиционирана помеѓу Уставот и законите. Токму од тие причини, во изминатите 20 години, некои законски измени и дополнувања следуваа како резултат на судската пракса на ЕСЧП во однос на Република Македонија.

Но пишувањето закони и формално-правното усогласување на домашните стандарди со оние утврдени во Конвенцијата се покажа како најмал проблем. Проблемите започнаа со донесувањето на првите пресуди во однос на Република Македонија кои покажаа дека главниот проблем не е законската рамка, туку дека вистински проблем е практичното спроведување на некои законски одредби во врска со заштитата на човековите права.

2. СУДОТ ВО СТРАЗБУР ПРЕД И ПО РЕФОРМИТЕ

Оваа е јубилејна година за членството на Република Македонија во ЕСЧП, но идната година (2019) и ЕСЧП слави голем јубилеј - шеесет години од своето постоење. Шеесет години работа на една институција носат придобивки во однос на институционалното созревање, а искуството ги дава резултатите од многу вложени знаења и верба во важноста на човековите права за добродетелта на секое демократско општество. Самата Конвенција е отворена за потпишување на 4 ноември 1950 година, набрзо по завршувањето на Втората светска војна, а стапи на сила на 3 септември 1953 година. Како прва и најважна конвенција на што туку формирано Совет на Европа, Конвенцијата е замислена како одговор на злосторствата направени за време на Втората светска војна. Пристапот да се дозволи индивидуална жалба за секој поединец, кој не ја добил потребната заштита пред националните судови и да побара таква заштита пред меѓународен суд, беше новина во областа на меѓународната заштита на човековите права.

Откако е усвоена Конвенцијата, усвоени се и неколку протоколи, но тие не се ратификувани од сите земји членки. Со некои од овие протоколи се воведува заштита на некои слободи и права додека со други се регулираат некои процесни прашања. Во целиот досегашан период на своето постоење Судот во голем број пресуди повикува на принципот на супсидијарност и ги потсетува државите на нивните обврски по Конвенцијата⁶. Концептот на принципот на супсидијарност претпоставува не само маргина на уважување на заштитата на некои од човековите права, туку, пред сè, и над сè, правна и политичка свест на властите дека заштитата на човековите права е примарна обврска на земјите кои ја ратификувале Конвенцијата.

Бидејќи ЕСЧП на почетокот на формирањето во шеесеттите години не бил замислен да се справува со стотитици илјади жалби од граѓаните во земјите членки на Конвенцијата, со зголемувањето на бројот на земји членки на ЕСЧП по падот на комунистичкиот ситем во Европа⁷, растеше и потребата од итни реформи. Новите земји членки го соочија Судот со решавање на предмети кои покренуваа нови и исклучително важни прашања поврзани со заштитата на човековите права. Во таа смисла Судот стана жртва

³ Р. Македонија даде резерва содржана во инструментот за ратификација од 10 април 1997 во врска со правото од Член 2 од Протоколот кон Конвенцијата.

⁴ Р. Македонија даде резерва содржана во инструментот за ратификација од 10 април 1997 во врска со правото од Член 2 од Протоколот кон Конвенцијата.

⁵ Член 118 од Уставот на Република Македонија.

⁶ На пример во *Z. and others v. the UK* (judgment of 10 May 2001) para. 103.

⁷ На почетокот, од вкупно 15 земји членки на Советот на Европа, 12 земји ја потпишаа Конвенцијата. Денес, сите 47 земји членки на Советот на Европа ја имаат ратификувана Конвенцијата.

на сопствениот успех, како што милуваа да кажат почитувачите на неговата работа.⁸

Брзиот пораст на барањата и нивната специфична структура, налагаа и брзи реформи. До сега се спроведени две клучни реформи на конвенцискиот систем. И во двата реформски циклуса, јасно е настојувањето да се реши проблемот со сè поголемиот број жалби кои масовно пристигнуваат пред Судот. Протоколот 11 беше првиот реформски зафат во однос на менувањето на поставеноста на Судот од *ad hock* суд во редовен суд и укинување на Комисијата за човекови права како филтер механизам за самиот суд⁹. Одлуките на Комисијата за човекови права и денес се составен дел на судската пракса на ЕСЧП. Овој Протокол донесе промени и во методологијата на работа на ЕСЧП. Наместо Комисијата за човекови права, која ја оценуваше допуштеноста и недопуштеноста на покренатите жалби пред ЕСЧП, новиот редовен Суд за човекови права се зафати и со допуштеноста и со одлучувањето за суштината на допуштените предмети. Тоа значеше рационализација во постапувањето со предметите. Сите жалби кои беа недопуштени од формално правни причини, како што е поднесувањето на жалбата по рокот од шест месеци од последната правосилна пресуда на националните судови, обраќањето до Судот како до суд од четврта инстанца, неискористувањето на домашните правни лекови и суштински немањето поткрепа на жалбата во врска со човековите права, со консензус ги решаваше совет од тројца судии.

Сепак и по овој реформски зафат, бројот на жалбите растеше со аритметичка прогресија секои четири години. Поради тоа во 2009 година, Судот се соочува со сериозна криза која се заканува да ги засени неговите претходни успеси. Во јануари 2009 година Судот има пред себе 105 000 случаи кои чекаат на одлука пред комитет од тројца судии или пред совет од седум судии. Оваа бројка беше алармантна поради годишниот пораст меѓу 12 и 15% почнувајќи од 2006 година. Ако се следи аргументацијата на најпроминентните теоретичари и аналитичари во оваа сфера, мора да се тргне од објаснување и воведување на концептот на „масовни барања“ како една од највпечатливите форми на жалби со кои Судот се среќава во последните 10 години. Под овој термин „...подразбираме потенцијално огромен број на жалби кои израснуваат од многу различни сценарија, но од единечен настан кој имал големо влијание (како конфискација, национализација

или слични мерки) или од постоење на нагласена структурна дисфункција во земја-членка)¹⁰.

Овде се мисли, пред сè, на добро познатите повторувачки или „клонирани случаи“ кои се базираат на повторени повреди на Конвенцијата. Кај „клонирани случаи“ е евидентно дека поединечната повреда утврдена во пресуда по конкретна индивидуална жалба не е секогаш и најдоброто решение. Ова од причини што констатираната повреда во тој конкретен единечен предмет, ќе биде само незначително делче од голема повреда која произлегува од системска или од масовна повреда. Во таквите случаи, правдата која ќе го достигне индивидуалниот жалител нема да го отстрани и коренот на повредата на Конвенцијата. Кога се во прашање масовните повреди, главниот проблем вообичаено се препознава во недостаток на домашни закони или недостаток од добри законски решенија или во проблеми во системот на спроведувањето на Законите.

По усвојувањето на Протоколот 11, за помалку од 10 години, втор пакет од реформски зафати беше претставен преку Протокол 14, кој чекаше на ратификација скоро пет години, па затоа на крајот на месец мај 2009, Протокол 14бис беше отворен за пристап на државите членки кон Конвенцијата¹¹. Сепак, кратко по стапувањето во сила на Протокол 14бис, Руската Федерација го ратификуваше Протокол 14 и тој стапи во сила. Реформите што ги донесе Протокол 14 повеќе се поврзани со „...функционирањето на Судот и не толку со структурата на Судот“¹². Судот ги применува методолошките измени кои овој Протокол ги внесе во секојдневното работење на Судот и кои помогнаа ЕСЧП да ги расчисти заостанатите недопуштени предмети.

Со Протоколот 14 се вовеле и судиска формација од судија поединец кој одлучува за овие илјадници предмети кои го гушеа ЕСЧП и не дозволуваа да

⁸ Laubner, *Reliving the Court of its Success? – Protocol No.14 to the European Convention on Human Rights*, 47 *German Yearbook Intl. Law* 691 (2004).

⁹ Протоколот 11 беше усвоен во 1004 година и стапи во сила на 1 ноември 1998 година.

¹⁰ Gattini, Andrea: *Mass claims at the European Court of Human Rights* Human rights, democracy and the rule of law - Menschenrechte, Demokratie und Rechtsstaat = Droits de l’homme, démocratie et état de droit : liber amicorum Luzius Wildhaber / eds. Stephan Breitenmoser ... [et al.]. - Zürich : Dike ; Baden-Baden : Nomos, 2007. - pp. 272 .

¹¹ Според Објаснувачкиот извештај кон Протокол 14бис, воведувањето на овој Протокол е резултат на тоа што „продолженото не-влегување во сила на Протокол 14 придонесе состојбата со која се соочуваше судот да продолжи да се влошува поради постојаниот пораст на нови жалби и случаи кои чекаат на одлучување. Оваа неприфатлива состојба претставува голема закана за ефикасноста на Судот како централна институција во заштитата на човековите права во Европа (Explanatory Report to the Protocol 14 bis (CETS No.204).

¹² Објаснувачкиот извештај за Протоколот 14 кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, со кој е изменет контролниот ситем на Конвенцијата, став 35.

се земаат во постапка предметите кои носеа важни прашања. При тоа судија поединец не одлучува по предмети кои се за неговата земјата туку за други земји. Понатаму формацијата совет од тројца судии започна да носи пресуди и одлуки по предмети кои се од повторувачка природа. И бидејќи со години се особено бројни масовните жалби кои во својот фокус покренуваат не ретко системски проблеми предизвикани од нефункционалното домашно законодавство или од недостаток на какво било законодавство, Судот трагаше по работен метод кој ќе му овозможи да се справи со веќе пристигнатите масовни жалби од иста природа и да го сврти фокусот на државата кон тоа да најде решение на домашен план. Се чини изборот на постапката за пилот-пресуди кој се воведо со пресудата на Брониовски против Полска, а потоа се потврди во предметот на Хутен-Чапска против Полска, ја отвори портата кон нова методологија во работата на Судот по овие предмети¹³. За разлика од поранешниот пристап на Судот, кога само Големиот судски совет можеше да одлучи со пилот-пресуда, сега Секциите можат да ја применат пилот-пресудата без да го насочат предметот кон Големиот судски советот (иако тоа останува како можност). Исто така, во однос на поранешниот пристап на Судот, постапката за пилот-пресуда нема да значи и автоматско запирање или одлагање на сите слични случаи.

Пилот-пресудите се создадоа врз основа на силната убеденост дека Судот мора да најде излез од жалбите (кои се појавуваат во масовен број, покренуваат потполно исти прашања) а притоа водејќи сметка да не се здобие со улогата на Суд кој ќе одлучува како тело кое ќе обештетува парично. Дури и пред Брониовски против Полска, ЕСЧП во повеќе пресуди го забележа постоењето на системски проблем во домашните закони. Но разликата во однос на тие пресуди со пресудата на Брониовски против Полска е во тоа што овие констатации беа составен дел на образложението на пресудите, а не и на диспозитивот. Дobar пример на таква пресуда е пресудата на Ботаци против Италија¹⁴.

Покрај споменатите протоколи кои ја овозможија назначената реформа на Судот, во тек се потпишувањата и ратификациите на Протокол 15 (кој во фокус го става принципот на супсидијарност и некои измени во однос на критериумите за допуштеност) како и на Протокол 16 (кој воведува можност Високите судови на земјите членки да побараат советодавно мислење од ЕСЧП). За државите кои го ратификуваа, Протокол 16 стапи во сила на 1 август 2018 година.

¹³ Report of the Working Group on the Pilot-Judgement Procedure # 2241946 (internal document).

¹⁴ Bottazzi v. Italy, Reports 1999-V.

Анализата на реформските зафати кои ЕСЧП ги поттикнувал или инспирирал пред Комитетот на Министри и Парламентарното собрание на Советот на Европа води кон заклучок дека Судот настојува брзо да ги решава утврдените слабости на конвенцискиот систем. Онаму каде методологијата на работата може да се подобри и без измени на Конвенцијата, Судот посегнува кон измени и дополнувања на Правилата за работа на Судот кој самиот ги носи. На пример, политиката на приоритизација на некои предмети кои не трпат одлагање (правото на живот, забраната на мацење, нечовечко и понижувачко постапување, правата на лица од особено ранливи категории, како што се деца, инвалиди, стари и болни лица), воведувањето на пилот-пресудите, разработување брз систем на комуницирање на предмети од повторувачка природа итн. Сепак, понекогаш се потребни и посуштински реформи кои мора да вклучат и изготвување на Протоколи, и тоа во изминатите два реформски зафата се покажа како навремена реакција од страна на Судот. Проактивната улога на ЕСЧП во поттикнувањето реформи и методолошко изменување на работата треба да служи како поттик на националните судии и судови и тие да иницираат, да покренуваат идеи, да расправаат за делови од закони, судски практики кои водат кон проблеми во нивното катадневно постапување.

3. МЕСТОТО И УЛОГАТА НА СУДСКАТА ПРАКСА НА ЕСЧП ВО ПРАВНИОТ ПОРЕДОК НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Досегашните споредбени искуства покажуваат дека примената на судската пракса на ЕСЧП почива на три фактори: вградување на начелата на Конвенцијата во внатрешниот правен поредок преку измени, дополнувања, носења нови закони; правилно користење на судската пракса на ЕСЧП при одлучувањето на националните судови и преку прифаќање и концептуализација на принципот на супсидијарноста во слободната процена на практикувањето на Конвенцијата. Овие фактори се предуслови за подобрување на примената на меѓународното право за човекови права што на секој внатрешен правен поредок му овозможува да пронајде свој начин на уредување на она што во законски и судскоправен смисол се внесува со тоа право. Во таа смисла, иако постојат различни модели на вградување на Конвенцијата во внатрешниот правен поредок, доминантни се две традиционални теории за вградување на меѓународните договори во внатрешниот правен поредок: монистички и дуалистички.

Монистичкиот пристап ги толкува меѓународното и внатрешното право како два комплементарни дела на

единствен систем. Во него, за да има обврзувачка сила за земјата, меѓународниот договор за кој станува збор тој треба да биде прифатен во внатрешниот правен поредок преку релевантна собраниска постапка како што е потврдувањето со ратификација и да ѝ биде достапен на јавноста на начин како што е утврдено во внатрешниот правен поредок¹⁵. Во дуалистичкиот систем, меѓународното и внатрешното право се два одвоени и различни правни поредока и, според тоа, правните правила усвоени со ратификацијата на меѓународниот договор можат да произведат правни последици ако парламентот на таа држава ги трансформира во домашниот закон.

Според Уставот на Република Македонија „меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон“¹⁶. Член 2 став 1 од Законот за судовите, утврдува дека судовите судат и ги темелат своите одлуки и пресуди на Уставот, законите и меѓународните договори кои се ратификувани во согласност со Уставот. Овој пристап ја потврдува монистичката традиција на Македонскиот правен систем која овозможува меѓународните инструменти да имаат директен ефект над домашното право.¹⁷ Како што е случај со сите меѓународни договори ратификувани од Република Македонија така и Конвенцијата е дел од домашниот правен поредок и не може да се менува со закон.

Во нормативниот поредок на Македонскиот правен систем, Уставот е највисокиот акт во хиерархијата на правните акти и местото на Конвенцијата е меѓу Уставот и законите. Ова значи, дека законите мора да бидат во согласност со Уставот, но и со Конвенцијата, а сите други прописи со Уставот и со законите.¹⁸

Усогласеноста и хармонијата на домашните закони и конвенциското право во случајот на Република Македонија имаат голема важност, но дури и најсовершените закони без правилна примена еднакво ќе резултираат во повреда на Конвенцијата. Затоа, вистинското влијание на конвенциското право треба да биде забележливо во работата на судовите, а особено

во судската пракса на највисоките судови (Уставниот и Врховниот).¹⁹

Последните дваесет години преку праксата на ЕСЧП, Република Македонија учеше и се прилагодуваше на доктрината на балансирана синтеза на обичајното право и на континенталното граѓанско право. Резултатите имаат свои подеми и падови и сè уште не се на посакуваното ниво. Општ е впечатокот дека и во оние ретки примери кога судовите се повикуваат на судската пракса на Стразбур, тоа се сведува на форма без суштинско разработување и применување на бројните стандарди и различните тестови кои се во примена од страна на Судот. Конвенцијата нормативно се прифаќа како „дел од домашниот правен поредок и како директно применлива“²⁰ но практичните резултати не се видливи и не се препознаваат. Голем недостаток е јавното презентирање на новодонесените пресуди и одлуки за Македонија. Не е забележано расправање, организирање округли маси, дебати, повикување и користење на пресудите на Судот од страна на високите судови. Така, на пример, во последниве две години на „пост Прибе“ реформи во безбедносниот систем, се расправаше за користењето на посебните истражни мерки, на заштитените сведоци, но во ниту една дебата не се слушна повикување или цитирање на судската пракса на Стразбур за Македонија. Никој не ги посочи пресудите за Нешковска, Пападакис, Дончев и Бургов. Во ретките реализирани дебати за прашања од суштинско значење за слободите и правата не се посочуваат пресудите на Судот во однос на Република Македонија. Со текот на годините овој пристап несомнено ќе се менува, но за таа цел треба многу сериозна работа која ќе значи напуштање на површноста и импровизацијата и посуштинско разработување на проблемите.

За разлика од домашната правна јавност, во праксата на ЕСЧП македонските случаи стануваат важни преседани и многу често пресудите и одлуките за други земји упатуваат на нив. Така, на пример, често ќе се најдат одредници во општите принципи во пресудите за други земји кои се повикуваат на пресудите во предметите Стоилковска, Балажоски, Ел Масри, Пападакис итн. На пример, на мое големо и пријатно изненадување, судиите во Уставните судови на Црна Гора, Босна и Херцеговина на конференции и семинари, многу често се повикуваат на македонски

¹⁵ Види повеќе кај Abashidze A., „The Relationship between International Law and Municipal Law: Significance of Monism and Dualism Concepts“, како и во Comments on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts (CDL(2014)050), 2014, документ на Европската комисија за демократија преку правото (Венецијанска комисија).

¹⁶ Член 118 од Уставот на Република Македонија.

¹⁷ Polakiewicz Jorg (2001) „The Status of the Convention in National Law“ in Fundamental rights in Europe: the European Convention on Human Rights and its Member States, 1950-2000, Blackburn, Robert (ed.) Oxford University Press, 2001 (pg.32).

¹⁸ Член 51 од Уставот на Република Македонија.

¹⁹ „...судското преиспитување нормално треба да биде двострано: прво, судијата мора да испита дали законите кои ги применува како такви се во согласност со Конвенцијата. Второ, мора да определи дали начинот како го применува законот во конкретниот случај ги исполнува барањата на Конвенцијата.“ Polakiewicz Jorg (2001) (стр. 52).

²⁰ 29 јуни 2007, Правен став на Одделот за казниви дела при Врховниот суд на РМ.

предмети. Македонските предмети добиваат свое место и во научните трудови на бројни аналитичари и почитувачи на Судот. Тоа е и причината што, како една форма на приближување на праксата на Судот до правната јавност, во овој труд ќе се направи селекција и кратка презентација за некои од најважните пресуди за Република Македонија.

4. ВАЖНОСТА НА ЕСЧП И НЕГОВАТА СУДСКА ПРАКСА ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Дваесет години членство во ЕСЧП и претставеност на Република Македонија во Судот со национален судија го приближија ЕСЧП до македонските граѓани. Ако пред дваесет години ретко кој граѓанин знаеше за ЕСЧП, денес во Република Македонија Судот ужива голем углед и најголем дел од граѓаните незадоволни од одлуките на домашните судови, правдата често ја бараат во Стразбур. Кога пред дваесет години Република Македонија ја ратификуваше Европската конвенција за човековите права, тешко можеше да се замисли дека работата на Судот ќе биде прифатена со толку голема доверба од страна на граѓаните на Македонија. Во далечната 1998 година, малкумина судии знаеја за вредностите и придобивките на судската пракса за принципите и стандардите на конвенциското право. Судовите се повикуваа и се потпираа исклучиво на Уставот и законите и при тоа водеа сметка за Одлуките на Уставниот суд и мислењата на Врховниот суд, но не и за тоа дека за голем дел од предметите за кои тие расправат ЕСЧП веќе има изградено силна судска пракса.

Како што нагласува поранешниот судија на ЕСЧП и поранешен врховен судија од Естонија, Раит Марусте, слично како во Естонија и во другите централноисточни европски земји, од македонските судови „никогаш не беше побарано да ја сметаат Конвенцијата како уставен инструмент на европскиот јавен поредок“ и „да го имаат предвид јавниот интерес на меѓународната заедница“.²¹ Во своите пресуди, Судот во Стразбур упатуваше на „... концепт кој ги вклучува законите но и судската пракса и наметнува квалитативни барања особено поврзани со пристапноста и предвидливоста“.²²

Таков е односот и довербата на граѓаните. Но, и по дваесет години од ратификацијата на Конвенцијата, како и сите дваесетгодишни адолесценти и институциите во мојата земја тврдоглаво прават исти грешки и одбиват да учат на туѓите грешки. Судската пракса во Република Македонија покажува дека граѓаните се жалат за повреда на права и слободи типични за 19 век, како што е, на пример, правото на живот, забрана од тортура, нечовечко и дегретирачко постапување или правото на слобода и безбедност, па сè до права и слободи интересни за 21 век, како што се слободата на сексуална ориентација, вештачко оплодување, Интернетот итн. Причините за бавното хармонизирање на македонската судска пракса со стандардите на ЕСЧП понекогаш се во системските слабости и проблеми или во недореченостите од законска природа, но најчесто грешките произлегуваат од непознавањето на конвенциското право.

Да се познава конвенциското право кое почива на доктрината на прецедентното право, не значи да се знае Конвенцијата со сите нејзини протоколи и сите десеттици илјади пресуди и стотиците илјади одлуки наизуст. Се чини најважно е постоење добар систем на едукација и обука на судиите, кој ќе ги научи како да ја користат судската пракса на ЕСЧП. Покрај тоа, важно е во судскиот систем да постојат судии со силна желба и волја да прифаќаат нови пристапи и да учат без убеденост дека сè што требало да се научи научиле во текот на образованието. Добар судија е оној кој не престанува да чита и осознава, со голема мера на скромност и интелектуална љубопитност.

Сето напред наведено е важно бидејќи погледнато од денешна перспектива, повеќе од јасно е дека Конвенцијата стана неодминливо важен инструмент за заштита на човековите права во Македонија. На судската пракса на овој суд се повикуваат и ја користат судови, но и граѓаните, законските застапници, бранителите и почитувачите на човековите права, невладините организации, новинари... Затоа, по дваесет години членство во ЕСЧП и дваесетгодишна судска пракса за Република Македонија, важно е да се направи анализа на влијанието на конвенциското право врз Република Македонија. Анализата ќе покаже какви резултати има од пресудите за Република Македонија или од примената на принципот *res interpretata*. Целта е преку најважните пресуди за Република Македонија и нивното влијание врз македонскиот правен систем да се оформи реална слика за значењето на судската пракса на Судот во Стразбур за владеењето на правото во Република Македонија.

²¹ Maruste, Rait (2007) The impact of the accession of Eastern block countries on the Convention machinery and its case-law, *Liber amicorum Luzius Wildhaber : human rights, Strasbourg views = Droits de l'homme*, eds. Lucius Caffisch ... [et al.]. - Kehl ; Strasbourg ; Arlington, Va. : N.P. Engel, (see pg. 291).

²² Види на пример *S.W. and C.R. v. the U.K.* пресуда од 22 ноември 1995, Series A nos. 335-B and 335-C, pp. 41-42, para. 35, and pp. 68-69, para. 33 (<http://hudoc.echr.coe.int>).

5. НАЈЗНАЧАЈНИТЕ ПРЕСУДИ НА ЕСЧП ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Вкупниот број на поднесени жалби против Република Македонија од моментот на ратификување на Конвенцијата до 1 јули 2018 година, изнесува 6 026 жалби. Во времето на пишување на овој текст (јули 2018) статистиките на Судот покажуваат дека се донесени 146 пресуди во совет на седум судии и една пресуда на Големиот судски совет (El-Masri), неколку стотици предмети се завршиле со пријателско спогодување и унилатерални декларации, а останатите жалби завршиле како недопуштени.

Во првите десет години (1998 - 2008) до Судот пристигнале 1618 жалби. Од нив 365 жалби се одлучени како недопуштени, а донесени се 31 пресуда. Во два случаја жалбите завршија со пријателско спогодување²³, во една пресуда не беше утврдена повреда на Конвенцијата,²⁴ додека во останатите 29 пресуди Судот утврди повреди на Конвенцијата. Генералната слика за првите десет години за Македонија е дека за десет години 396 жалби или 24,4% од вкупниот број од 1618 жалби кои биле пристигнати пред Судот биле решени со одлука или пресуда.

Статистиките на Судот во однос на Република Македонија се менуваат во второто десетлетие (1998 до 2018 година). Од јануари 2008 година до јули 2018 година се пристигнати нови 4 408 жалби и со остатокот од нерешени 1 222 жалби од предходните десет години, Судот се соочуваше со 5 630 случаи. Во последните десет години ЕСЧП ги донесе најважните пресуди поврзани со судската пракса за Република Македонија. Почнувајќи од Јашар, Сулејманов, Ел Масри, Пападакис, Хајрулаху, Илиевска, Стоилковска, Трајче Стојановски, Лазоровски, па сè до пресудите Селмани и останатите, Аслани, Рамковски итн.

Судската пракса на македонските предмети, споредено со други земји членки на Конвенцијата, пред Судот во Стразбур се развиваше многу бавно. Првата пресуда за Република Македонија беше донесена дури четири години по ратификацијата на Конвенцијата.²⁵ Една година подоцна, на 3 октомври 2002 година, втората пресуда за Република Македонија заврши со пријателско спогодување.²⁶ Во 2003 и 2004 година не е донесена ниту една пресуда или одлука за Република Македонија.

Конечно, по скоро осум години од ратификацијата на Конвенцијата, на 24 февруари 2005 година, првите две пресуди со повреда за Република Македонија беа донесени во случаите на Џидровски и Веселински.²⁷ На крајот на 2005 година, Судот донесе уште две пресуди, но во врска со неразумно долгото траење на постапката.²⁸

Во текот на 2006 година со седум пресуди беше утврдена повреда на неразумно долгото траење на постапките и во една пресуда дека нема повреда на Конвенцијата.²⁹ Во случајот на Милошевиќ Судот утврди повреда поради неразумно долгото траење на постапките и за прв пат во пресуда за Македонија утврден беше правичен надомест.

Во 2007 г. беа донесени вкупно 16 пресуди во кои беше утврдена повреда и една пресуда за пријателско спогодување. Споредено со претходните години, и покрај тоа што 70% од вкупниот број на пресуди беа за неразумно долгото траење на постапките, Судот донесе и четири интересни пресуди на други аспекти од членот 6 и една пресуда во која беше утврдена повреда на членот 3. Во два случаја главниот основ за утврдената повреда беше еднаквоста на оружјата,³⁰ еден случај беше во врска со неправично судење поради неприсуството на жалителот на расправата,³¹ во еден предмет судењето беше неправично поради отсуството на непристрасност на судечкиот судија³² и во еден случај Судот најде повреда на Членот 3 од Конвенцијата поради неуспехот на обвинителството

²³ Јанева жалба бр. 58185/00 и Козаров жалба бр. 64229/01.

²⁴ Солаков по жалба бр.47023/99, пресуда од 31.10. 2001.

²⁵ Солаков против Р. Македонија (цитирана погоре) судот одлучи дека нема повреда на член 6 §§ 1 и 3 (d) од Конвенцијата. (<http://hudoc.echr.coe.int>)

²⁶ Јанева против Р. Македонија (цитирана погоре)

²⁷ Џидровски против Р. Македонија (жалба бр 46447/99) пресуда од 24 февруари 2005 и Веселински против Р. Македонија (жалба бр. 45658/99) пресуда од 24 февруари 2005.

²⁸ Во предметот на Думановски против Р. Македонија (жалба бр. 13898/02, и Атанасовиќ и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 13886/02) пресуда од 22 декември 2005.

²⁹ Костески и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 55170/00) пресуда од 13 април 2006; Милошевиќ. против Р. Македонија (жалба бр. 15056/02) пресуда од 20 април 2006; Личков против Р. Македонија (жалба бр. 38202/02) пресуда од 28 септември 2009; Костовска против Р. Македонија (жалба бр. 44353/02) пресуда од 15 јуни 2006; Ризова против Р. Македонија (жалба бр.41228/02) пресуда од 6 јули 2006; Арсов против Р. Македонија (жалба бр. 44208/02) пресуда од 19 октомври 2006; Маркоски против Р. Македонија (жалба бр. 22928/03) пресуда од 2 ноември 2006; МЗТ против Р. Македонија (жалба бр. 26124/02) пресуда од 30.11. 2006.

³⁰ Стоименов против Р. Македонија (жалба бр.17995/02) пресуда од 5 април 2007 и Грозданоски против Р. Македонија (жалба бр. 21510/03) пресуда од 31 мај 2007

³¹ Митревски против Р. Македонија (жалба бр. 33046/02) пресуда од 21 јуни 2007

³² Николов против Р. Македонија (жалба бр. 41195/02) пресуда од 20 декември 2007

да спроведе ефективна истрага по наводите на жалителот дека бил малтретиран од страна полицијата.³³

По пресудата на Јашар, во 2008 г. беа донесени три нови пресуди во кои повторно Судот утврди дека причина за процесна повреда на членот 3 од Конвенцијата е неуспехот на обвинителството да спроведе ефективна истрага по наводите на жалителите дека тие наводно биле малтретирани од страна на полицијата.³⁴ Почнувајќи со 2008 година, македонското портфолио на ЕСЧП се развиваше и надградуваше со пресуди кои денес се важен дел на судската пракса и се користат како референтни пресуди во многу постапки против други земји членки на Конвенцијата. Така, на пример, во еден од случаите причината за утврдување повреда на членот 6 од Конвенцијата беше поради повреда на правото на пристап до суд и поради неразумно долготраење на постапката.³⁵ Во друг случај утврдената повреда беше резултат на фактот дека одлуката на Врховниот суд не била извршена, а жалителот немал ефективен правен лек во однос на неизвршувањето на оваа одлука.³⁶ Во случајот на Јанкуловски, Судот утврди повреда во врска со правото на пристап до суд и правото на сопственост.³⁷ Останатите 9 пресуди во 2008 г. се за неразумно долготраење на постапките, а една од нив заслужува особено внимание. Во случајот на Паризов, Судот утврди дека правниот лек за неразумното траење на постапките, утврден со Законот за Судовите, не е во согласност со критериумите за ефективен правен лек.

2009 година ја одбележуваат повеќе важни пресуди. Во случајот на Ратко и Паунковски, Судот најде дека бил повреден Членот 11 од Конвенцијата.³⁸ Во предметот на Бочварска, Судот утврди дека постои повреда на Член 1 Протокол 1 од Конвенцијата.³⁹ Понатаму, во два случаја (Трајче Стојановски и Лазороски) за прв пат Судот утврди повреди на различни основи

на правото на слобода и безбедност (Членот 5).⁴⁰ Во дванаесет случаи повредите беа во врска со неразумно долготраење на постапките.

Во 2010 година, помеѓу останатите предмети, пресудата по предметот Василкоски и останатите беше најпечатлива. Судот утврди дека националните судови континуирано ја повторувале истата формулација при продолжувањето на притворот. Тие не ги имале предвид околностите за секој притворен жалител поради што Судот утврди повреда на Членот 5 став 3 од Конвенцијата.⁴¹ Во истата таа година, од 15 во 9 пресуди основ за утврдување повреда беше неразумно долготраење на постапките. Статистиките на Владата доставени во случајот на Шурбаноска и останатите покажуваа дека беше прерано да се утврди ефектот на новиот правен лек за неразумното траење на постапките кој беше изменет и дополнет со измените на Законот за Судовите од 2008 година.⁴²

Во 2011 година, со одлука за недопуштеност во предметот на Аци-Спирковска и останатите, Судот утврди дека правниот лек во врска со неразумното траење на постапките може да се смета за ефективен *ex nunc*.⁴³ Сепак, еден од најважните предмети во 2011 година беше предметот на Атанасов. Овој случај се однесува на повреда на принципот на еднаквост на оружјата.⁴⁴

Во 2012 г. беа донесени осум пресуди за Република Македонија, од кои три се важни за судската пракса на Судот во Стразбур и посебно за Македонија. Во случајот на Сашо Ѓеоргиев Судот најде повреда на Членот 2 од Конвенцијата во неговите суштински аспекти во врска со тоа дека државата носи одговорност поради незаконски активности на службени лица преземени надвор од службените овластувања.⁴⁵ Во случајот на Ѓорги Ѓеоргиев Судот утврди дека државата не ги исполнила своите процесни обврски според член 3 од Конвенцијата.⁴⁶ И секако една од најважните пресуди не

³³ Јашар против Р. Македонија (жалба бр. 69908/01) пресуда од 15 мај 2007

³⁴ Трајкоски против Р. Македонија (жалба бр. 13191/02) пресуда од 7 февруари 2008; Целадинов против Р. Македонија (жалба бр. 13252/02) пресуда од 10 април 2008; и Сулејманов против Р. Македонија (жалба бр. 69875/01) пресуда од 24 април 2008

³⁵ Фетаовски против Р. Македонија (жалба бр. 10649/03) пресуда од 19 јуни 2008

³⁶ Нешевски против Р. Македонија (жалба бр. 14438/03) пресуда од 24 април 2008.

³⁷ Јанкуловски против Р. Македонија (жалба бр. 6906/03) пресуда од 3 јули 2008.

³⁸ Здружение на граѓани Ратко и Паунковски против Р. Македонија (жалба бр. 74651/01) пресуда од 15 јануари 2009.

³⁹ Бочварска против Р. Македонија (жалба бр. 27865/02) пресуда од 17 септември 2009.

⁴⁰ Лазороски против Р. Македонија (жалба бр. 4922/04) пресуда од 8 октомври 2009 и Трајче Стојановски против Р. Македонија (жалба бр. 1431/03) пресуда од 22 октомври 2009.

⁴¹ Василкоски и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 28169/08) пресуда од 28 октомври 2010.

⁴² Шурбаноска и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 36665/03) одлука од 31 август 2010.

⁴³ Аци-Спирковска и останатите против Република Македонија (жалба бр. 38914/05) и Топузовски против Република Македонија (жалба бр. 17879/05) одлука од 3 ноември 2011.

⁴⁴ Атанасов против Република Македонија (жалба бр. 22745/06) пресуда од 17 февруари 2011 година .

⁴⁵ Сашо Ѓеоргиев против Република Македонија (жалба бр. 49382/06) пресуда од 19 април 2012 година.

⁴⁶ Ѓеоргиев против Република Македонија (жалба бр. 26984/05) пресуда од 19/04/2012.

само за Република Македонија, туку воопшто за Судот, е пресудата на Големиот судски совет по предметот на Ел-Масри.⁴⁷ Станува видно дека македонските предмети од година во година стануваат важен дел од „еволутивната“ природа на Конвенцијата како „жив инструмент“.⁴⁸

Периодот што следува по 2012 година, донесе многу значајни пресуди не само за судската пракса на Република Македонија, туку и за останатите земји членки на Конвенцијата. По својата структура пресудите покажуваат дека доминантни биле предметите во кои судот утврдил повреди во однос на правото на правично судење и кршење на принципот на независен и непристрасен суд во пет, од кои четири биле поврзани со разрешување на судии од основен суд, апелациони судови и еден уставен судија. Во 2016 година беа донесени и две пресуди во врска со правото на приватност и семеен живот, од кои во едната беше утврдена повреда на правото на приватност додека во втората, поврзана со родителски права, судот не утврди повреда на правото на семеен живот.

Во истата година, во два случаја ЕСЧП расправаше за правото на сопственост и во две пресуди одлучуваше во врска со правото на живот. Сепак, од сите напреднаведени основи по кои Судот одлучуваше, особено важни се пресудите во предметот на Ивановски и Китановска Станојковиќ и други. Првиот предмет е поврзан со постапка во која е разрешен уставен судија по примена на Законот за лустрација. ЕСЧП утврди дека домашните судови го повредиле принципот на правично судење, но и дека последиците од неправичното судење и целиот контекст во кој бил воден предметот довеле до повреда на правото на приватност. Вториот предмет Китановска Станојковиќ и други е важен за судската пракса на ЕСЧП, бидејќи тоа е еден од ретките предмети во кој се утврди повреда на процедуралните аспекти на правото на живот затоа што во кривичен предмет во кој жалителите биле жртви и по правосилност на пресудата на националните судови, осудениот не бил повикан на издржување на казната затвор, а тоа предизвикало страв по животите на жалителите.

Во 2017 година ЕСЧП ја донесе и првата пресуда во врска со правото на слободата на изразување во предметот на Селмани и останатите.

Сумарно погледнато, структурата на жалбите и пресудите кои беа донесувани, постапно се менуваа со текот на годините. Во првото десетлетие, како

и за најголем број од новите земји членки на Конвенцијата, најголем дел од жалбите беа поврзани со долготраењето на постапките, па така повеќе од 75% од донесените пресуди во периодот од 1998 година до 2008 година се однесуваат на неразумно долготраењето на постапките. Второто десетлетие, кое го опфаќа периодот од 2008 до 2018 година, го карактеризираат жалби кои покренала широка лепеза на различни права и слободи.

Најголем дел од предметите посочуваат на потребата од подобрување на пристапот на судовите во однос на почитувањето на различните аспекти на принципите за правичното судење. Македонија немаше добро изграден правен лек за долготраењето на постапките па тој тип на предмети продолжија да го оптоваруваат ЕСЧП како предмети од повторувачка природа.

Покрај тоа, се зголеми и бројот на пресуди во однос на непочитувањето на еднаквоста на оружјата, се донесоа и првите пресуди во врска со одсуство на непристрасен и независен суд, а во повеќе пресуди ЕСЧП утврди повреда поради одсуство на образложена судска одлука и поради неуедначеност на судската пракса. Пресудите на Јашар, Сулејманов, Целадинов и Трајковски укажаа на сериозни проблеми во врска со пасивниот однос на јавното обвинителство во случаи кога постоеле сериозни индикации дека полицијата употребила прекумерна сила. Беа уочени и проблеми со почитувањето на правото на слобода и безбедност дури и предмети во врска со разбирањето и имплементирањето на принципи поврзани со правото на живот и ефективната истрага во однос на ова право. ЕСЧП во второто десетлетие донесе и повеќе пресуди во врска со правото на сопственост кое било повредено во постапки за експропријација, денационализација или во врска со конфискација на имот во кривична постапка. Предметите кои во овој момент се наоѓаат на одлучување пред ЕСЧП укажуваат на сериозни проблеми во врска со разбирањето на правото на сопственост. Донесена беше и првата пресуда во врска со слободата на изразување - Селмани и останатите, а оваа 2018 година ЕСЧП повторно утврди повреда на слободата на изразување во предметот на Макрадули против Република Македонија. Се чини македонските судии не учат од веќе донесените пресуди и во однос на сопствената земја.

Сепак, за да не навлегуваме во многу воопштена расправа, како и за подобро разбирање на влијанието на Конвенцијата и судската пракса во однос на Република Македонија, најважните македонски пресуди можат да се поделат во шест групи:

- пресуди во врска со правото на живот,
- пресуди поврзани со забраната за мачење, нечовечко и понижувачко постапување,

⁴⁷ Ел-Масри против Република Македонија (жалба бр. 39630/09) пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012.

⁴⁸ Види *Tyger v. UK* (жалба бр. 5856/72) пресуда од 25 април 1978 & 31.

- пресуди поврзани со правото на слобода и безбедност,
- пресуди во врска со правото на правично судење,
- пресуди во врска со слободата на изразување,
- пресуди во врска со правото на сопственост.

Нашата цел е преку анализа на некои од пресудите во секоја од овие групи, да укажеме кои се најзначајните слабости утврдени во врска со овие човекови права и да посочиме дали некои од измените и дополнувањата на законите довеле до подобрување во однос на разбирањето на принципите и стандардите во врска со секое од овие права. Претходни анализи укажуваат на тоа дека „...во некои случаи, ефектот е во законските измени, во други ефектот е во институционални промени или во постапувањето (персонални, образовни и организациони стандарди) на судиите и останатите вклучени во функционирањето на демократскиот политички систем во функција на владеење на правото и заштитата на човековите права“.⁴⁹

5.1. Правото на живот

Заштитата на правото на живот и според своето значење и место во Конвенцијата, претставува една од најфундаменталните одредби на Конвенцијата, од која не е дозволено отстапување⁵⁰. Не се прифатливи какви било отстапувања од овој член согласно член 15 од Конвенцијата дури ни во услови на војна или оружен конфликт. Конвенцијата со овој член, покрај негативната обврска да не одзема живот, на државата ѝ налага позитивна обврска да го штити животот на секој човек, независно од државјанството, полот, возраста, верската или етничката припадност, социјалниот или економски статус или кој било друг индикатор. Оваа обврска важи во услови на мир и на војна и таа завршува со смртта на лицето⁵¹.

Во скоро сите случаи кога нема смртни последици, но лицето е нападнато или лошо третирано од страна

на полицијата или војници, жалбите пред Европскиот суд за човекови права би биле предмет на оцена согласно членот 3 од Конвенцијата⁵². Согласно праксата на Судот, само во исклучителни случаи физички лош третман од страна на службените лица со посебни овластувања за кои конвенциското право го користи терминот „државни агенти“ а кој не резултирал со смрт, може да претставуваат повреда на правото на живот. Затоа наводите за повреда на оваа одредба се подложни на највнимателно разгледување при што се земаат предвид не само дејствата на државните агенти⁵³ кои директно примениле сила, туку и околностите кои му претходеа и го придружувале конкретниот настан. Степенот и типот на употребената сила и намерата и целта на користењето на силата можат да бидат релевантни во оцената дали во конкретен случај дејствата на државните агенти во нанесувањето повреди, но не и смрт, се такви што ги ставаат во рамките на заштитата дадена со членот 2 од Конвенцијата.

Токму затоа, правото на живот се темели врз позитивната обврска на државите да преземат соодветни чекори за зачувување на животите на лицата под нивна надлежност⁵⁴. При тоа, државата мора да покаже особено внимание и да ги дефинира ограничените околности кога службените лица за спроведување на законот може да користат оружје. Затоа, позитивната обврска во контекст на заштитата на правото на живот, значи над сè примарна обврска за државата да донесе законска и административна рамка, изготвена на начин да обезбеди ефективна заштита⁵⁵.

Во тој поглед, обврската на државата да го заштити правото на живот мора да се смета дека ќе вклучува и: преземање разумни мерки за да се обезбеди сигурноста на поединците на јавните места, во случај на тешки повреди или смрт, постоење ефективен независен судски систем што ја обезбедува достапноста на правни средства способни за утврдување факти, повикување на виновниците на одговорност и обезбедување соодветен надомест за штета на жртвата. Изборот на средства за обезбедување на позитиваната обврска согласно правото на живот е во принцип прашање кое потпаѓа под маргината на уважување на државата договорничка. Она што Судот го интересира е дали тие средства, постапки, мерки и правни лекови

⁴⁹ M.Lazarova Trajkovska and Ilo Trajkovski, Macedonia: The impact of the European Convention on Human Rights and the case law on the Republic of Macedonia (The Impact of the ECHR on democratic Changes in Central and Eastern Europe edited by Iulia Motoc and Ineta Ziemele) Cambridge University Press 2016 (pg. 273.)

⁵⁰ Членот 15 од Конвенцијата утврдува дека членот 2 е еден од неколкуте членови од чии обврски државата не може да се повлече дури ни за време на војна, освен во случај на смрт настаната како последица на воени операции. Види кај *Velikova iproiviv Бугарија*, (жалба бр. 41488/98), став 68, ECHR 2000-VI, види *McCann и осii. iproiviv Обединетиото Кралство*, пресуда од 27 септември 1995, став 150, Серија А бр. 324.

⁵¹ . Grabenwarter Christoph (2014), *European Convention on Human Rights, Commentary*, C.H. Beck. Hart. Nomos Helbing Lichtenhahn Verlag. Pg 14.

⁵² види *Ihan iproiviv Турција*, пресуда на Г.С.(жалба бр. 22277/93) став 76, ECHR 2000-VII.

⁵³ Државен агент, или state agent, е термин што го користи конвенциското право за државните службеници со посебни овластувања.

⁵⁴ *Association X iproiviv Обединетиото Кралство* по жалба бр. 7154/75 одлука од 12 јули 1978 и *LCB iproiviv Обединетиото Кралство*, по жалба бр. 23413/94, пресуда од 9 јуни 1998.

⁵⁵ . види *Abdullah Yilmaz iproiviv Турција* (жалба бр. 21899/02) ставови 56 и 57, пресуда од 17 јуни 2008.

ги имаат карактеристиките на ефективна заштита за лицата во земјата членка.

Затоа, почитувањето на позитивната обврска на државата во однос на заштитата на правото на живот налага, пред сè, должност за државата да го заштити правото на живот со тоа што ќе донесе соодветни закони и подзаконски правила кои ќе ги дефинираат ограничените околности во кои службениците за спроведување на законот можат да употребат сила и огнено оружје во согласност со релевантните меѓународни стандарди. Националната законска рамка која ги уредува операциите на апсење мора да го услови прибегнувањето кон употреба на средства кои може да доведат до смртни последици (особено употребата на огнено оружје) со правење многу внимателна процена на околностите. Националното законодавство кое ја уредува работата на полицијата и другите државни агенти мора да обезбеди систем на адекватни и ефективни мерки на заштита од самоволие и злоупотреба на сила.

Позитивната обврска налага државата да спроведе ефикасна истрага во секој случај во кој дошло до смртни последици како резултат на употреба на смртоносна сила од страна на државни агенти или трети лица. За да биде прифатена како ефикасна, истрагата мора да ја утврди одговорноста и да ги изведе пред надлежен суд одговорните за настанатата смрт. Судот во Стразбур низ праксата, преку интерпретација на членот 2 ги разработи суштинските и процедуралните аспекти на правото на живот.

Првиот случај во кој Судот утврди повреда на суштинските аспекти на правото на живот во однос на Република Македонија, е случајот на Сашо Ѓорѓиев⁵⁶. Случајот е поврзан со полициски резервист, кој наместо да држи стража во полициска станица, помеѓу две смени на стража, ја напуштил полициската станица без знаење на неговите претпоставени и отишол во најблискиот бар каде во пијана состојба пукал во келнер при што му нанел тешки телесни повреди.⁵⁷ Полицискиот резервист бил во униформа и вооружен со службен пиштол. Националните судови ги одбиле барањата на жалителот за отштета поднесени против Министерството за внатрешни работи, со образложение дека полицаецот резервист не делувал вршејќи службена должност, туку како приватно лице. Судот утврди повреда на правото на живот во неговите суштински аспекти, посочувајќи дека државата е одговорна за незаконските акции на службеното лице преземени надвор од неговото работно место. Инци-

дентот се случил додека полицискиот резервист бил на должност, носел службена униформа и користел службен пиштол доверен од државата.

Судот утврди повреда во суштинските аспекти и во случајот на Китановски против Република Македонија⁵⁸, во кој полициски службеник од единицата „Алфи“, при обид со поставена барикада да запрат моторно возило со кое управувал жалителот, испукал два истрела од автоматска пушка во правец на десното предно тркало на автомобилот. Во овој предмет ЕСЧП заклучи дека употребата на потенцијално смртоносна сила против жалителот, чие однесување е секако неодговорно и подложно на критика, не била апсолутно нужна за негово апсење и дека првиот жалител бил жртва на повреда на правото на живот во неговиот суштински аспект.

Покрај овие две пресуди, во врска со правото на живот и процедуралните аспекти, во однос на Република Македонија е важна и пресудата во предметот на Китановска Станојковиќ и други против Република Македонија.⁵⁹ Во овој случај ЕСЧП укажа дека постапувањето во согласност со обврските на државата кои извираат од заштитата на правото на живот, претпоставува домашниот правен систем да го демонстрира сопствениот капацитет за имплементација и спроведување на кривичното законодавство спрема оние кои спротивно на законот одзеле нечиј живот. Овој случај ги открива слабостите на македонскиот судски систем во однос на извршувањето или, поточно во конкретниот случај, на одоговлекувањето во извршувањето на загворската казна на правосилно осуден сторител за убиство на член од семејството на жалителите за повеќе од 18 месеци по правосилноста на осудителната пресуда. Процедуралната повреда на правото на живот во овој конкретен случај нагласува дека извршувањето на санкциите изречени во контекст на правото на живот мора да се смета како интегрален дел од процедуралната обврска на државата што произлегува од овој член.

5.2. Забрана за мачење, нечовечко и понижувачко постапување

Конвенцијата во апсолутна смисла забранува мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казна дури и во најсложените околности, како што е борбата против тероризмот и организираниот криминал. Забраната за мачење, нечовечко постапување или понижување, преточена во Член 3 од Кон-

⁵⁶ види *Сашо Ѓорѓиев против Република Македонија* (жалба бр. 49382/06) пресуда од 19 април 2012.

⁵⁷ *Сашо Ѓорѓиев против Република Македонија* (бр. 49382/06) пресуда од 19.04.2012

⁵⁸ *Китановски против Република Македонија*, по жалба бр. 15191/12, пресуда на ЕСЧП од 15 јануари 2015 година.

⁵⁹ *Китановска Станојковиќ и други против Република Македонија*, по жалба бр. 2319/14, донесена е пресуда на 13 октомври 2016 година.

венцијата, има за цел да го штити човечкиот дигнитет и физичкиот интегритет како една од вредностите во демократските општества.⁶⁰ За да направи разграничување дали одредено дејство достигнало степен на мачење, нечовечко постапување или понижување, судската пракса на ЕСЧП утврди неколку форми на степенување. Така, на пример, малтретирањето мора да достигне минимално ниво за жалбата да биде прифатена за разгледување во рамките на член 3. Оцената за овој минимум е релативна: зависи од сите околности на случајот, како што е траењето на малтретирањето, физичките и/или психичките ефекти и, во одредени случаи, полот, годините и состојбата на здравјето на жртвата.⁶¹ Тврдењата, пак, за нечовечко однесување мора да бидат поткрепени со соодветен доказ. За оценка на овој доказ, Судот усвои стандард „нај основано-шо сомневање“, но таков стандард може да следува поради коегзистенцијата од доволно строги, јасни и сложени заклучоци или слични непобитни фактички претпоставки.⁶²

ЕСЧП повеќе пати нагласува дека примената на правилото за исцрпување на домашните правни лекови, поаѓајќи од принципот на супсидијарност, почива на потребата од разработување на домашни правни механизми за заштита на човековите права. При тоа, правилото за исцрпување не е апсолутно и не може да се примени автоматски. Тоа особено значи дека Судот мора реално да ги земе предвид не само постоењето на формалните правни лекови во правниот систем на односната договорна држава туку и на општиот контекст во кој тие функционираат, како и личните околности на жалителот. Потоа мора да се испита дали, во сите околности на случајот, жалителот сторил сè што можело разумно да се очекува од него за исцрпување на домашните правни лекови. Во таа насока, жалителот кој тврди дека постои однесување спротивно на забраната за мачење, нечовечко и деградирачко постапување што произлегува од условите

во притвор, мора овие наводи да ги покренал пред домашните судови и да изјавил жалба.

Македонската судска пракса пред Стразбур, во оваа насока го има искуството со отфрлањето на жалбата во врска со нечовечки третман од жалителот Овен Хадсон (британски државјанин) против Република Македонија. Имено, пред Судот во Стразбур, тој се жалеше дека условите во притворот биле еднакви на нечовечки третман бидејќи ќелијата во која бил чуван била пренатрупана, немало проточна вода и имало лоши санитарни услови. Понатаму, му била дадена храна дури дваесет и два часа по апсењето и бил принуден да спие на столица во текот на ноќта. ЕСЧП утврди дека жалителот не ги преземал сите разумни чекори своите жалби да ги предочи на органите и на домашните судови за да добие соодветна заштита преку расположивите правни лекови во Република Македонија. Токму поради неискористувањето на домашните правни лекови и поради непокренавањето на ниту едно од прашањата во врска со понижувачките и деградирачките услови во затворот во Република Македонија, Судот оцени дека оваа жалба мора да се отфрли.

Бидејќи предметите кои се поврзани со мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, по својата природа се исклучително комплексни и налагаат утврдување на факти, испитување на околностите кои се поврзани со конкретниот настан, искористувањето на домашните правни лекови за подоцнежната постапка пред Судот во Стразбур заедно со другите формално правни критериуми, претставува појдовна точка за жалбата воопшто да биде вклучена во постапка.

Во врска со оваа група пресуди, за македонската судска пракса е карактеристичен поголем број предмети во кои фокусот е врз непреземање на со закон утврдени процесни дејства од страна на јавниот обвинител во ситуации кога тој знаел и пред него била покрената постапка од страна на жалителите. Предвесник на оваа група пресуди беше Јашар, а по него скоро идентични се фактите во однос на нечинењето на јавното обвинителство во предметите на Целадинов, Сулејманов и Трајкоски⁶³. Судот има утврдени општи принципи дека „истрагата мора да биде темелна, доколку се работи за сериозни тврдења за мачење, нечовечко и деградирачко постапување. Тоа значи дека надлежните органи мора секогаш да направат сериозни обиди да откријат што се случило и не треба да се потпрат на нагли и брзи или неосновани заклучоци, за да ја за-

⁶⁰ види *Boicenco v. Moldova*, бр. 41088/05, § 102, 11 јули 2006; *Labita v. Italy*, бр. 26772/95, § 119, ЕСЧП 2000-IV; *Selmouni v. France*, бр. 25803/94, § 95, ЕСЧП 1999-V; *Assenov and Others v. Bulgaria*, пресуда од 28 октомври 1998 година, Извештај за пресуди и одлуки 1998-VIII, стр.3288, § 93, *Chahal v. the United Kingdom*, пресуда од 15 ноември 1996, Извештај 1996-V, § 79.

⁶¹ види *V. v. the United Kingdom*, бр.24888/94, § 70, ЕСЧП 1999-IX; *Raninen v. Finland*, пресуда од 16 декември 1997, Извештај 1997-VIII, § 55; *Labita*, пресуда цитирана погоре, §120; *Tekin v. Turkey*, пресуда од 9 јуни 1998, Извештај 1998-IV, стр.1517, § 52 и 53; *Assenov and Others*, цитирана погоре, стр.3288, § 94; *Ilhan v. Turkey*, бр.22277/93, § 84, ЕСЧП 2000-VII.

⁶² види *Ireland v. the United Kingdom*, пресуда од 18 јануари 1978, Серија А бр. 25, стр.64-65, § 161.

⁶³ Целадинов и други против Република Македонија жалба (бр.13252/02)

Трајкоски против Република Македонија жалба (бр.13191/01), и Сулејманов против Република Македонија инициран со жалба (бр. 69875/01).

творат истрагата или да ги искористат како основа за нивните одлуки“.⁶⁴ Тие се обврзани да ги преземат сите расположиви мерки за да обезбедат докази „релевантни за инцидентот, вклучувајќи ги, *inter alia*, сведочењата на очевидците и вештачењата“. Истрагата мора да биде експедитивна. Онаму каде што ефикасноста на истрагата е предмет на разгледување, Судот цени „дали надлежните органи постапувале соодветно на жалбите во тој релевантен период“.⁶⁵

Во предметите на Јашар, Целадинов, Сулејманов и Трајкоски, ЕСЧП заклучи дека има повреда на процесните аспекти на забраната за мачење, нечовечко и деградирачко постапување поради неуспехот на властите (особено на надлежното обвинителство) да спроведе ефективна истрага по наводите на жалителите дека биле малтретирани од полицијата. Оваа процесна повреда дошла поради пасивноста на јавниот обвинител. Овој однос на обвинителството бил пречка жалителите да поведат постапка како супсидијарен тужител и го попречил пристапот до следната постапка пред надлежниот суд. По петти пат во 2012 година, во случајот на Ѓоргиев, Судот утврди повреда на членот 3 од Конвенцијата, повторно поради неефикасна истрага во врска со наводи на жалителот.⁶⁶ Можеби заслужува внимание да се истакне дека во сите пет предмети е заеднички фактот дека причината за утврдување на повреда произлегува поради неактивност на истата регионална какцеларија на јавниот обвинител.

По оваа серија на пресуди во кои судот утврди процесни повреди поради нечинење на јавниот обвинител, следуваше пресудата на Големиот судски совет во предметот на Ел Масри. Случајот на Ел Масри спаѓа меѓу најважните пресуди кои Судот ги донел во последните години. За прв пат Судот одлучи во случај за држава членка на Конвенцијата поради „вонредно предавање“ на затвореник на разузнавачки служби на држава нечленка на Конвенцијата. Ова е прва пресуда во која Судот посочи на мачење во акција направена од државни агенти на трета земја, бидејќи Македонија како држава членка на Конвенцијата е одговорна за повредата и за одобрувањето од страна на властите лицето да биде предадено во рацете на агентите, иако знаела или можела да знае дека жалителот ќе биде подложен на мачење.⁶⁷ Оваа особено важна пресуда покренува многу прашања во врска со повредите не

само на забраната од мачење, нечовечко и деградирачко постапување, туку и поради повреда на правото на слобода и безбедност по повеќе основи.

Се чини дека и по овие пресуди пораката на ЕСЧП не беше разбрана и Судот повторно се соочуваше со ситуации кога не била спроведена ефективна истрага по наводите на жалителите дека биле малтретирани од страна на полицијата во преметите на Китановски, Хајрулаху и Илиевска⁶⁸.

5.3. Право на слобода и безбедност

Правото на слобода и безбедност анализирано во својата целовитост, ја штити слободата и безбедноста на човекот од произволно нарушување од страна на државата. Задржувањето на поединец е исклучително сериозна работа и се прифаќа како оправдано само ако другите помалку тешки мерки биле земени предвид и притоа било оценето дека тие се недоволни за заштита на поединечниот или на јавниот интерес, што може да наложува лицето да биде задржано.⁶⁹ Властите, а особено судиите мора да водат сметка дека слободата е правило, а секое лишување од слобода секогаш треба да биде исклучок, објективно оправдано и да не трае подолго од она што е апсолутно неопходно. Човек кој е ограничен во правото на слобода е во особено ранлива положба и лесно може да стане жртва на нечовечко постапување, па дури и на мачење. Затоа во повеќе пресуди Судот заведе став дека Конвенцијата налага секоја мерка за лишување на лице од слобода да биде компатибилна со целите на Членот 5, имено да ја заштити личноста од произволности, при што целта не е само „правото на слобода“ туку и „правото на безбедност на личноста“.⁷⁰

Онаму каде што лишувањето од слобода е оспорено, неопходно е судијата да тргне од претпоставка дека засегнатото лице треба да е слободно. Поаѓајќи од оваа претпоставка судијата мора да бара да се изложат јасни причини за тоа лишување од слобода. При овие размисли мора да се има на ум дека правото на слобода и безбедност на личноста би можело да има директно влијание врз уживањето на многу други права, како, на пример, на: правото на живот, забрана за тортура,

⁶⁴ На пример, види *Assenov and others v. Bulgaria* жалба бр. (90/1997/874/1086) пресуда од 28 октомври 1998 § 103.

⁶⁵ помеѓу другото *Labita против Италија* (жалба бр. 26772/95) пресуда на Големиот судски совет од 06 април 2000 година § 133.

⁶⁶ Ѓоргиев против Република Македонија (жалба бр. 26984/05) пресуда од 19 април 2012 година.

⁶⁷ Ел-Масри против Република Македонија (жалба бр. 39630/09) пресуда од 13.12.2012.

⁶⁸ Китановски против Република Македонија (цитиран погоре), Илиевска против Република Македонија, по жалба бр. 20136/11, донесена е пресуда на 7 мај 2015 година, Хајрулаху против Република Македонија, по жалба бр. 37537/07 донесена е пресуда од 29 октомври 2015 година.

⁶⁹ види *Witold Litwa v. Poland*, no. 26629/95, § 78, ECHR 2000-III.

⁷⁰ на пример, *Lukanov против Бугарија*, 20 март 1997 година, § 41, Извештаи 1997-II; *Assanidze против Грузија* [GC], број. 71503/01, § 171, ЕКЧП 2004-II; и *Паџси и останатите против Молдавија и Русија* [GC], број. 48787/99, § 461, ЕКЧП 2004-VII

деградирачко и нечовечко постапување, правото на слобода на собирање, здружување, на слободата на изразување, правото на семеен и приватен живот, слободата на движење, правото на живот.

Во случајот на Лазороски, Судот заклучи дека лишувањето од слобода на жалителот во траење од скоро 10 часа, не може да претставува законско и засновано на „разумно сомнение“ за сторено кривично дело. Судот посочи дека „фактите кои покреваат сомнение не треба да бидат на исто ниво како оние кои се неопходни да оправдаат обвинение или дури осуда, што доаѓа во подоцнежната фаза од кривичната истрага“.⁷¹ За Судот „Оперативните индиции“ на Службата за разузнавање во отсуство на каква било изјава, информација или конкретна жалба, не може да се сметаат за доволни да ја оправдаат „разумноста“ на сомнението на кое се заснова лишувањето од слобода и задржувањето на жалителот. Ова беше основот Судот да утврди повреда на правото на слобода и безбедност⁷².

Во случајот на Трајче Стојановски, Судот заклучи дека континуираното држење на жалителот во душевна болницата по преоцената на мерката од 2003 година, не се покажало како неопходно со оглед на фактите, и дека е неоправдано во смисла на членот 5 став 1 (д) од Конвенцијата⁷³.

Во случајот на Василкоски и останатите, Судот утврди дека при потврдувањето на мерката притвор во одреден период од притворот како причина, националните судови кај сите жалители употребиле идентична форма на зборови. Овој пристап посочуваше на заклучок дека властите не воделе сметка за индивидуалните околности на секој жалител и дека притворот бил продолжуван со колективно решение за притвор. Праксата за издавање колективни решенија за притвор е неспоива со членот 5 став 3 од Конвенцијата⁷⁴. Во предметот на Василкоски и останатите, барем за еден дел од времето дури траел притворот, потпирајќи се исклучиво на сериозноста на престапот и можната казна, властите го продолжувале притворот на жалителите на основи кои, иако релевантни, не може да се сметаат за доволни⁷⁵.

Се чини овие пресуди не се доволно анализирани и разбрани од домашните судски инстанци. Поради

тоа во последните години за Република Македонија се донесени и други пресуди во врска со повреди на правото на слобода и безбедност. Па покрај пресудата за Ел Масри каде ЕСЧП утврди повеќе елементи како основ за незаконското лишување од слобода и безбедност и држење *incommunicado*, ЕСЧП утврди повреда на правото на слобода и безбедност во предметите на Димитар Миладинов и други против Република Македонија и Рамковски против Република Македонија⁷⁶. Бројот на жалбите кои чекаат на одлучување и кои покренуваат прашања во однос на правото на слобода и безбедност посочува дека е неоподна едукација на судиите и на обвинителите и особено на полицијата.

5.4. Право на правично судење

Конвенцијата утврдува дека правото на правично судење, подразбира правично и јавно судење, судење во разумен рок, судење пред независен и непристрасен и со закон востановен суд при одлучувањето за граѓански права и обврски на лицата или за какви било кривични постапки против нив. Правото на правично судење во граѓанските и во кривичните постапки претставува базичен елемент и клучна претпоставка за владеење на правото. ЕСЧП нема надлежност да ја реотвори национално спроведената судска постапка или, пак, да утврдува факти и да го применува националното право врз тие факти и наоди. Целта е во рамките на правото на правично судење да провери дали постапките, земени како целина, биле спроведени во согласност со гаранциите утврдени со Конвенцијата. Македонското судско портфолио пред ЕСЧП преку до сега донесените пресуди, ги опфаќа сите аспекти од гаранциите поврзани со правото на правично судење, но, поради просторот, во оваа анализа ќе се осврнеме само на некои од поважните пресуди.

На пример, во предметите на *Демерџиева; Солаков и одлукиите во предметите на Ѓорѓиевски и Ивановски* во фокусот на анализата на ЕСЧП е и правото на обвинетиот „...да се брани самиот или со помош на бранител по свој избор, а доколку не располага со средства да плати бранител, да добие бесплатен службен адвокат кога тоа го наложуваат интересите на правдата“ како составен дел на правото на правично судење. Судот може да одбие да повика некој сведок ако смета дека не е релевантен за правната работа која се расправа.

Во случајот на *Трамјевски*, жалителот се жалеше дека не бил во можност да се соочи со сведоците чии

⁷¹ види *K.-F. v. Germany*, жалба бр. 25629/94 пресуда од 27 November 1997, § 57, Reports of Judgments and Decisions 1997-VII.

⁷² Лазороски против Р. Македонија (жалба бр.4922/04) пресуда од 8 октомври 2009 .

⁷³ Трајче Стојановски против Р. Македонија (жалба бр.1431/03) пресуда од 22 октомври 2009, 22 октомври 2009.

⁷⁴ види на пример *Dolgova v. Russia*, (жалба бр. 11886/05) пресуда од 2 March 2006 § 49

⁷⁵ Василкоски и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 28169/08) пресуда од 28 октомври 2010 година.

⁷⁶ Димитар Миладинов и други против Република Македонија, по жалби бр. 46398/09 50570/09 50576/09, донесена е пресуда на 24 април 2014 година и Рамковски против Република Македонија, по жалба бр. 33566/11 донесена е пресуда на 8 февруари 2018 година.

изјави дадени во истражната постапка послужиле како основа за неговата осуда. Истражен судија, само во присуство на јавниот обвинител, сослушал во својство на сведоци две лица осомничени дека се мигранти од Албанија кои се обиделе илегално да влезат во Грција со наводна помош на жалителот. ЕСЧП посочи дека за разлика од предметот на *Солаков*, на жалителот не му била дадена можност да ги оспори или побие изјавите на мигрантите преку давање сопствена изјава или испитување на останатите сведоци. Бидејќи жалителот не бил во можност да ја преиспита вистинитоста и веродостојноста на доказите изнесени од страна на мигрантите преку вкрстено испрашување и покрај фактот што ова бил единствениот директен доказ против него, дошло до повреда на правото на правично судење.

Во врска со *правото на судење во разумен рок* како дел од правото на правично судење важна е пресудата за *Паризов* во која ЕСЧП направи анализа на оспорената ефективност на правниот лек за судење во разумен рок воведен со Законот за судовите од 2006 година, и утврди повреда на должината на постапката со образложение дека за оспорениот правен лек „... останува фактот дека ниедна судска одлука не била донесена иако поминале повеќе од дванаесет месеци по воведувањето на тој лек“. Како резултат на оваа пресуда, во април 2008 беше изменет Законот за судовите. Со изменетите и дополнетите одредби на овој Закон, се утврди правен лек за долготраење на постапките пред домашните судови и можноста државата да исплати компензација на жалителите во тие случаи. Со одлука во предметот на *Аџи Сџирковска и осџанайшиџе*, подоцна ЕСЧП прифати дека ова е ефективен правен лек за должина на постапките.

Во однос на *еднаквоста на оружјата*, како уште една важна гаранција за правото на правично судење, во предметот *Аџанасов (2)*, ЕСЧП утврди повреда на овој принцип, бидејќи надлежниот основен суд во Република Македонија одбил да му овозможи на обвинетиот можност во постапката да го распраша сведокот чија писмена изјава била главен доказ за осудителна пресуда. Во предметот на *Гроздановски*, основот за утврдување повреда на принципот на еднаквост на оружјата беше во тоа што државата во постапката пред Судот не докажа дека на г-динот Гроздановски му биле доставени на произнесување барањето за Ревизија и барањето за заштита на законитоста кои пред Врховниот суд ги покренале другата страна во постапката и јавниот обвинител.

Принципот на еднаквост на оружјата се применува многу стриктно во сите постапки во кои се појавува јавниот обвинител или други органи вклучени во истрагата. Во предметот на *Стојменов* против Република Македонија, Судот утврди дека вештото

мислење обезбедено од Управата при Министерството за внатрешни работи бил единствениот извештај кој постоел во врска со квалитетот на заплениот афионов катран. Затоа, принципот на еднаквост на оружјата не бил применет правилно бидејќи на г. Стојменов не му било овозможено да го оспори вештото мислење на Управата како доказ поднесен од страна на јавниот обвинител со што тој бил лишен од можноста да изнесе аргументи во своја одбрана под истите услови како и обвинителството.

Во случајот *Настеска*, жалителката се жалела дека Апелациониот суд го повредил принципот на еднаквост на оружјата, пропуштајќи да ја покани на седница и дека постапката во конкретниот предмет била прекумерно оддолжена. Судот во Стразбур сметаше дека, иако на јавниот обвинител не му била дадена дозвола да коментира, отсуството на г-ѓа Настеска на нејавната седница на Апелациониот суд не ѝ дало дополнителна можност да го зацврсти нејзиното тврдење на нејавната седница, без страв од противречности, по што заклучи дека принципот на еднаквост на оружјата не бил почитуван.

Република Македонија има важна судска пракса во врска со *правото на одбраната на сослушување на сведоциите на обвинетието* како составен дел на правото на правично судење. Правото на одбрана нема да биде во согласност со барањата на правото на правично судење доколку осудата е заснована само или во пресудна мера на изјавите на сведокот, кој обвинетиот немал можност да го испраша. Во случајот *Пајдакис* против Република Македонија, Судот оцени дека сведокот со прикриен идентитет бил сослушан само во присуство на првостепениот судија и јавниот обвинител, но не и на жалителот и неговите бранители. Не бил направен каков било обид да се овозможи да го следи сослушувањето на сведокот преку видео конференциска врска, и покрај фактот дека Законот предвидувал таква можност. Со тоа жалителот бил лишен од реална шанса за оспорување на веродостојноста на пресудните докази против него поради што немало адекватни фактори на противтежа и цврсти процедурални заштитни мерки што ќе овозможеле правична и соодветна процена на веродостојноста на доказите дадени од сведокот со прикриен идентитет.

Образложени судски одлуки и конзистентноста во одлучувањето како предуслови за правично судење се исто така поткрепени со повеќе пресуди за Република Македонија. Спротивни одлуки во слични случаи расправани од ист суд, кој дополнително е и судот во последна инстанца, може во отсуство на механизам кој обезбедува конзистентност да го повреди правото на правично судење и да ја заслабне јавната доверба во судството, при што таквата доверба е една од ос-

новните компоненти на држава заснована на владеење на правото. Судската пракса во врска со правичното судење налага пресудите на националните судови соодветно да ги изложат причините на кои тие се засноваат, особено кога се менува веќе востановена судска пракса.

Во предметот *Аџанасовски*, ЕСЧП утврди повреда на правото на правично судење поради недостаток на образложение во пресудата на Врховниот суд во услови на менување на веќе востановена судска пракса. Веќе востановената судска пракса налага обврска за Врховниот суд да даде суштинско образложение за причините кои ќе ја оправдаат промената, поради што Врховниот суд морал да даде детално објаснување зошто во случајот на жалителот било одлучено различно од веќе постоечката судска пракса во услови на важење на истите закони и други прописи. Во предметот *Иванов и Димитров*, Судот утврди дека развојот на судската пракса од страна на Апелациониот суд во случајот на жалителите не креирал правна несигурност која би водела кон попречување на правото на правично судење за првиот жалител и во врска со тоа ја отфрли жалбата на жалителите. Слично на овој предмет и во предметот на *Крстев и османлиџиџе*, со одлука Судот ја отфрлил жалбата со констатација дека немало отстапување од веќе востановената судска пракса.

Во случајот на *Сшоилковска*, ЕСЧП укажа дека иако домашното право обезбедува механизам за отстранување на судиските неконзистентности, овој механизам не можел да биде применет во односниот случај со оглед на фактот дека Врховниот суд, а поради правилата за допуштено *ratione valoris*, немал надлежност мериторно да се занимава со случајот на жалителката. Судот оцени дека жалителката била соочена со флагрантна неконзистентност во примената на националното право што може да го поткопа кредибилитетот на судовите и да ја ослабне јавната доверба во судскиот систем и со тоа било повредено правото на правично судење. Апелациониот суд, во својата пресуда не дал никакво разумно објаснување за оваа дивергентност која резултирала во неоправдана рестрикција на правото на правично судење на жалителката.

Слично и во предметот на *Балажоски*, кој се однесува на граѓанска постапка во која Врховниот суд ја отфрлил како недопуштена *ratione valoris* жалбата на жалителот во однос на правните аспекти за кои во претходната судска пракса биле прифатени жалбите по истиот предмет од истиот жалител. Имено, за време на водењето на спорот пред националните судови биле донесени четири првостепени и второстепени пресуди, како и две пресуди на Врховниот суд. Во тие пресуди поднесени по барање за ревизија од тужителката, Врховниот суд ја прифатил вредноста на

спорот наведена од пониските судови. Кога по втор пат предметот дошол пред Врховниот суд по барање за ревизија, со пресуда Врховниот суд го отфрлил барањето за ревизија на жалителот како недозволено *ratione valoris*, отстапувајќи од неговото гледање на ова прашање во неговите претходни одлуки.

Евидентно поголемиот број на пресуди и одлуки поврзани со конзистентноста на судската пракса и со правото на образложена судска одлука укажуваат на недоволна разработеност и познавање на овие елементи на правичното судење од страна на националните судови. Конкретното и јасно образложение во пресудите и во одлуките на судовите гради слика за стабилно судство кое води сметка за правната сигурност и за транспарентноста во работењето и одлучувањето.

Уште еден аспект поврзан со правото на правично судење е принципот на *непристрасен и независен суд*. Богата е постоечката судска пракса на Судот во врска со непристрасноста на судиите.⁷⁷ Општо прифатен е стандардот дека постоењето на непристрасноста мора да биде определено согласно субјективен тест, односно врз основа на лично убедување на конкретниот судија во конкретниот предмет и, од друга страна, објективен тест кој има за цел да утврди дали судијата понудил доволно гаранции да го исклучат легитимниот сомнеж во оваа насока.

Во предметот на Николов од 2007 година, Судот прифати дека вработувањето на сопругата на судијата кај тужениот во предметот на жалителот раѓа сомнеж кај жалителот во врска со непристрасноста на судијата и оцени дека постои објективно оправдување за стравувањето на жалителот дека судијата имал недостаток на бараната непристрасност во мера потребна согласно член 6 од Конвенцијата.

Во вториот предмет Бајалџиев против Република Македонија, кој се однесува на непристрасноста на судијата, Судот оцени дека била оправдана загриженоста на жалителот во однос на непристрасноста на Врховниот суд која произлезе од фактот дека во неговиот совет бил вклучен судијата В.К. кој претходно одлучувал по предметот како претседател на Советот на Апелациониот суд во донесување на одлуките од 19 јуни 1997 и 14 март 2001.

Правото на правично судење сè уште е едно од најчесто повредените права во различни постапки во земјите членки на Конвенцијата. При тоа, Судот неуморно посочува дека државите мора да ги практикуваат обврските преземени со ратификацијата на

⁷⁷ На пример, види *Kyprianou v. Cyprus* [GC], бр. 73797/01, § 118, ЕСЧП 2005; *Steck-Risch and Others v. Liechtenstein*, бр. 63151/00, § 38, 19 Мај 2005; *Puolitaival and Pirttiäho v. Finland*, бр. 54857/00, § 41, 23 ноември 2004; *Pétur Thor Sigurdsson v. Iceland*, бр. 39731/98, § 37, ЕСЧП 2003-IV; и *Wettstein v. Switzerland*, бр. 33958/96, § 42, ЕСЧП 2000-XII

Конвенцијата. Меѓу другите обврски недвосмислено јасна е обврската на државата да обезбеди постапките да ги следат стандардите за правично судење. Онаму каде оваа право ќе биде повредено останува на државата да воведат правен лек кој нема да биде само теоретски присутен во правниот поредок, туку ќе овозможи практично остварување на правото на лицата. Државите членки се обврзани да обезбедат почитување на правичното судење во внатрешниот правен поредок преку воведување соодветен правен лек, односно со уредување на правосудството и администрацијата и со нивното правилно практично постапување.

5.5. Слободата на изразување

По својата сложеност и комплексност, слободата на изразување има фундаментално значење за низа права и слободи, особено за оние кои се поврзани со самоопределувањето и самореализирање на секоја индивидуа. Слободата на изразување е предуслов на демократијата и затоа појдовна основа во расправата во врска со правото на слободата на изразување треба да биде обврската на државата да се воздржува од какво било арбитражно вмешување во ова право, да овозможи почитувањето на правото на слобода на изразување, а онаму каде што тоа е загрошено да најде форма да го заштити и промовира. Слободата на изразување допира и се вкрстува со бројни права и слободи и особено со правото на приватност, слободата на здружување, слободата на вероисповед. Токму затоа ова право се смета за сложено право кое се состои од три компоненти: слободата на мислење, слободата на примање информации и идеи и слободата на пренесување и ширење информации и идеи. Затоа и Судот во Стразбур низ богатата судска пракса посебно внимание посветил и на поврзаноста на ова право со другите слободи и права како важен предуслов за нејзино почитување.

Првата пресуда на ЕСЧП во врска со слободата на изразување за Република Македонија е пресудата на Селмани и останатите против Република Македонија. ЕСЧП во овој предмет расправаше за правото на правично судење и за слободата на изразување. Судот утврди дека правото на „јавна расправа“ повлекува право на „усна расправа“, освен доколку постојат исклучителни околности кои го оправдуваат неодржувањето на таква расправа. И покрај тоа што Деловникот на Уставниот суд предвидува, по правило, барањата за заштита на слободите и правата да се решаваат на јавна расправа во присуство на страните, неодржувањето усна расправа во конкретниот случај било неоправдано со оглед на фактот дека случајот на Селмани и останатите бил разгледан само пред Уставниот суд, кој делувал како суд од прва и един-

ствена инстанца. Во врска со жалбените наводи на новинарите во врска со попречувањето на правото на пренесување информации од јавен интерес, Судот нагласи дека суштинската функција на медиумите е да пренесуваат информации и идеи за сите прашања од јавен интерес. Во овој конкретен случај, се работело за пренесување информации за прашања од јавен интерес што привлечло значително внимание на медиумите.

Нарушувањето на редот во собраниската сала и начинот на кој органите се справиле со тоа биле прашања од легитимен јавен интерес. Токму затоа, погледнато од перспектива на медиумите, тие имале задача да пренесуваат информации за настанот, а јавноста имала право да ги прими таквите информации. Улогата на медиумите како „јавни чувари“ поприма особено значење во таков контекст, бидејќи нивното присуство е гаранција дека органите може да бидат одговорни за своето однесување *vis-à-vis* јавноста во целина кога станува збор за контролирање на големи собири, вклучително методите што тие ги користат за контрола или растерување на демонстрантите или за зачувување на јавниот ред. Од тие причини, секој обид за отстранување на новинарите од местото на настанот мора да биде предмет на строга контрола. Тоа се однесува дури и повеќе кога новинарите го остваруваат своето право да пренесуваат информации на јавноста за однесувањето на избраните пратеници и за начинот на кој органите се справуваат со нарушениот ред што се случува за време на собраниските седници.

Иако причините кои биле прифатени од страна на Уставниот суд биле релевантни, тие не може да се сметаат, во дадените околности, како доволни за да се оправда отстранувањето на новинарите од галеријата. Ова од причини што новинарите имаат јавна обврска да пренесуваат информации кои можат да бидат не така пријатни за политичарите или за настаните во политиката. Покрај тоа, оваа пресудата ја презентира и сиромашно и неправилно практикувата уставна жалба или поточно барањето за заштита на слободите и правата како единствениот правен лек кој го имале новинарите на располагање во конкретниот случај.

По случајот Селмани и останатите, во 2018 година ЕСЧП ја донесе и пресудата Макрадули против Република Македонија поврзана со говор на политичар искажан во врска со друг политичар. Покрај овие две пресуди, пред ЕСЧП се наоѓаат и други предмети за Република Македонија кои се во различни фази од постапката.

5.6. Правото на сопственост

Македонските први предмети во врска со правото на сопственост пред ЕСЧП завршија со пресуда во врска со член 1 од Протоколот 1, по жалбите на Џидровски и Веселиновски. Во двата случаја, и

покрај „леgitимното очекување“ на жалителите да ги откупат општествените станови по поповолни услови, Врховниот суд оценил дека жалителите немаат право на купување на овие станови по намалена цена. ЕСЧП оцени дека одлуката на Врховниот суд не ја земала предвид претходната постоечка правна позиција и пракса⁷⁸, поради што Судот утврди дека постои повреда на правото на сопственост.

Во пресудата по предметот на Бочварска, оценка на Судот беше дека пропуштањето да се земе предвид интересот на трети лица на кои правата им биле повредени со правосилна одлука, било законска основа за повторување на постапката со барање за вонредно преиспитување и дека „балансот“ бил повреден со донесувањето на одлуката на Врховниот суд и дека жалителот претрпел лична и прекумерна пречка, што беше доволен основ за повреда на правото на сопственост.

Во пресудата по предметот на Арсовски, Судот за прв пат одлучуваше во врска со жалба во однос на постапка за експропријација. Судот оцени дека целосниот пропуст да се земат предвид специфичните карактеристики на предметните имоти при утврдувањето на соодветен надомест го изместил потребниот правичен баланс помеѓу барањата од општ интерес на заедницата и барањата за заштита на основните права на поединецот. Експропријацијата на земјиштето на жалителите направило тие да носат прекумерен и несразмерен товар во споредба со целта што се сакало да се постигне, спротивно на нивното право на мирно уживање на нивниот имот.

5. ВЛИЈАНИЕТО НА ПРАКСАТА НА СУДОТ ВО СТРАЗБУР

а. На законодавно ниво

Државите членки на Конвенцијата имаат обврска да ги почитуваат и извршуваат пресудите на ЕСЧП. Токму затоа, Комитетот на Министрите посочи дека „...на национално ниво е најважно да се обезбеди директна заштита на правата и фундаменталните слободи гарантирани со Конвенцијата. Ова барање ги засега сите државни власти, особено судовите, администрацијата и законодавството“.⁷⁹ Улогата на Македонскиот парламент во извршувањето, а пред сè

во примената на пресудите на ЕСЧП при изготвувањето на нови закони и при изменување и дополнување на важечките би можела да биде многу почесто користена и повидлива одошто е во моментот. Како законодавец, Парламентот мора да води грижа за усогласеноста на предлог-законите, постоечките закони и праксата со стандардите утврдени во Европската конвенција за човековите права и судската пракса.⁸⁰ Еднакво важно е преку пратенички прашања и преку работата на комисиите и другите работни тела на оваа институција пратениците да се грижат за извршувањето на пресудите и за нивното користење при изготвувањето на нови и изменувањето на законите во контекст на стандардите за заштита на човековите права.⁸¹ Земјите во Европа со демократски традиции, пред да пристапат кон носење нови закони или на законски измени, прават анализа на стандардите утврдени со судската пракса на Судот во Стразбур.

Иако бавно, до сега повеќе закони беа сменети под влијание на стандардите утврдени во судската пракса на Судот. Особено важни се измените на процесните закони: Законот за кривичната постапка, измените на Законот за парничната постапка⁸² и Законот за управните спорови. Со измените во овие закони постои можност да се побара повторување на постапката врз основа на пресуда со која ЕСЧП нашол повреда на Конвенцијата. Овој пристап помага во извршувањето на пресудите на ЕСЧП, но уште повеќе им помага на граѓаните да ја добијат долго одолговлекуваната правда. Сепак, можеби најзначајна е измената на

⁸⁰ Види кај Recommendation Rec(2004)5 of the Committee of Ministers to member states on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights, adopted by the Committee of Ministers on 12 May 2004 at its 114th Session, (<http://www.coe.int>) последен пристап на 14.07.2018 година

⁸¹ Andrew Drzemczewski and James Gaughan: Implementing Strasbourg Court Judgments: the Parliamentary Dimension; European Yearbook on Human Rights 2010, European Academic Press (ppg 233 – 244) на (<http://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy>) последен пристап 14.07.2018 година.

⁸² Законот за парничната постапка предвидува дека „кога Европскиот суд за човекови права ќе утврди повреда на некое човеково право или на основните слободи предвидени во Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи и во Дополнителните протоколи на Конвенцијата, кои Република Македонија ги ратификувала, странката може во рок од 30 дена од конечноста на пресудата на Европскиот суд за човекови права да поднесе барање до судот во Република Македонија кој судел во прв степен во постапката во која е донесена одлуката со која е повредено некое од човековите права или основните слободи за измена на одлуката со која тоа право или основна слобода е повредена“. Закон за парничната постапка (пречистен текст) „Службен весник на РМ“ бр. 7/2011.

⁷⁸ види, *mutatis mutandis*, *Iatridis v. Greece* (GC), бр. 31107/96, став 58, ECHR 1999-II

⁷⁹ Види Appendix to Recommendation Res(2004)5 of the Committee of Ministers to member states on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights, § 2) (<http://www.coe.int>) последен пристап на 14.07.2018 година

Законот за судовите од 2008.⁸³ Со овој Закон се утврдува дека Врховниот суд ќе одлучува по предметите поврзани со неразумното траење на постапките и дека при тоа „треба да ги земе предвид стандардите и принципите утврдени во Европската конвенција, особено комплексноста на случајот, однесувањето на страните...“. Оваа измена помогна да се вгради правен лек за неразумното траење на постапките кој ЕСЧП го прифати како ефективен правен лек.

Во 2009 година беше донесе посебен Закон за извршување на пресудите на Европскиот суд за правата на човекот.⁸⁴ На крајот на 2012 година, Собранието го донесе Законот за граѓанската одговорност за навреда и клевета,⁸⁵ во кој утврди дека во случај на судир на одредбите на тој закон и на Конвенцијата, ќе ги примени одредбите и ставовите на Судот содржани во неговите пресуди.⁸⁶

б. Во Судството

Во врска со влијанието на судската пракса на ЕСЧП врз судството, значајна беше улогата и реакцијата на Врховниот суд по донесувањето на првите пресуди за Република Македонија. Така, на пример, согледувајќи дека измените и дополнувањата на Законот за кривична постапка се поврзани со долготрајна процедура, Одделот за казниви дела при Врховниот суд заведе Правен став дека „...За секоја слобода и право утврдени во Конвенцијата и чија заштита се реализира пред ЕСЧП, судовите во РМ директно ќе ги применуваат пресудите на овој Суд во согласност со Законот за кривична постапка и при образложението на своите одлуки ќе се повикуваат на судската пракса на ЕСЧП“.⁸⁷ Ова беше јасна порака до сите судови дека тие, како и Врховниот суд, во кривичните постапки ќе мора да ја применуваат судската пракса на Судот од Стразбур директно.

Врховниот суд формираше и посебен оддел кој работи на предметите за неразумно траење на постапките. Овој суд под директно влијание на судската пракса на ЕСЧП, го разработи во пракса правниот лек за заштита во однос на неразумно долготраењето на судските постапки пред Врховниот суд, по што во

одлуката по предметот на Аци-Спиркоска и останатите против Македонија,⁸⁸ ЕСЧП утврди дека овој правен лек е ефективен во согласност со стандардите на Конвенцијата.

По пресудата во предметот на Петковски и останатите, во која ЕСЧП утврди повреда на правото на правично судење во контекст на правото на пристап до Суд, Одделот за граѓански дела во Врховниот суд на Република Македонија донесе Заклучок дека Законот за парничната постапка од 2005 утврдува дека случајот може да биде ре-отворен ако Европскиот суд за човекови права донел конечна пресуда наоѓајќи повреда на Конвенцијата.⁸⁹

Многу често Уставниот суд на Република Македонија упатува на праксата на ЕСЧП.⁹⁰ Не ретко и Врховниот суд во своите пресуди упатува на одредби од Конвенцијата или на судската пракса. Така, на пример, во Пресуда по предметот Каз.бр.15/2006, донесена на 31.05.2006 година, во предмет поврзан со кривично дело „навреда“ (член 173 став 2) од Кривичниот законик за писмо објавено во дневниот весник „Време“ Врховниот суд, иако не користи судска пракса на Судот во Стразбур, го цитира конвенцискиот основ во однос на слободата на изразување како основ пресудата на Основниот суд да се преиначи и обвинетиот да се ослободи. Понатаму, во кривичен предмет по истиот законски основ Вкж.бр.12/2006 донесена на 19.09.2006 година, Врховниот суд отишол подалеку во примената на Конвенцијата и вклопил и стандарди во однос на слободата на изразување па истакнал дека „Врховниот суд на Република Македонија согласно праксата на Европскиот суд за човекови права во Стразбур истакнува дека толеранцијата на индивидуалните гледишта е важен составен дел на демократскиот политички систем. Во принцип, гледиштата за некој судија секогаш се важни за јавноста и не смеат да останат надвор од јавната дебата. Судот и судите како носители на јавна функција не работат во вакуум и јавната дискусија за нив и критиката на судскиот исход не може да се забранатОбвинетата била ослободена од обвинение за кривично дело „навреда“.

Последните измени и дополнувањата на Законот за судовите, ги следат измените на Законот за Судскиот совет и најголем дел од дополнувањата се поврзани со одговорноста и дисциплинската постапка на судите.

⁸³ Законот за изменување и дополнување на Законот за судовите (објавен во „Службен весник на РМ“ бр. 150 од 18.11.2010 година).

⁸⁴ Закон за извршување на пресудите на Европскиот суд за правата на човекот „Службен весник на РМ“ бр. 67/2009.

⁸⁵ Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета („Службен весник на РМ“ бр.143/2012).

⁸⁶ Член 2 од овој Закон упатува на тоа дека ограничувањето на слободата на изразување и информирање треба да биде во согласност со Конвенцијата и со праксата на Судот.

⁸⁷ 29 јуни 2007, Правен став на одделот за кривични дела при Врховниот суд на РМ.

⁸⁸ Аци-Спиркоска и останатите против Република Македонија (жалби бр. 38914/05 и 17879/05) одлука од 3 ноември 2011 година.

⁸⁹ Conclusion of the Department of Civil Offences of the Supreme Court from 8 June 2010 on the reopening of the procedure on the basis of Article 400 of the Code of Civil Procedure.

⁹⁰ U.br. 28/2008 of 23.04.2008 (<http://www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf> ; последен пристап на 13.06.2018).

И во овој закон, како и кај Законот за Судскиот совет, еден од основите за дисциплинска одговорност која води кон разрешување на судија е ако е донесена пресуда врз основа на која од страна на Европскиот суд за човекови права е утврдена повреда од членовите 5 и 6 од Европската конвенција за човекови права. Се наметнува заклучокот дека овој пристап кон пресудите на ЕСЧП е исклучително остар и неосновано ги вклучува пресудите на ЕСЧП како основ за одговорност на судиите. Целта на пресудите на ЕСЧП не е да се казнуваат судиите на национално ниво туку пресудите да послужат како основ за дијалог кој ќе помогне да се изгради правна култура кон човековите права и никако да не се создава антагонизам кон Европскиот суд за човековите права⁹¹.

в. Граѓанскиот сектор (НВО)

Иако можеби јавно недоволно промовирани, сепак се впечатливи обидите на повеќе организации од граѓанскиот сектор како здруженија на граѓани, фондации и невладини организации да ја зголемат чувствителноста за човековите права заштитени со Конвенцијата. Има бројни примери на ширење информации за конвенциското право преку публикации, преводи, објавени текстови, тренинзи и обуки организирани од овие чинители. Заслужуваат посебно внимание напорите на активисти и почитувачи на Судот во граѓанскиот сектор кои преку пишан збор низ дневните гласила, повикувајќи се на праксата на Судот, ги промовираат човековите права и слободи пред поширок круг на граѓани. Некои од граѓанските организации нудат и правна помош на жалителите во постапките пред Судот, па не ретко во важни предмети за Република Македонија законски застапник на жалителот пред Судот во Стразбур се граѓански организации.

г. Образование

Досегашните искуства покажуваат дека образованието во врска со Конвенцијата и судската пракса на Судот се од исклучително значење за добро разбирање на конвенциското право. Од тие причини, особено е важно државите членки во своите образовни системи во програмите на правните факултети, на факултетите за новинарство, но и другите општествени науки (политички студии, социологија, социјална работа

и политика, родови студии) да вклучат предмети во врска со судската пракса на Европскиот суд за човековите права. Засега еден чекор напред е сознанието дека одредени содржини на Конвенцијата и судската пракса на Судот се дел од програмата за правосуден испит⁹² и за испитот за приватни извршители.⁹³

Исто така, според Законот за извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права, пресудите во однос на Република Македонија во кои е најдена повреда на Конвенцијата треба да бидат доставени до Врховниот суд, Управниот суд, сите апелациони судови и основниот суд кој учествувал во конкретниот предмет.⁹⁴ Една од надлежностите на владиниот агент⁹⁵ е да прави континуирана анализа на судската пракса и да ги информира националните судови и другите институции. Конвенциското право е дел од Програмата за континуирана едукација на судиите и јавните обвинители при Академијата за обука на судии и јавни обвинители.⁹⁶ Квалификациониот испит за запишување во Академијата налага познавање на најважните пресуди на Судот.⁹⁷

Друга форма на едуцирање на сите институции кои се вклучени во правосудниот систем се и студиски престои од неколку дена во Судот за човекови права. Во периодот од 2008 година до јануари 2013 година, 319 судии, обвинители, стручни соработници во Врховниот суд, адвокати, вработени во МВР, претставници на Академијата за обука на судии и обвинители, студенти на правниот факултет, млади правници и претставници од други институции од Република Македонија, го посетија Судот со програма за неколкудневен студиски престој.

Само преку Академијата за обука на судии и обвинители во овој период низ 7 студиски престои, Судот го посетија 70 судии, 36 претставници на обвинителството, 19 новинари, 4 адвокати, 8 советници од Врховен суд и обвинителството итн. Секоја година во Судот се организира предавање од страна на судијата избран за Република Македонија за учесниците од

⁹¹ Закон за изменување и дополнување на Законот за судовите, (Службен весник на РМ бр.83 од 8 мај 2018 година) и Закон за изменување и дополнување на Законот за Судскиот совет на Република Македонија (Службен весник на РМ бр.83 од 8 мај 2018 година).

⁹² Програма за полагање правосуден испит, (<http://www.pravda.gov.mk/resursi.asp?lang=mak&id=16>) последен пристап на 27 јуни 2018 година.

⁹³ Програма за полагање испит за приватни извршители („Службен весник на РМ“ бр. 90/2005).

⁹⁴ Закон за извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права Член 22.

⁹⁵ Закон за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/2009).

⁹⁶ Извор: <http://www.jpacademy.gov.mk/>, последен пристап на 27 јуни 2018.

⁹⁷ Закон за Академија за судии и јавни обвинители, Член 50, §1.

Македонија на Школата за политика и демократија на Советот на Европа. Неколкудневен студиски престој беше организиран и за членови на невладини организации (на пример, за претставници на Здружението на млади адвокати, Здружението на студенти од Правниот факултет во Скопје (ЕЛСА), како и за претставници на Здружението на новинари.

Исто така, во последните десет години, покрај претседателите на Врховниот суд и Уставниот суд на Република Македонија, претседателите на четирите апелациони судови и двата најголеми основни суда на Република Македонија, ЕСЧП го посетија и членовите на Судскиот совет на Република Македонија и Советот на јавни обвинители на Република Македонија, како и други судии и советници на Врховниот суд.

Едукацијата на судиите, обвинителите и другите учесници во правосудниот систем на Македонија, пренесувањето на искуствата и судската пракса на Судот во Стразбург претставуваат особено важен дел во заложбите за владеење на правото и градењето на демократско општество. Од тие причини е важно судиите на Европскиот суд за човекови права, во рамките на времето и условите кои им ги дозволуваат обврските во Судот, да настојуват да бидат присутни на советувања, конференции, едукации во земјата од каде доаѓаат. Човековите права припаѓаат на земјите членки и тие најдобро се имплементираат дома. Затоа во периодот од 2008 година до денес настојував да бидам присутна во мојата земја барем на два или три настани годишно, поврзани со едукативна улога. Во изминатите години, учествував на советувања и конференции кои беа посетени од 535 судии, обвинители, адвокати, новинари, студенти... Важно беше учеството и на неколку Конференции посветени на Конвенцијата. Така, на пример, Конференција на тема „Принципот на супсидијарност низ судската пракса на Европскиот суд за човекови права и ефективни правни лекови“, Регионална Конференција посветена на неразумно долготраење на постапките, Конференција во врска со говорот на омраза, насловена „Говорот на омраза - предизвици на новата ера за постигнување на толеранција, дијалог и разбирање“.

За потребите на Конференцијата објавена е и Правна анализа на концептот на казненото дело на омраза и говорот на омраза, како и Збирка на пресуди и одлуки на Судот во Стразбург во врска со говорот на омраза.⁹⁸

Министерството за правда во текот на 2010 година издаде Збирка со 20 преведени пресуди на Судот, од кои 7 се во однос на Република Македонија.

Во меѓувреме во соработка со Канцеларијата за развој, помош и обука на јавните обвинителства при Кривичниот оддел на Министерството за правда на САД, Академијата за обука и едукација на судии издаде „Збирка на референтни пресуди на Европскиот суд за човекови права во врска со член 3, 5, 6 и 8 од Европската конвенција за човекови права“, која опфаќа 28 преведени пресуди, од кои 7 се однесуваат на Република Македонија.

Министерството за правда на Република Македонија во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители, во 2012 година преведе и на веб-страницата на Министерството објави 70 пресуди на Европскиот суд за човекови права поврзани со член 10 и слободата на изразување.

Неколку години по ред, Судот во Стразбург ја повикува државата преку писма упатени до Претседателите на Уставниот, Врховниот суд, Академијата за обука на судии и обвинители, омбудсманот, Министерството за правда да испрати на обука и остручување на една година или шест месеци еден судија, стручен соработник или најдобриот академец. За жал оваа иницијатива на Судот до денес не е реализирана. Процена на Судот е дека на овој начин младите судии, стручни соработници, идни судии и обвинители ќе имаат можност да осознаат, научат и да ја практикуваат праксата на Судот во Стразбург.

7. ВЛИЈАНИЕТО НА МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕДМЕТИ ВРЗ ПРАКСАТА НА СУДОТ ВО СТРАЗБУР

Македонските предмети често се цитираат и се користат во праксата на Судот. Случајот на Јашар се користи во предмети кога судот сака да го потенцира принципот супсидијарност во однос на утврдувањето на фактите од страна на националните судови, посочувајќи дека националните судови како општо правило се надлежни да ги утврдат фактите врз основа на доказите со кои располагаат.⁹⁹

Пресудата на Атанасовски¹⁰⁰ се цитира во предмети кои се однесуваат на наводни судски недоследности, каде Судот утврдува дека развојот на судската пракса не е само по себе спротивно на правилно спроведување

⁹⁸ Акад. Камбовски Владо и д-р Мирјана Лазарова Трајковска „Правна анализа на концептот на казненото дело на омраза и говорот на омраза“ (2012).

⁹⁹ Види на пример *Gäfgen v. Germany* [GC], жалба бр. 22978/05, пресуда на Големиот судски совет од 1 јуни 2010

¹⁰⁰ Атанасовски против Република Македонија (жалба бр. 36815/03) одлука од 14 јануари 2010 година

на правдата, бидејќи неуспехот да се одржи динамиката и еволутивниот пристап би ризикувале да биде препрека за реформи или подобрување.

Прирачникот за критериумите за допуштеност користи неколку македонски предмети, како, на пример, Божиновски¹⁰¹, Стојковиќ¹⁰² и Василковски.¹⁰³

Пресудата во предметот Ел Масри¹⁰⁴ допрва ќе биде цитирана и користена во праксата на Судот во врска со вонредното предавање, особено имајќи предвид дека пред судот чекаат пресуди предмети кои треба наскоро да бидат решени.

ПОЗНАЧАЈНИ ПРЕСУДИ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Позначајни пресуди во врска со Член 2 (Право на живот)

Сашо Ѓоргиев против Република Македонија пресуда по жалба бр. 49382/06 донесена на 19.04.2012 година [Секција V]

Пресудата е во врска со позитивните обврски на државата во однос на правото на живот

Член 2 став 1 (повреда)

Факти: Жалителот, келнер во кафуле, бил застрелан од непосредна близина од страна на Р.Д., полициски резервист, кој неовластено отсутствувал од работното место додека бил на ноќно дежурство. Полицискиот резервист Р.Д. подоцна бил осуден со условна затворска казна откако кривичниот суд утврдил дека тој го употребил службениот пиштол и пукал кон келнерот додека бил под дејство на алкохол. Во одделна граѓанска постапка, граѓанскиот суд го отфрлил барањето за обештетување кое жалителот го покренал против Министерството за внатрешни работи. Образложението на граѓанскиот суд се темели на тврдењето дека полицискиот резервист Р.Д. не постапувал во тек на извршување на своите службени

должности кога се случил инцидентот туку во својство на граѓанско лице.

Оцена на ЕСЧП во врска со правото на живот: Жалителот бил жртва на однесување кое, според самата своја природа, го изложило неговиот живот на ризик. Независно дали не постоела намера жалителот да биде убиен, полицискиот резервист Р.Д. бил овластено службено лице и располагал со огнено оружје. Тој во време на пукањето не делувал во рамки на вршењето на своите должности. ЕСЧП оцени дека при определувањето дали државата сепак може да се смета за одговорна за неговото незаконско постапување, мора да се цени севкупноста на околностите и да се разгледа природата на неговото однесување. Настанот се случил во тек на работното време на Р.Д., кога неговите работни обврски налагале тој да биде на должност во полициската станица а не во блискиот бар во тешка алкохолизирана состојба. Неспорно е дека тој си заминал самоволно од местото на коешто бил распределен, без одобрение на неговите претпоставени старешни и во алкохолизирана состојба. Р.Д. бил во униформа и го застрелал жалителот со своето службено оружје.

И покрај тоа што неговите претпоставени реално не можеле да го предвидат однесувањето на полицискиот резервист, државата имала позитивна обврска да воспостави и строго да применува систем на соодветни и делотворни заштитни механизми со кои ќе спречи нејзините овластени лица, особено привремено мобилизираните резервисти, да го злоупотребуваат оружјето што им е ставено на располагање во контекст на нивните службени должности. Дотолку повеќе, член 26 од Законот за внатрешни работи налага овластените службени лица да ги извршуваат своите должности „во секое време, без разлика дали се на должност или не“, што во пракса значи дека од нив се барало секогаш да го носат своето службено оружје. Од приложените одговори на Владата произлегува дека не е јасно дали воопшто била извршена некаква процена на способноста на Р.Д. да служи во полицијата и да носи оружје, иако тоа требало да биде прашање кое е предмет на особено детална проверка. Во светлина на тие околности, ЕСЧП оцени дека државата не ја исполнила својата позитивна обврска да го заштити животот на граѓанско лице соочено со службено лице со посебни овластувања и заклучи дека постапките на Р.Д. може да се припишат на држава. Во овој случај, Петтата секција на ЕСЧП, едногласно утврди повреда на правото на живот на жалителот Сашо Ѓоргиев, утврди EUR 12.000 за нематеријална штета и EUR 3.390 за трошоци во постапката.

¹⁰¹ Божиновски против Република Македонија (жалба бр. 68368/01) одлука од 1 февруари 2005 година

¹⁰² Стојковиќ против Република Македонија (жалба бр. 14818/02) одлука од 8 ноември 2007 година

¹⁰³ . Василковски и останатите (жалба бр. 28169/08) пресуда од , 28 October 2010 година

¹⁰⁴ Ел-Масри против Република Македонија (жалба бр. 39630/09) пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012

Китановски против Република Македонија, по жалба бр. 15191/12, пресуда на ЕСЧП од 15 јануари 2015 година.

Пресудата е значајна поради утврдена повреда на правото на живот и забрана од нехумано и деградирачко постапување (членовите 2 и 3 на Европската конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи (ЕКЧП).

Факти: Жалбата во овој предмет е поднесена од двајца жалители, г. Александар Китановски („прв жалител“) и г. Тихомир Китановски („втор жалител“). Вториот жалител му е татко на првиот жалител. Жалителите навеле дека за време на инцидентот кој се случил во Скопје, на одреден датум наведен во фактите на пресудата, животот на првиот жалител бил доведен во опасност по интервенција на полицијата, како и дека тој бил третиран на нечовечки и деградирачки начин од страна на полициските службеници, кои го тепале со палки, го удирале и клоцале по лицето, главата, стомакот и грбот. Покрај тоа, тие навеле дека немало ефективна истрага по нивните наводи од страна на јавниот обвинител бидејќи истиот не донел формално решение за отфрлање на кривичната пријава како што е утврдено со Законот за кривичната постапка.

Имено, првиот жалител, возејќи автомобил кој му припаѓал на вториот жалител, во раните утрински часови се враќал кон дома од дискотека. Во центарот на Скопје, двајца униформирани сообраќајни полициски службеници се обиделе да го застанат возилото за рутинска контрола. Наместо да застане, првиот жалител забрзал, по што започнала полициска потеря по возилото. Направени биле две блокади со цел да се запре возилото. Првата блокада жалителот ја заобиколил и продолжил да вози со голема брзина. При обидот да ја заобиколи втората блокада, жалителот се качил на тротоарот од левата страна на улицата, каде З.Г., полициски службеник од единицата „Алфи“, кој стоел на спротивната страна од улицата до блокадата, испукал два истрела од автоматска пушка во правец на десното предно тркало на автомобилот. Возилото застанало на 100 метри по уличната блокада. Полициските службеници се приближиле до возилото и еден од нив вперил пиштол во негов правец. Бидејќи првиот жалител не излегол, бил извлечен од возилото од страна на неколку полициски службеници, кои започнале да го удираат по целото тело. Тој бил удиран во лицето, главата, стомакот и грбот. Му биле ставени лисици и тепањето продолжило и по тоа.

Вториот жалител, во име на првиот жалител, поднел кривична пријава до јавниот обвинител против неидентификувани полициски службеници заради загрозување на животот, мачење и нечовечко однесу-

вање. Првиот жалител се обратил до јавниот обвинител во четири наврати, барајќи поведување кривична постапка како што е предвидено со закон, по што била донесена одлука со која се отфрла кривичната пријава поднесена во име на првиот жалител, врз основа на тоа дека посочените кривични дела не се дела за кои се гони по службена должност. Министерството за внатрешни работи до јавниот обвинител поднело кривична пријава против првиот жалител за напад на полициски службеник во вршењето на неговите должности, по што јавниот обвинител поднел обвинение против првиот жалител.

Основниот суд Скопје нашол дека првиот жалител е виновен за напад на полициски службеник при вршење работи на јавна безбедност што се однесуваат на фаќање сторител на кривично дело и тој бил осуден на условна осуда од една година и шест месеци. Апелациониот суд ја прифатил жалбата на првиот жалител и го вратил случајот на повторно разгледување.

Оцена на ЕСЧП во врска со правото на живот: ЕСЧП во оваа пресуда укажа дека правото на живот е неприкосновено и ги наведе околностите под кои лишувањето од живот може да биде оправдано. Употребата на сила која може да доведе до лишување од живот мора да биде само во услови на „апсолутна нужност“ за остварување на една од целите утврдени во членот 2 став 2, под (а), (б) и (в).

Во случајот на Китановски, ЕСЧП забележа дека немало судско одредување на фактите на национално ниво. Кривичната пријава поднесена во врска со инцидентот против полициските службеници не резултирала со никакви наоди ниту во врска со фактичката состојба ниту во однос на примена на право од страна на домашните судови. Покрај тоа, пред ЕСЧП страните презентирале спротивставени верзии на настаните. Првиот жалител прифатил дека тој избегнал рутинска контрола од страна на сообраќајна полициска патрола при што полицијата поставила две блокади кои се покажале несоодветни да го запрат првиот жалител. ЕСЧП зела предвид дека полицијата немала доволно време да ги оценува сите параметри на ситуацијата, што довело до развој на настаните на кои тие биле повикани да реагираат без претходни подготовки. Инцидент на пукање се случил на втората блокада, кон која возилото на првиот жалител се приближувало со прекумерна брзина. Првиот жалител се обидел да ја одмине со искачување на тротоарот. Во текот на кривичната постапка против него, тој тврдел, поексплицитно, дека се качил на тротоарот „каде што не стоел ниту еден полициски службеник“. Пропустот на судечкиот суд да го утврди овој факт со доволна јасност било причина за Апелациониот суд да го врати предметот на повторно разгледување. Повисокиот суд сметал дека овој факт е релевантен со цел да се

утврди дали првиот жалител имал каква било намера да го стори односното кривично дело.

Во поглед на тоа дали употребата на потенцијално смртоносна сила била неизбежна „со цел законско апсење“ на првиот жалител, ЕСЧП укажува дека легитимната цел при вршење на законско апсење може да оправда ставање на човечки живот во ризик само при околности на апсолутна нужност и дека во принцип не може да има таква нужност онаму каде е познато дека лицето кое треба да биде уапсено не е закана по животот или телото и не е осомничен да вршење на насилно дело, дури и доколку пропуштањето да се употреби смртоносна сила може да доведе до резултат да се изгуби можноста да се уапси бегалецот.

Иако несомнено доказите сугерираат дека првиот жалител го возел возилото со прекумерна брзина, не беше поднесен доказ дека за време на потерата тој ги довел во ризик животите на полицајците или на други лица ниту пак на службениците од потерата им била комуницирана информација која би го поврзала првиот жалител или возилото со каква било кривична активност. Контролниот центар, преку кој операцијата била организирана, не издал предупредување дека првиот жалител може да е вооружен или опасен. Покрај тоа, полицијата можела да утврди, врз основа на регистарските таблички на возилото, кои не биле пријавени за украдени, кој е идентитетот на сопственикот на возилото и неговата адреса, како и оние на првиот жалител. Сето тоа, заедно со отсуството на закана по живот и тело откако ја поминал втората блокада, е доволно да го наведе Судот да заклучи дека употребата на потенцијално смртоносна сила против првиот жалител, чие однесување е секако неодговорно и подложно на критика, не била апсолутно нужна за негово апсење. Конечно, Судот забележува дека пукањето на полициските службеници М.Д. и З.Г. не било проследено со предупредувачки истрели, како што побарува и меѓународното и домашното право, како и праксата на Судот. Ниту, пак, беше презентираан аргумент дека предупредувачките истрели биле, при тие околности, невозможни или несоодветни на друг начин. Сите овие елементи беа основ ЕСЧП да заклучи дека во односниот случај употребата на потенцијално смртоносна сила не била апсолутно потребна и дека првиот жалител бил жртва на повреда на правото на живот во неговиот суштински аспект.

Во врска со наводното малтретирање на првиот жалител за време на неговото апсење, тој претрпел одредени телесни повреди кои биле забележани во лекарската потврда. Ниту еден од дваесетте полициски службеници кои биле сведоци на апсењето на жалителот, не продуцирал каков било доказ дали жалителот се противел на неговото апсење. При такви околности, употребата на сила, која резултирала со

повредите на жалителот, не била нужно неопходна и пропорционална и во околностите на случајот употребената сила била прекумерна и неоправдана во околностите, поради што имало повреда на членот 3 на Конвенцијата во врска со третманот на кој бил подложен жалителот за време на неговото апсење и кое Судот смета дека било деградирачко во смисла на оваа одредба.

Во врска со отсуството на ефикасна истрага, ЕСЧП забележа дека првиот жалител поднел кривична пријава до јавниот обвинител против неидентификувани полициски службеници по која јавниот обвинител имал должност да истражи дали било сторено кривично дело. Сепак, тој не презел никакви истражни дејства, освен што побарал дополнителни информации од Министерството за внатрешни работи. Тој не направил обид да го испита првиот жалител, засегнатите полициски службеници или кое било друго лице кое би можело да обезбеди релевантни информации и да ги објасни фактите на случајот. Јавниот обвинител донел заклучок и ја одбил пријавата на првиот жалител, овој пат со формална одлука, со поука дека може да го преземе гонењето како супсидијарен тужител. ЕСЧП заклучи дека немало ефективна истрага за тврдењето на првиот жалител дека полицијата употребила животна загрозувачка сила и го малтретирала и дека со тоа е направена повреда на процедуралните аспекти на членовите 2 и 3 од Конвенцијата.

Китановска Станојковиќ и други против Република Македонија, по жалба бр. 2319/14, донесена е пресуда на 13 октомври 2016 година.

Пресуда во врска со процедуралните аспекти во однос на правото на живот и правото на приватен и семеен живот на жалителките г-ѓа Олга Китановска Станојковиќ („првиот жалител“), г-ѓа Светлана Аудигер (Audigier) (моминско презиме Китановска) („вториот жалител“) и г-ѓа Оливера Менарт (Menart) (моминско презиме Китановска) („третиот жалител“).

Факти за случајот - Две лица (Ф.Т. и С.Г.) со црни маски на главите влегле во домот на жалителите со намера да извршат кражба. Тие на В.К. (сопруг и татко на жалителите) и на првиот жалител, им нанеле тешки телесни повреди. Како последица на тоа, В.К. починал. По инцидентот, првиот жалител бил примен во болница каде останала на интензивна нега. Основниот суд Скопје I - Скопје ги прогласил С.Г. и Ф.Т. за виновни за разбојништо и ги осудил на казна затвор во траење од шест и пет години, соодветно. Апелациониот суд во Скопје и Врховниот суд ја потврдиле пресудата на понискиот суд, не наоѓајќи причини да

отстапат од фактичка состојба утврдена од судечкиот суд и причините што тој ги дал за осудителната пресуда. Судијата за извршување на санкции издал упатен акт за Ф.Т според кој тој бил должен да се јави во затворот во Охрид на издржување на казната затвор. Неговото барање за одложување на извршувањето на казната затвор поради семејни и здравствени причини било одбиено од страна на судијата за извршување на санкциите и тричлен судски совет на судечкиот суд. Жалителите, кои сега живеат во Франција, тврделе дека подолг временски период не бил определен судија за извршување на санкциите и поради тоа не била извршена пресудата. Исто така, нивните наводи за споменатата повреда на членот 2 се однесувале на континуираната закана која за нив ја претставувал Ф.Т., и чувството на неказниност кое тој бил слободен да го ужива во очекување надлежните власти да ја извршат изречената казна затвор. Таквата закана и континуираниот притисок создаден од присуството на Ф.Т. во нивна близина, ги натерало жалителите да го напуштат сопственото село и државата повикана на одговорност.

Оцена на ЕСЧП: Постапувањето во согласност со обврските на државата кои извираат од членот 2 од Конвенцијата, претпоставува домашниот правен систем да го демонстрира сопствениот капацитет за имплементација и спроведување на кривичното законодавство спрема оние кои спротивно на законот одзеле нечиј живот. Дејствата на С.Г. и Ф.Т. биле од таква природа што нивното лишување од слобода, односно затворската казна била неопходна по основ на ризикот кој тие го претставувале по јавната безбедност. Случајот се однесува на одоговлекувањето во извршувањето на затворската казна на Ф.Т повеќе од 18 месеци по правосилноста на осудителната пресуда. ЕСЧП констатира дека три дописи на судијата за извршување на санкциите останале неодговорени и со тоа постоело отсуство на координација помеѓу два оддела на истиот суд. Барањето за ефикасност на кривичната истрага од членот 2 од Конвенцијата налага државите да ги извршуваат своите правосилни пресуди без неоправдано одоговлекување. Тоа е така бидејќи извршувањето на санкциите изречени во контекст на правото на живот мора да се смета како интегрален дел од процедуралната обврска на државата која произлегува од овој член. Врз основа на фактите на случајот, Судот смета дека властите не постапиле со потребното внимание при извршувањето на казната затвор која му била изречена на Ф.Т. Одоговлекувањата кои во целост се должат на надлежните органи, не може да се сметаат за разумни. Специфичните околности на случајот барале побрза реакција од надлежните органи. Од овие причини, Судот смета

дека системот на извршувањето на затворските казни не се покажал како ефикасен. Неоправданите одоговлекувања во извршувањето на пресудата не биле во согласност со обврската на државата од членот 2 од Конвенцијата, независно од тоа дали Ф.Т., откако бил осуден, демонстрирал какво било непријателство во однос на жалителите. ЕСЧП констатира повреда на процедуралниот аспект на правото на живот. Со оглед на ваквите негови наоѓања, Судот досудил дека државата треба да им плати на жалителите по 5.000 евра за нематеријална штета, како и 2.420 евра во поглед на трошоците.

ПОЗНАЧАЈНИ ПРЕСУДИ ЗА ЗАБРАНА ОД МАЧЕЊЕ, НЕЧОВЕЧКО ПОСТАПУВАЊЕ И ДЕГРАДИРАЧКИ ТРЕТМАН (ЧЛЕН 3)

Илиевска против Република Македонија, по жалба бр. 20136/11, донесена е пресуда на 7 мај 2015 година.

Пресуда во врска со нечовечно и деградирачко постапување (Член 3)

Факти: Жалителката живее во малечко место во Република Македонија. Таа била оперирана од рак и подложена на хемотерапија. Тоа резултирало со постоперативна депресија и анксиозност поради што нејзиниот сопруг побарал медицинска помош. По совет на лекари, жалителката била префрлена на психијатриска клиника во Скопје со асистенција на двајца полициски службеници. Жалителката тврдела дека за време на патувањето до болницата рацете ѝ биле врзани со лисици зад грбот и дека со така врзани раце со сила била натерана да легне на креветот во амбулантското возило додека полициски службеник ѝ седел на нозете и дека за време на транспортот до клиниката, била тепана, удирана со тупаници и ѝ се заканувале. Таа поднела кривична пријава, меѓу другото, против двајцата полициски службеници за малтретирање, но тие биле ослободени од обвинението поради недостиг на докази.

Оцена на ЕСЧП: Судот не можел да утврди надвор од разумно сомнение дека повредите на грбот, стомакот и нозете на жалителката биле нанесени од страна на полициските службеници за време на транспортот од местото на живеење на жалителката до клиничкиот центар. Сепак, медицинската документација како докажен материјал со кој се потврдува постоењето на хематоми на зглобовите на жалителката и отсуството на објаснување од страна на Владата за таквите повреди, за ЕСЧП беше доволно да прифати дека жалителката била врзана со лисици. При анализирањето дали вр-

зувањето со лисици во околностите на случајот било оправдано, ЕСЧП забележал дека во односното време жалителката имала епизода на душевно растројство, со што биле запознаени полициските службеници. За време на транспортот до медицинската установа, таа била под контрола на полицијата и поради болеста таа била особено ранлива, поради нејзината психичка состојба и медицинските потреби што произлегувале од неа. Покрај тоа, таа била физички слаба по неодамнешната операција од рак и хемотерапија. Иако ги зел предвид тврдењата на Владата во врска со склоноста на жалителката да се самоповреди и дека врзувањето со лисици било со цел да се спречи таа самата да се повреди, ЕСЧП констатира дека прашањето во врска со сразмерноста на врзувањето со лисици не било разгледано во домашната постапка. Покрај тоа, не биле земени предвид помалку строги мерки и мерки на претпазливост. Затоа, врзувањето со лисици се сметало за понижувачко постапување кое довело до повреда на членот 3 од Конвенцијата. ЕСЧП досудил 5.000 евра за нематеријална штета.

Хајрулаху против Република Македонија, по жалба бр. 37537/07 донесена е пресуда од 29 октомври 2015 година.

Пресуда во врска со постапка на полицијата со која жалителот бил држен во изолација, малтретиран, немало ефективна истрага за наводите за малтретирање, како и дека неговата осуда била заснована на признание добиено под принуда.

Факти на случајот: Жалителот Ферди Хајрулаху бил уапсен од страна на двајца полициски службеници поради непоседување документи за идентификација и сомнително движење во близина на објекти кои биле цел на извршување кривично дело. Со наредба од истражен судија бил претресен домот и друг имот што му припаѓал на таткото на жалителот и таткото на Ф.Р. сообвинет во кривичната постапка која се водела поради тероризам и трговија со оружје. Претресот бил извршен во присуство на таткото на жалителот кој подоцна се потпишал на потврдата за одземени предмети и двајца соседи како сведоци кои немале забелешки за работата на полициските службеници. Во куќата на жалителот биле најдени оружје, пушка, проектили и белешка која упатува на Голема Албанија. По претресот, таткото на жалителот бил однесен во полициска станица на информативен разговор.

Жалителот бил изведен пред истражен судија под сомнение дека бил вмешан во настан кога во дворот на полициска станица во Скопје експлодирала противтенковска мина која предизвикала значителна материјална штета. Според судскиот записник тој изјавил дека ќе

сведочи без бранител, а наедно го признал делото и изјавил дека експлозивот го набавил од лицето Р.С., а за време на извршувањето на делото со него било и лицето Ф.Р. Понатаму истражниот судија отворил истрага против Р.С. и Ф.Р. и го поставил адвокатот Д.Н. да го застапува жалителот. Подоцна жалителот побарал да даде изјава пред истражен судија кога во присуство на јавен обвинител и неговиот адвокат, дал устен исказ пред истражен судија во кој навел дека бил тепан и принуден да ја даде горенаведената изјава, истакнувајќи дека ги одрекува сите искази кои биле дадени од негова страна. Потоа истражниот судија се уверил за повредите на жалителот и истиот ден наредил да се изврши вештачење врз него. Две вешти лица од Институтот за судска медицина го прегледале жалителот и утврдиле повеќе модринки на телото на жалителот кои според нив биле од најмалку седум дена пред прегледот. Јавниот обвинител поднел обвинителен акт против жалителот, Ф.Р. и Р.С. за кривично дело тероризам. Жалителот ги оспорил обвиненијата опишани во обвинителниот акт, тврдејќи, меѓу другото, дека бил киднапиран, тепан и изложен на тортура од страна на припадници на специјалните сили во некоја куќа во Велес за да признае пред истражен судија дека ги познава Ф.Р. и Р.С. и да признае дека го извршил кривичното дело. Тој именувал четири лица за да сведочат дека на датумот на инцидентот биле со него и истите дале усни докази пред судечкиот суд. Судот во Скопје ги осудил жалителот, Ф.Р. и Р.С. и им изрекот казна затвор во траење од единаесет, десет и дванаесет години, соодветно. Жалителот бил прогласен за виновен за тероризам и трговија со оружје.

Оцена на ЕСЧП: Во однос на сериозните наводи за малтретирање на жалителот од страна на полициски или слични државни агенти, општите принципи развиени во судската пракса на ЕСЧП наведуваат на обврската државата да води брза, ефективна и официјална истрага за идентификација и казнување на сторителите на горенаведеното кривично дело, кое како такво е утврдено во македонскиот кривичен закон. ЕСЧП од наводите на странките забележал дека државата не успеала да достави задоволително и убедливо објаснување за потеклото на повредите на жалителот и за вистинските околности под кои тие биле нанесени, како и за непостапувањето на јавниот обвинител кој бил присутен кога жалителот го информирал судијата за случувањата во периодот на изолација и кој не се обидел да ги сослуша доказите и не иницирал истрага. Дополнително на ова е и непостапувањето на надлежните од јавното обвинителство по кривичната пријава на жалителот за малтретирање. Судот го повторува становиштето дека секој доказ добиен со мачење не може да се искористи во кривична постапка. Истото го

забранува и членот 15 од Конвенцијата на Обединетите нации против тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување. Констатирано е од страна на Судот дека изјавата на жалителот била употребена како доказ во кривичната постапка против него, па поради тоа Судот смета дека постапката била неправична. Земајќи ги предвид ваквите околности, ЕСЧП констатирал повреда на членовите 3 и 6 на Конвенцијата поради пропустот на властите да ги истражат наводите на жалителот за малтретирање од страна на полицијата и користењето на изјавата на жалителот во кривичната постапка против него. Правично обештетување или штета ЕСЧП одлучил дека државата треба да му исплати на жалителот 7.000 евра за нематеријална штета и износ од 1.010 евра за судски трошоци.

ПРАВО НА СЛОБОДА И БЕЗБЕДНОСТ

Член 5

Лазорски против Република Македонија, по жалба бр. 4922/04 донесена е пресуда од 8 октомври 2009 година.

Факти: Во случајот Лазорски, жалителот се жалел дека неговото лишување од слобода било спротивно на Конвенцијата и дека последователната постапка по однос на барањето за испитување на законитоста на барањето за законитоста на лишувањето од слобода не ги задоволрила барањата на принципот за правично судење. Според фактите поопширно изложени во пресудата, по телефонски повик од страна на Управата за безбедност и контраразузнавање, која побарала „да дојде во полициската станица на разговор“ жалителот бил лишен од слобода од страна на полицијата во близина на граничниот премин Табановце. При извршен личен претрес, кај него биле пронајдени мобилен телефон, пасош, лична карта и дозвола за носење на оружје“. Бил пронајден и пиштол, но тој не бил внесен во записникот. Во два часот наутро г. Лазорски потпишал записник со кој се откажал од правото на адвокат а за текот на испрашувањето не бил воден записник. Тој тврди дека бил испрашуван за работата на неговите претпоставени (еден од извршните директори на Компанијата О.), за определени членови на политичката партија во опозиција и определени познати новинари. Личните работи му биле вратени и тој бил пуштен во девет часот навечер. За неговото лишување од слобода, г. Лазорски го известил Министерството за внатрешни работи и поднел барање за испитување на законитоста на лишувањето од слобода до истражниот судија во Основниот суд во Куманово. Истражниот судија одлучил дека жалите-

лот бил лишен од слобода во согласност со законот поради сомнение заради трговија со оружје при што утврдил дека тој се откажал од правото на адвокат. По жалба тричлениот кривичен совет на Кумановскиот основен суд потврдил дека лишувањето од слобода на г. Лазорски било законито и имало за цел да го идентификува жалителот, да го провери неговото алиби и да ги собере потребните информации.

Оцена на ЕСЧП: Европскиот суд за човекови права утврди дека националните судови не доставија никаква информација во врска со наводното кривично дело ниту докази во поддршка на таква вмешаност и дека ништо не сугерирало дека жалителот бил вклучен во трговија со оружје бидејќи државата не презентирала никакви материјали кои би довеле до убедување дека треба да се извлече поинаков заклучок. „Оперативните индиции“ на Службата за разузнавање во отсуство на каква било изјава, информација или конкретна жалба, не може да се сметаат за доволни да ја оправдаат „разумноста“ на сомнението на кое се заснова лишувањето од слобода и задржувањето на жалителот. Судот заклучи лишувањето од слобода на жалителот не претставува законско лишување од слобода засновано на „разумно сомнение“ за сторено кривично дело и дека од тие причини постои повреда на член 5 став 1 од Конвенцијата.

Во однос на наводите на г. Лазорски дека не бил информиран за причините за неговото лишување од слобода, Судот остана без убедување дека тој бил информиран за причините за неговото лишување од слобода како што налага член 5 став 2 од Конвенцијата и утврди дека постои повреда и по овие одредби. Имено, ниту еден од записниците доставени од страна на Владата не укажува дека г. Лазорски бил информиран за причините за неговото лишување од слобода. Уште повеќе не постои записник за испрашувањето за време на неговото задржување, ниту други докази, како, на пример, изјава на еден од службениците кои учествувале во лишувањето од слобода, дека на жалителот му биле објаснети причините за неговото лишување од слобода.

Трајче Стојановски против Република Македонија, по жалба бр. 1431/03 донесена е пресуда од 22 октомври 2009 година.

Пресуда во врска со правото на слобода и безбедност и задолжителното психијатриско лекување. **Факти:** Основниот суд во Штип, во однос на г. Стојановски, на неопределено време определил мерка за безбедност, „за задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа од затворен тип“ заради предизвикување на „тешка телесна повреда“ и „загрозување со опасно орудие при тепачка или

караница“. Имено, тој се вмешал во караница во Основниот суд во Штип во која учествувал неговиот татко. При тоа го соборил на земја г. Д. кој при падот добил хематом на мозокот и како последица на оваа повреда починал седум дена подоцна. Покрај тоа, г. Стојановски го удрил и судијата неколкупати, а бил спречен во намерата да повреди и трето лице. Во постапката против него, надлежните судови утврдиле дека тој бил со „блага ментална ретардираност“ поради што го сметале за агресивен и опасен по јавноста. Биле изготвени две медицински вештачења од страна на тројца психијатри, кои потврдиле дека г. Стојановски е душевно болен и дека има потреба од медицинско лекување во душевна болница. Тој бил сместен во Душевната болница „Негорци“.

На три наврати болницата барала од првостепениот суд да ја измени мерката за безбедност и да го ослободи г. Стојановски под услов да продолжи со задолжително лекување на слобода. Во првиот предлог болницата образложила дека станува збор за душевна заостанатост, која е од трајна природа и не може да се третира како болест. Јавниот обвинител го поддржал барањето на болницата. Во вториот предлог, болницата нагласила дека предлогот бил даден со цел побрзо и поефикасно ресоцијализирање и реинтегрирање на г. Стојановски. Тој бил префрлен во отворено одделение на болницата. Јавниот обвинител го поддржал и овој предлогот на болницата. Во однос на првиот предлог, судечкиот суд во својата одлука потврдена по жалба, го одбил барањето на болницата врз основа на известување од полицијата, според кое г. Стојановски неколку пати своеволно ја напуштал болницата и го посетувал селото, што од страна на селаните било сметано за закана и опасност. Неговиот законски застапник го известил судот дека таткото на г. Стојановски има намера да го промени живеалиштето и дека поради тоа некаде купил и стан. И по овој предлог судечкиот суд го одбил предлогот на болницата, темелејќи се на полицискиот извештај каде било утврдено дека враќањето на г. Стојановски во селото ги заплашило жителите, особено неговите непосредни соседи, кои преземале мерки за самозаштита, заклучувајќи ги своите домови и ставајќи пречки однатре. Во повеќе наврати г. Стојановски ја напуштал болницата без надзор и останувал надвор доста време, по што полицијата го враќала назад. Во текот на таканареченото „терапевско пробно отсуство“ тој ја примал пропишаната терапија и неговиот татко се грижел за него. Неговата здравствена состојба била стабилна и не барала посебен надзор.

Оцена на ЕСЧП: ЕСЧП утврди дека решението на националниот суд за прецена на мерката определена со осудата на г. Стојановски, било насочено само кон неговата душевна состојба по однос на јавниот интерес,

доколку тој би бил ослободен. За да биде законски таквиот основ на задржување, Судот укажа на постоење на минимум од три услови: релевантни докази дека постои ментална болест утврдена од страна на надлежните власти врз основа на објективни медицински наоди; таа менталната болест мора да биде од вид или степен што ќе наложува задолжително задржување; и валидноста на континуираното задржување мора да зависи од постоењето на таквото нарушување (болест). Барањето на болницата било направено со цел да се обезбеди негово условно отпуштање, бидејќи неговата ментална болест повеќе не ги исполнувала вториот и третиот услов. Одбивањето на барањето од страна на надлежниот суд било засновано исклучиво врз основа на полициските извештаи и перцепцијата за жалителот од страна на локалните жители. Тие го отфрлиле мислењето на болницата како необврзувачко за нив. Во случајот на Трајче Стојановски, Судот утврди дека прецената на мерката не открила никакви објективни знаци дека тој претставувал закана или опасност за општеството и дека немало докази пред судот за тоа дека би го повторил делото доколку би бил пуштен. Болницата го опишала како кооперативен, бидејќи редовно ја примал својата терапија и дека иако тој е глув и нем, тоа никако не може да се смета за ограничување на неговата слобода. Судот останал неубеден дека националните судови утврдиле дека менталната болест на жалителот била од тој вид или степен што претпоставува задолжително задржување, или дека валидноста на решението за задржување произлегла од постоењето на таквата болест и дека континуираното држење на жалителот во болницата по прецената на мерката не се покажало дека е неопходно и дека заради тоа е неоправдано.

Митрески против Република Македонија, по жалба бр. 11621/09 донесена е пресуда на 25 март 2010 година.

Пресуда за заменето решение за куќен притвор со решение за притвор.

Факти: Против жалителот била отворена истрага поради основано сомневање за изнудување пари од малолетник. Истражниот судија го одбил барањето на јавниот обвинител за определување притвор и наместо тоа, наредил куќен притвор во траење од 30 дена по што му бил одземен пасошот, а на полицијата ѝ било наредено да го проверува неговото присуство во домот два пати дневно. Судијата сметал дека има основано сомневање дека тој го сторил кривичното дело, но со оглед на неговата неосудуваност и семејни околности, била определена мерка куќен притвор.

Совет од три судии на судечкиот суд, на нејавна седница, ја дозволил жалбата на јавниот обвинител против одлуката за куќен притвор и го заменил решението за куќен притвор на жалителот со решение за притвор и ја укинал одлуката за заплenuвање на пасошот на жалителот. Советот нашол дека постоела опасност тој да ја попречи истрагата, особено преку вршење на притисок врз сведоците кои сè уште не биле сослушани, како и врз жртвата, која била ранлива со оглед на тоа што била малолетна. Истражниот судија ја укинал одлуката на советот за притворот на г. Митрески и наредил 30 дена куќен притвор со истите мерки за безбедност како и претходно. Судијата не нашол оправдување за континуирираниот притвор со оглед на тоа што истрагата била завршена и доказите биле земени од жртвата и од сведоците предложени од двете страни. И по оваа одлука, Советот ја одбил жалбата на јавниот обвинител, наоѓајќи дека куќниот притвор и пропратните мерки се соодветни да го осигураат присуството на г. Митрески на судењето. Советот, одлучувајќи во прв степен, го продолжил куќниот притвор во два наврата, со цел да го осигура присуството на г. Митрески на судењето. Судечкиот суд го осудил на една година и шест месеци затвор. Тој понатаму го продолжил куќниот притвор до завршување на кривичната постапка.

Оцена на ЕСЧП: Пред Судот во Стразбур, г. Митрески се жалеше дека советот не дал причини за неговиот притвор како и дека одлуката на судскиот совет донесена на нејавна седница по жалбата на јавниот обвинител, не му била доставена. Според него постапката пред советот претставува повреда на принципот на еднаквост на оружјата токму затоа што жалбата на јавниот обвинител не му била доставена, поради што тој не можел да побара од советот да го извести за датумот на седницата.

ЕСЧП оцени дека ова процесно пропуштање го спречило г. Митрески од ефективно учество во постапката пред советот. Покрај тоа, советот одлучувал на затворена седница на која го заменил првичниот куќен притвор, како полесна безбедносна мерка, со ефективен притвор. Оваа одлука повлекла промена во природата и местото на притвор, од приватен дом во јавна институција, како и суштинска промена во условите на притворот која треба да се смета за нова одлука за притвор, различна од првичниот куќен притвор, која подразбира дека на г.ин Митрески требало да му биде дадена можност да ги претстави усно своите аргументи пред советот. Со оглед на тоа што не бил свесен за жалбата на јавниот обвинител, тој не бил во можност да го искористи правото усно да ги

презентира неговите аргументи, поради што се утврди дека има повреда на членот 5 став 4 на Конвенцијата.

ПОЗНАЧАЈНИ ПРЕСУДИ ВО ВРСКА СО ПРАВОТО НА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ

ЧЛЕН 6

Атанасовски против Република Македонија, по жалба бр. 36815/03, донесена е пресуда на 14 јануари 2010 година

Пресуда во врска со правото на правично судење поради недостаток на образложение во пресуда на Врховниот суд во услови на менување на веќе востановена судска пракса.

Факти: По повеќегодишно водење на постапката пред основниот и апелациониот суд, Врховниот суд ја дозволил ревизијата поднесена од страна на работодавачот и ги преиначил одлуките на пониските судови. Тој нашол дека тие судови погрешно го примениле националното право. Повикувајќи се на Законот за работни односи и на Колективниот договор, Врховниот суд нашол дека работодавачот имал право да ја цени потребата за прераспоредување – која би била основана само ако работникот е распореден на позиција соодветна на неговата стручна подготовка и дека прашањето дали работникот би бил поефикасен на новата позиција, излегува од рамките на судското одлучување. Судот заклучил дека: „*Што се однесува на основниот за прераспоредување дадени во (оспорената) одлуката, судот смета дека е доволно да се наведе еден од условите наведени во Колективниот договор. Оспорената одлука ги задоволува барањата...*“

Оцена на Судот: Веќе востановената судска пракса налага обврска за Врховниот суд да даде суштинско образложение за причините кои ќе ја оправдаат промената, поради што Врховниот суд морал да даде детално објаснување зошто во случајот на жалителот било одлучено различно од веќе постоечката судска пракса во услови на важење на истите закони и други прописи. Според фактите на предметот, жалителот бил прераспореден на работно место технолог поради што поднел тужба со барање за поништување на прераспоредувањето со оглед на тоа што, за време на триесет години работа кај истиот работодавач, тој никогаш не работел како технолог.

Стоилковска, против Република Македонија, по жалба бр. 29784/07, донесена е пресуда на 18 јули 2013 година

Пресуда во врска со неуедначена судска пракса

Факти: За разлика од пет случаи кои се однесуваа на колеги на жалителката, Апелациониот суд го применил принципот на индивидуалната одговорност и заклучил дека од нив не треба да се бара да ја надоместат штетата за која тие индивидуално не биле одговорни, во случајот на жалителката истиот суд го применил принципот за објективна одговорност и го потврдил побарувањето од жалителката. Г-ѓа Стоилковска се жалела дека Апелациониот суд ја лишил од правото на правично судење, одлучувајќи по нејзиниот случај спротивно на својата претходна судска пракса во идентични случаи. Судот укажа дека односниот случај треба да се разликува од случајот *NejdetŞahin u PerihanŞahin*, бидејќи тука е соочен со ситуација во која истиот суд го применил истиот закон различно на исти факти. Во врска со законот во примена, кој ги уредувал надоместите на штети поврзани со работата, пропишувал и индивидуална и објективна одговорност на работниците.

Оцена на ЕСЧП: Судот забележал дека домашното право обезбедува механизам за отстранување на судските неконзистентности. Сепак, овој механизам не можел да биде применет во односниот случај со оглед на фактот дека Врховниот суд, а заради правилата за допуштеност *ratione valoris*, немал надлежност мериторно да се занимава со случајот на жалителката. Судот оцени дека жалителката била соочена со флагрантна неконзистентност во примената на националното право што може само да го поткопа кредибилитетот на судовите и да ја ослабне јавната доверба во судскиот систем. Апелациониот суд во својата пресуда не дал никакво разумно објаснување за оваа дивергентност која резултирала во неоправдана рестрикција на правото на правично судење на жалителката.

Јакшовски и Трифоновиќ против Република Македонија, по жалби бр. 56381/09 и 58738/09, донесена пресуда на 07.01.2016 година

Пресуда во врска со неправично судење поради недостаток на „независен и непристрасен трибунал“.

Факти на случајот:

Разрешување на првиот жалител од судската функција: По наводи изнесени од правник, кои подоцна истите ги повлекол, и спроведената прелиминарна истрага, В.В. кој бил член на Судскиот совет, побарал од Судскиот совет да поведе постапка во однос на првиот жалител за нестручно и несвесно вршење на судската функција. Судскиот совет формирал Комисија за утврдување нестручно и несвесно вршење на судската функција. Врз основа на барањето на В.В. и извештајот на Комисијата во однос на тоа дали ба-

рањето е основано, општа седница на Судскиот совет повела постапка во однос на првиот жалител поради нестручно и несвесно вршење на судската функција. По разгледување на доказите кои биле прибавени од жалителката и В.В., Комисијата за утврдување нестручно и несвесно вршење на судската функција изготвила извештај за прашањето дали барањето за разрешување на првиот жалител било оправдано и истото го поднела до Судскиот совет. Општата седница на Судскиот совет, во чијшто состав бил В.В., го разрешила првиот жалител поради нестручно и несвесно вршење на судската функција. Првиот жалител ја оспорил одлуката во втора инстанца, пред Советот за одлучување по жалби формиран во рамките на Врховниот суд, но жалбата била одбиена и била потврдена одлуката на Судскиот совет.

Разрешувањето на вториот жалител од судската функција: Слично како и во постапката кај првиот жалител, Р.П., член на Судскиот совет, поднел барање до Судскиот совет за поведување постапка за нестручно и несвесно вршење на судската функција во однос на вториот жалител. Причини за барањето биле наводите дека како дежурен истражен судија вториот жалител не се однесувал одговорно во истрагата за настан што се случил во центарот за притвор Тетово. На неутврден датум Судскиот совет формирал комисија за случајот на вториот жалител и истата поднела извештај во кој побарала поведување постапка против вториот жалител поради нестручно и несвесно вршење на судската функција. Со две посебни одлуки општата седница на Судскиот совет, во која бил член Р.П., повела постапка против вториот жалител поради нестручно и несвесно вршење на судската функција и наредила негово времено суспендирање. Против одлуките не можело да се поднесе жалба. По одржаната расправа на која присуствувале жалителот и Р.П. каде ги изнеле своите аргументи и завршни зборови, на Општата седница на Судскиот совет, во чијшто состав бил Р.П., го разрешила вториот жалител поради нестручно и несвесно вршење на судската функција. Вториот жалител поднел жалба против разрешувањето до Советот за постапување по жалби што бил формиран при Врховниот суд за неговиот случај, тврдејќи, меѓу другото, дека не му била дадена можност да се произнесе за доказите против него кога му било врачено барањето за негово разрешување, но истата била одбиена. Вториот жалител го оспорил своето разрешување пред Управниот суд со поднесување на тужба за управен спор. Тој се жалел, меѓу другото, за наводното одбивање на неговото барање за изземање на судиите Н.И. и Ј.В. кои учествувале во носењето на одлуката на Советот за постапување по жалби во неговиот случај. Понатаму Управниот суд ја отфрлил тужбата на вториот жалител како недопуштена. Таа

одлука била потврдена од страна на Вишиот управен суд.

Оцена на ЕСЧП: Според општите принципи на ЕСЧП, непристрасноста означува отсуство на предрасуди или пристрасност. Имајќи ја предвид судската пракса, ЕСЧП непристрасноста ја утврдува со: субјективниот тест, кој поаѓа од личното убедување и однесување на одреден судија, односно дали судијата имал какви било лични предрасуди или пристрасност во даден случај; и објективниот тест, односно со утврдување дали судот и неговиот состав нуделе доволно гаранции за да се исклучи секако оправдано сомневање во однос на неговата непристрасност. Имајќи ги предвид правилата на постапката опишани погоре, според ЕСЧП подносителите на барањата имале права како страна во оспорената постапка. Барањата на покренувачите на постапките довеле до оспорената постапка и тие во исто време делувале како „обвинител“ во однос на жалителите, односно „обвинетите“. По завршувањето на постапката, подносителите на барањата исто така биле страна во одлуките на општата седница на Судскиот совет во однос на разрешувањето на жалителите. Во такви околности, ЕСЧП утврдил дека овој систем фрла објективен сомнеж врз непристрасноста кога се одлучувало за основаноста на случаите на жалителите. Според тоа, ЕСЧП заклучува дека конфузијата за улогите на подносителите на барањата во оспорените постапки кои резултирале со разрешување на жалителите, поттикнале објективно оправдани сомневања за непристрасноста на Судскиот совет. Имајќи ги предвид горенаведените факти ЕСЧП утврдил дека, и во двата случаја, има повреда на членот 6 став 1 од Конвенцијата и дека државата треба да му исплати 4.000 евра на секој жалител како нематеријална штета и 300 евра на вториот жалител како трошоци.

ПРАВО НА ПРИВАТЕН И СЕМЕЕН ЖИВОТ

ЧЛЕН 8

Митрова и Савиќ против Република Македонија, по жалба бр. 42534/09, пресуда од 11.02.2016 година

Пресуда во врска со правото на семеен живот во врска со родителски права.

Факти на случајот: Жалителите се г-ѓа Спаска Митрова („прв апликант“) и С. Савиќ („втор апликант“) односно, првиот жалител е мајка на вториот жалител, живеат во Гевгелија и двете имаат македонско државјанство, додека мајката има и бугарско државјанство. Првата жалителка била во брак во кој била родена

втората жалителка С. Савиќ. По разводот на бракот пред Основниот суд Гевгелија, старателството на ќерката било доделено на првата жалителка. Жалбените наводи на жалителките се однесуваат на неколку одлуки (административни, кривични и граѓански) со кои биле уредени правото на видување и правото на чување, воспитување и издржување на С. Савиќ, која по разводот на бракот на нејзините родители во 2007 година била ставена под старателство на нејзината мајка г-ѓа Спаска Митрова. Правото на видување со нејзиниот татко било утврдено со Решение донесено од страна на Центарот за социјална работа. По неколкуте повторени одбивања на мајката да овозможи видување на нејзината ќерка со таткото, и покрај донесеното Решение, таа била прогласена за виновна и ѝ била изречена условна казна затвор. Поради таквата фактичка состојба, Центарот за социјална работа издал Решение со кое би се зголемил контактот меѓу таткото и детето. Сепак, мајката продолжила да го спречува таткото во гледањето на својата ќерка и, како резултат на тоа, таа била осудена по трет пат. Имајќи го предвид фактот дека претходните затворски казни не ја одвратиле од повторување на делото, таа била осудена со ефективна казна затвор од три месеци. Детето било оставено со таткото, кога мајката започнала со издржувањето на затворската казна. По нејзиното ослободување, Центарот за социјална работа одлучил да организира средба со нејзиното дете по што постепено го зголемувал бројот на контакти сè додека мајката на крајот повторно го добила старателството откако барањето за старателство на таткото пред граѓанските судови било одбиено. Врховниот суд ја поништил пресудата на понискиот суд, а како пресудна причина било одбивањето на мајката да овозможи на таткото да го види детето во период од мај 2007 година до декември 2008 година и дека од најдобар интерес на детето било да се даде старателството на таткото. Непосредно по таа пресуда, Центарот за социјална работа утврдил нов начин на организирање на договорот помеѓу родителите, според кој во текот на неделата ќерката ќе биде со својата мајка додека со нејзиниот татко за време на викендот.

Потпирајќи се на правото на семеен живот, жалителките се жалеле на затворската казна на мајката, неуспехот на Центарот за социјална помош да ги одреди правата на видување со мајката за неколку месеци, за време и непосредно по нејзиното одење во затвор, и на пресудата на Врховниот суд со која било одземено старателството врз нејзината ќерка.

Образложение на ЕСЧП: Врз основа на жалбените наводи на жалителките кои се однесувале на тоа дали затворската казна е „неопходна во едно демократско општество“, ЕСЧП констатирал дека не бил

занемарен фактот дека казната била изречена откако мајката веќе била осудена за исто дело во претходните два наврата и ѝ била изречена условна затворска казна. И покрај овие обвиненија и пресуди, мајката продолжила со несоработка и спречување на таткото да ја види ќерката. ЕСЧП искажал задолволство во однос на домашните органи кои спровеле прифатлива процена на релевантните факти и презеле мерка која е пропорционална со легитимните цели на постапката. За време на притворот жалителките немале остварено ниту една средба, но од страна на првата жалителка не било доставено барање завидување до Центарот, а тој пак не е надлежен по службена должност да ги одреди нивните права. Непосредно пред излегувањето на првата жалителка од затвор било поднесено барање завидување и истото било разгледано од Центарот и ѝ било одредено право на посета. Имајќи го предвид горенаведеното, ЕСЧП ја исклучува одговорноста на државата за невидувањето. Што се однесува до одлуката на Врховниот суд со која старателството над ќерката се доделило на таткото, ЕСЧП бил задоволен од донесената одлука во која како примарни биле земени најдобрите интереси на детето, при што дадените причини биле релевантни и доволни. Во својата пресуда во овој конкретен случај, ЕСЧП утврдил дека државата не го повредила членот 8 од Европската конвенција за човекови права, со кој се гарантира правото на почитување на приватниот и семејниот живот, од причина што сите државни органи кои биле инволвирани и одлучувале во предметот постапувале во согласност со судската пракса на ЕСЧП и го имале предвид најдобриот интерес на детето.

Ивановски против Република Македонија, по жалба бр. 29908/11, донесена е пресуда на 21.01.2016 година.

Пресуда со која се констатира повреда на правото на правично судење и правото на почитување на приватниот и семејниот живот во постапката за лустрација на жалителот.

Факти на случајот: Жалителот Трендафил Ивановски бил претседател на Уставниот суд и како носител на јавна функција во 2009 година, до Комисијата за лустрација доставил изјава дека не соработувал со органите на државната безбедност. Изјавата била поднесена во согласност со Законот за лустрација од 2008 година, според кој несоработувањето со органите на државната безбедност во периодот помеѓу 1944 и 2008 година било воведено како дополнителен услов за вршење на јавна функција. Комисијата за лустрација побарала од Државниот архив на Р. Македонија

директен увид во сите расположливи податоци, списи и други документи во врска со жалителот и врз основа на тоа констатирала дека изјавата на жалителот не била во согласност со доказите со кои таа располагала. Жалителот го спорел ваквиот иницијален заклучок на Комисијата, но неговиот приговор Комисијата го отфрлила бидејќи не бил во согласност со расположливите информации, по што било констатирано дека жалителот не го исполнувал дополнителниот услов за вршење јавна функција. Одлуката се засновала на личното досие на жалителот, според кое тој бил вклучен во средношколска националистичка група, соработката ја започнал во 1964 година, а бил deregистриран во 1983 година и давал информации за студентите кои биле следени од страна на безбедносните служби. Жалителот поднел тужба до Управниот суд против донесената одлука на Комисијата, во која се жалел на неправичност во постапката. Тој се жалел особено на немањето можност целосно да ги изнесе своите аргументи во однос на класифицираните информации во предметот; ефективно скратениот временски рок за подготовка на неговата тужба; и на очигледните разлики помеѓу списите во Државниот архив и оние на Комисијата до кои претходно имал пристап.

Управниот суд донел пресуда со која ја одбил тужбата на жалителот. Тој поднел жалба до Врховниот суд и ги повторил претходно изнесените аргументи. Со пресуда, Врховниот суд ја одбил жалбата на жалителот и ја потврдил пресудата на Управниот суд. Потоа, врз основа на Законот за лустрација и заклучокот на Комисијата, Парламентот утврдил дека жалителот не го исполнувал дополнителниот услов и го разрешил од функцијата судија на Уставниот суд.

Оцена на ЕСЧП: Жалителот истакнал повеќе наводи за повреда на различни аспекти на правото на правично судење. ЕСЧП констатирал повреда на правото на правично судење по основ на неправичност на постапката гледана во целина посочувајќи дека постапката во целина била неправедна дури и доколку секој од процедуралните ефекти сам по себе не би го довел Судот до истиот заклучок. Имајќи ги предвид наводите на жалителот во однос на непристрасноста на судиите, ЕСЧП констатирал дека не постоела субјективна пристрасност кај судиите кои постапувале по предметот на жалителот од причина што ништо не укажувало на нивна пристрасност или лично предубедување во однос на предметот на жалителот, но ги нашол како основани сомнежите за независно и непристрасно по објективниот тест на непристрасност и независност. Во контекст на заклучокот на ЕСЧП дека постапката за лустрација на жалителот била неправична гледана во целина, ЕСЧП констатирал дека е непотребно да ги испиту-

ва останатите аргументи на жалителот во прилог на тврдењето за неправичност на постапката, особено во однос на независноста и непристрасноста на судиите кои одлучувале по предметот на жалителот и во истиот контекст изнесените аргументи во однос на кариерниот напредок на истите судии.

Жалителот истакна и два различни навода за повреда на правото на приватен и семеен живот. Едниот во однос на тоа дека постапката за лустрација влијаела негативно на неговиот углед, достоинство и морален интегритет, вториот во однос на наводниот неовластен пристап до досиејата на безбедносните служби и фактот што тој останал регистриран во таквата евиденција. Во однос на тоа дали постоело мешање во правото на почитување на приватниот живот на апликантот, ЕСЧП утврдил неспорно постоење на последици по приватниот живот на апликантот како резултат на одлуката на Комисијата за лустрација и забраната за вршење јавна функција. ЕСЧП констатираше дека мешањето во приватниот живот на жалителот не било „неопходно во демократското општество“. При оваа констатација ЕСЧП во својата пресуда потсетува дека мешањето во приватниот живот се смета за „неопходно во демократското општество“ доколку претставува „неопходна општествена потреба“, особено доколку е пропорционално на легитимната цел кон која се стреми и доколку причините дадени од страна на домашните органи како оправдување за истото се „релевантни и доволни“. ЕСЧП заклучил дека мешањето во правото на приватен живот на жалителот било непропорционално на легитимната цел кон чие остварување ваквото мешање се стремело. Како последица на исходот од постапката за лустрација, жалителот не само што бил разрешен од функцијата судија на Уставниот суд, туку имал и широк опфат на ограничувања за вработување во период од 5 години. Покрај тоа, Законот за лустрација бил донесен околу шеснаесет години по усвојувањето на демократскиот Устав во државата и дека во оваа смисла секоја потенцијална закана која ја претставувале лустрираните, иницијално, со изминувањето на ова време со сигурност се намалила, што според ЕСЧП е релевантен фактор при оцената на пропорционалноста на мешањето во приватниот живот. Судот утврдил нематеријална штета и по овој основ на жалителот му досудил 4.500 евра и за надомест на трошоци 850 евра.

ПРАВО НА СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ

Член 10

Селмани и останатите против Република Македонија

Прва македонска пресуда во врска со слободата на изразување, но и пресуда која внесе новина и во судската пракса на ЕСЧП од аспект на правото на новинарите да пренесуваат информација од законодавниот дом од настани од голем јавен интерес кога не било неопходно да им биде ограничено тоа право.

Факти: Се работи за настан поврзан со акредитирани новинари коишто биле овластени да известуваат од Собранието на 24 декември 2012 година кога се одржувала парламентарната расправа за Законот за буџетот за 2013 година. Жалителите, заедно со други новинари, известувале од галеријата на Собранието, која се наоѓала над собраниската сала каде се наоѓале пратениците во Собранието. Расправата за одобрувањето на државниот буџет привлечла значително внимание во јавноста и медиумите, што се должело на судирот помеѓу опозициските и пратениците на владејачката партија во однос на тоа дали законската процедура е испочитувана или не. Во текот на расправата, пратениците од опозицијата почнале да прават поголема бучава, меѓу другото удирајќи на масата на претседателот на Собранието. Кратко потоа собраниското обезбедување влегло во салата. Тие го извлекле претседателот на Собранието од салата и почнале насилно да ги остраниваат пратениците од опозицијата. Во исто време, други припадници на обезбедувањето влегле во собраниската галеријата и почнале да ги отстрануваат жалителите и други новинари. Селмани и група од неколку новинари одбиле да заминат, бидејќи ситуацијата во салата ескалирала и сметале дека јавноста има право да биде информирана за тоа што се случува. Меѓутоа, обезбедувањето насилно ги отстранило од галеријата.

По неуспешно за нив завршената постапка пред Уставниот суд, новинарите пред ЕСЧП се жалеа дека нивното отстранување од собраниската галерија претставувало повреда на нивното право на слобода на изразување, но и дека Уставниот суд одлучил во постапка која не била правична бидејќи не организирал усна јавна расправа кога одлучувал по нивното барање за заштита на слободите и правата.

Оценка на ЕСЧП: Поаѓајќи од приговорот за правичност на постапката, ЕСЧП јасно утврди дека правото на „јавна расправа“ повлекува право на „усна расправа“ освен доколку постојат исклучителни околности кои го оправдуваат неодржувањето на таква расправа. Иако Деловникот на Уставниот суд предвидува, по правило, барањата за заштита на слободите и правата да се решаваат на јавна расправа во присуство на страните, неодржувањето на усна расправа во конкретниот случај било неоправдано со оглед на фактот

дека случајот на Селмани и останатите, бил разгледан само пред Уставниот суд, кој делувал како суд од прва и единствена инстанца. Тоа било надлежност на тој суд и тој бил единственото тело кое одлучувало за мериторноста на случајот дотолку повеќе што отстранувањето на новинарите од галеријата во Собранието, се потпираше на фактички прашања кои било потребно судот да ги утврди. Спроведувањето на правдата по добро ќе служело во случајот на жалителите доколку имале можност да го остварат правото да го објаснат своето лично искуство на расправата пред Уставниот суд. Таквиот крут и формалистички пристап бил доволен основ ЕСЧП да утврди повреда на правото на правично судење во врска со неодржувањето на усна расправа во постапката пред Уставниот суд.

Понатаму, во однос на жалбените наводи на новинарите во врска со попречувањето на правото на слободата на нивно изразување од страна на собраниското обезбедување, Судот нагласи дека суштинската функција на медиумите е да пренесуваат – на начин конзистентен со нивните обврски и одговорности – информации и идеи за сите прашања од јавен интерес. Во случајот на Селмани и останатите, се работело за пренесување на информации за прашања од јавен интерес што привлечно значително внимание на медиумите. Неспорно е дека нарушувањето на редот во собраниската сала и начинот на кој органите се справиле со тоа биле прашања од легитимен јавен интерес. Токму затоа, погледнато од перспектива на медиумите, тие имале задача да пренесуваат информации за настанот, а јавноста имала право да ги прими таквите информации. Улогата на медиумите како „јавни чувари“ поприма особено значење во таков контекст, бидејќи нивното присуство е гаранција дека органите може да бидат одговорни за своето однесување *vis-à-vis* демонстрантите и јавноста во целина кога станува збор за контролирање големи собири, вклучително методите што тие ги користат за контрола или растерување на демонстрантите или за зачувување на јавниот ред. Тоа се однесува дури и повеќе кога новинарите го остваруваат своето право да пренесуваат информации на јавноста за однесувањето на избраните пратеници и за начинот на кој органите се справуваат со нарушениот ред што се случува за време на собраниските седници. Судот оцени дека отстранувањето на новинарите од собраниската галерија опфатило непосредни несакани ефекти кои моментално ги спречиле да добиваат од прва рака и директни информации врз основа на нивното лично искуство за настаните кои се одвивале во салата, а со тоа и неограничениот контекст во кој органите постапувале со нив. ЕСЧП оцени дека Владата не успеала убедливо да докаже дека отстранувањето на

новинарите од галеријата било неопходно во едно демократско општество и го исполнило условот за „итна општествена потреба“. Иако причините предвидени од страна на Уставниот суд биле релевантни, тие не може да се сметаат, во дадените околности, како доволни за да се оправда отстранувањето на новинарите од галеријата. Сето ова од причини што новинарите имаат обврска да пренесуваат информации кои можат да бидат не така пријатни за политичарите или за настаните во политиката.

Овој случај е веќе цитиран и на него се повикуваат во повеќе образложенија други пресуди и одлуки на Судот во Стразбур. Покрај тоа, повеќе аналитичари и уважувачи на работата на Судот оваа пресуда ја оценија како голем исчекор во заштитата на новинарската слобода од аспект на пренесување информации од општ јавен интерес.

ПРАВО НА СОПСТВЕНОСТ

Член 1 Протокол 1

Андоноски против Република Македонија, по жалба бр. 16225/08 донесена е пресуда од 17 септември 2015 година.

Факти: Жалителот се жалеше дека неговото возило било одземено во кривична постапка, покрај фактот што тој не бил осуден како сторител на кривично дело. Имено, жалителот бил такси возач кој бил запрен од страна на полиција за време на транспортирањето на тројца албански државјани до едно село блиску до македонско-грчката граница. Бидејќи албанските државјани немале патни исправи, истите заедно со жалителот биле лишени од слобода. При тоа, возилото на жалителот било одземено од страна на полицијата. Истражниот судија од Основниот суд во Прилеп отворил истрага против жалителот и еден од албанските државјани поради постоење на основано сомнение дека извршиле кривично дело криумчарење мигранти. Јавниот обвинител се откажал од кривичното гонење на жалителот поради немање на докази дека тој го сторил делото. Со одлука на горенаведениот суд, еден од албанските државјани бил прогласен за виновен за криумчарење мигранти. Со истата пресуда му било одземено патничното возило на жалителот, како средство за сторување кривично дело. Жалителот поднел жалба до Апелациониот суд во Битола, тврдејќи дека одлуката за одземање не била заснована на факти, затоа што тој не бил прогласен за виновен во истата постапка. Апелациониот суд ја одбил жалбата.

Оцена на ЕСЧП: ЕСЧП нагласува дека попречувањето на сопственичките права мора да е пред-

видено со закон и дека попречувањето треба да цели кон остварување на една или повеќе легитимни цели утврден во став 2 од членот 1 на Протоколот бр. 1 на ЕКЧП и дека мора да постои правична рамнотежа помеѓу барањата на јавниот интерес и интересите на засегнатиот поединец. Притоа потребниот баланс нема да биде обезбеден доколку засегнатиот поединец или поединци морале да понесат индивидуален и претеран товар. Во тој контекст, во однос на конкретниот случај ЕСЧП утврдил дека одземањето на возилото било засновано на закон, односно на членот 418-б од Кривичниот законик тогаш во примена; второ, дека одземањето имало за легитимна цел спречување на нелегалната миграција и трговија со луѓе и дека одлуката за одземање на возилото на жалителот била непропорционална бидејќи му наметнала претеран товар. Сето тоа довело до повреда на правото на сопственост на жалителот. При градењето на конечната оценка, ЕСЧП ги зел предвид: однесувањето на жалителот, понатаму фактот дека возилото било одземено во контекст на кривична постапка против трето лице, откако јавниот обвинител се откажал од кривичното гонење на жалителот, а истрагата била запрена при што обвинителот констатирал дека жалителот не бил свесен дека неговото возило било употребено за транспорт на илегални мигранти. Второ, дека жалителот заработувал за живот како такси возач; дека немал кривично досие, дека не постоеле индиции дека неговото возило било претходно употребено за извршување кривично дело; дека не постоеле какви било причини за стравување дека возилото би било употребено за извршување на други кривични дела. Судот водел сметка дека според член 418-б од Кривичниот законик, врз основа на кој било одземено и предметното возило, одземањето на возилата кои биле користени за пренесување мигранти е задолжително, и не дозволува никакви исклучоци, независно од тоа дали превозните средства биле во сопственост на сторителот на делото или во сопственост на трето лице, и независно од однесувањето на третото лице или неговата поврзаност со делото. Оттука, ЕСЧП заклучил дека ваквото одземање по автоматизам кое го предвидува законот, го лишило жалителот од каква било можност за успех во постапката за одземање, зашто домашните судови, во такви околности, немале можност за избор и не биле во можност да го испитаат случајот од аспект на ниту еден од факторите опишани погоре. Дополнително, ЕСЧП зел предвид дека членот 418-б од КЗ, на кој се засновала одлуката за одземање, не предвидува можност да се бара надомест на штета како што е предвидено со член 100-а од КЗ. Земајќи ги предвид ваквите околности, ЕСЧП констатирал повреда на правото на сопственост поради непропорционалноста на одлуката за одземање на возилото

која му наметнала на жалителот претеран товар. Во врска со правично обештетување, ЕСЧП одлучил дека државата треба да му го врати одземеното возило на жалителот, во состојба во која било кога било одземено, а доколку таквата реституција не е можна тогаш да му исплати 10.000 евра за материјална штета. Исто така ЕСЧП на жалителот му досуди и износ од 3.000 евра на име на нематеријална штета и износ од 300 евра за трошоци.

Василевски против Република Македонија, по жалба бр. 22653/08, донесена е пресуда од 28 април 2016 година.

Пресуда во врска со повреда на правото на сопственост.

Факти на случајот: Додека сè уште се водела кривична постапка против него, извесен г. И.А. му продал товарно возило на правното лице М. Истата година првостепениот суд во Скопје го осудил И.А. за криумчарење на безмалку 9 тони шеќер, што тој ги транспортирал во товарното возило предмет на купопродажба. Во согласност со Кривичниот законик кој бил во сила во тоа време, било наредено одземање на товарното возило. Во отсуство на жалба, пресудата станала правосилна. Во меѓувреме, правното лице М. му го продал товарното возило на жалителот, кој подоцна го регистрирал на свое име. Нешто помалку од две години подоцна, надлежниот суд ја извршил одлуката за одземање и го одзел товарното возило од жалителот. Жалителот поднел приговор против одлуката за извршување, тврдејќи дека И.А. починал една година претходно и дека од тие причини одлуката за одземање не може да се изврши. Жалителот нагласил дека бил законски сопственик на товарното возило и со него заработувал за живот. Овој приговор бил отфрлен како недозволен, при што судијата за извршување на санкции констатирал дека жалителот немал активна легитимација, утврдувајќи дека одземањето било извршено во согласност со членот 355 од Законот за извршување на санкциите. Жалителот поднел жалба која била одбиена со образложение дека жалителот немал право да приговара за извршувањето на наредбата за одземање. Тој бил упатен во граѓанска постапка да бара враќање на товарното возило.

Во граѓанска постапка тој поднел тужба со барање првостепениот суд да утврди дека тој е сопственик на товарното возило и да ѝ нареди на државата да го врати возилото во негова сопственост. Алтернативно, жалителот побарал државата да му ја надомести вредноста на предметите кои тој ги вградил во товарното

возило и побарал изрекување на временна мерка со забрана државата да го отуѓува или на друг начин да располага со товарното возило до конечното решавање на спорот. Првостепениот и Апелациониот суд во Скопје го отфрлиле барањето за изрекување на временна мерка поради отсуство на докази дека без таквата мерка, тужбеното барање би било значително доведено во прашање или дека жалителот би претрпел ненадоместлива штета. Покрај тоа, првостепениот суд го одбил тужбеното барање на жалителот утврдувајќи дека И.А., свесен дека товарното возило можело да биде одземено, го отуѓил на правното лице М. Во релевантниот период, ниту управителот на правното лице М., ниту жалителот не знаеле дека товарното возило било употребено за извршување кривично дело и дека тоа е предмет на наредба за одземање. Жалителот поднел жалба во која посочил дека тој уште претходно побарал првостепениот суд да обезбеди докази од Министерството за внатрешни работи со што би се потврдило дека господинот И.А. починал во Австрија и тврдел дека домашните органи пропуштиле да му изречат забрана на И.А. за располагање со товарното возило, или да го одземат возилото во моментот на откривањето на кривичното дело. Кон сето ова, тој додал дека по пат на држење стекнал право на сопственост врз предметното товарно возило, со оглед на тоа дека истото било одземено девет години по сторувањето на кривичното дело. Апелациониот суд во Скопје ја одбил жалбата поднесена од жалителот, не наоѓајќи причини да отстапи од утврдената фактичка состојба и причините на понискиот суд.

Оценка на ЕСЧП: ЕСЧП нагласи дека правото на сопственост почива на принципот на мирно уживање на сопственоста и дека кое било одземање на сопственоста мора да биде во јасно утврдени и со закон пропишани услови со јасна легитимна цел. Понатаму, мора да постои разумен однос на пропорционалност помеѓу преземените мерки кои довеле или кои претставуваат попречување на правото на сопственост и целта или целите кон чие остварување се цели. Во конкретниот случај, ЕСЧП заклучи како неспорно дека постоело попречување на правото на жалителот на мирно уживање на сопственоста. Имено, одлуката за одземање била донесена три години пред одземањето на товарното возило и се однесувала на И.А. кога товарното возило веќе не било во негова сопственост, туку во сопственост на правното лице М. Меѓутоа, одлуката за одземање била извршена дури три години подоцна, откако жалителот се стекнал со правото на сопственост од правното лице М. Оттука, извршувањето на одлуката за одземање резултирала со *de facto* одземање од жалителот и претставувала

попречување во мирното уживање на неговата сопственост. Покрај тоа, оваа одлука била донесена врз основа на Кривичниот законик, а била извршена во согласност со Законот за извршување на санкциите. Судот прифати дека мерката се стремела кон спречување на криминалот, како легитимна цел која несомнено потпаѓа под јавниот интерес предвиден во членот 1 од Протоколот бр. 1. Сепак, во врска со рамнотежата помеѓу целта и релевантните права на жалителот, Судот заклучи дека извршувањето на одлуката за одземање на возилото, наметнала прекумерен товар врз жалителот. Од овие причини Судот во случајот констатираше повреда на правото на сопственост. ЕСЧП во пресудата констатира дека постапката за одземање на никој начин не се однесувала на жалителот кој го купил товарното возило од компанијата М. скоро една година по правосилноста на одлуката за одземање; дека тој ниту учествувал во кривичната постапка против г-динот И.А., ниту пак можел ја оспори одлуката за одземање; дека товарното возило било *de facto* одземено од жалителот скоро три години по правосилноста на одлуката за одземање и повеќе од осум години по сторувањето на кривичното дело. Во случајот ништо не укажувало на тоа дека постоеле какви било причини за стравување дека товарното возило повторно би можело да биде употребено за извршување на кривично дело од причина што г-динот И.А. веќе бил починат. ЕСЧП исто така констатира дека домашните судови при одлучувањето не го зеле предвид аргументот дека жалителот законски заработувал за живот со товарното возило; дека домашните институции, иако биле свесни дека И.А. починал пред воопшто товарното возило да биде одземено од жалителот, го занемариле овој факт и констатирале дека жалителот може да биде обештетен од него. Во контекст на горенаведеното, ЕСЧП утврди дека извршувањето на одлуката за одземање, која како резултат имала одземање на сопственоста врз товарното возило од жалителот, наметнала прекумерен товар врз него. Поради констатираната повреда ЕСЧП во делот на правичното обештетување утврди постоење материјална штета и одлучи дека државата треба да му го врати на жалителот, во рок од три месеци од денот кога пресудата ќе стане правосилна, одземеното товарно возило во состојба во која тоа било во моментот на одземањето и алтернативно доколку тоа не е можно, да му исплати на жалителот, во рок од истите три месеци износ од 5.400 евра.

Библиографија

- Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаменталните слободи, Република Македонија ја потпиша на 9 ноември 1995, Законот за ратификација на Конвенцијата беше објавен во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/97.
- Laubner, Reliving the Court of its Success? – Protocol No.14 to the European Convention on Human Rights, 47 German Yearbook Intl. Law 691 (2004)
- Gattini, Andrea: Mass claims at the European Court of Human Rights
Human rights, democracy and the rule of law - Menschenrechte, Demokratie und Rechtsstaat = Droits de l’homme, démocratie et état de droit : liber amicorum Luzius Wildhaber / eds. Stephan Breitenmoser ... [et al.]. - Zürich : Dike ; Baden-Baden : Nomos, 2007. - pp. 272
- Објаснувачкиот извештај кон Протокол 14бис, Explanatory Report to the Protocol 14 bis (CETS No.204)
- Report of the Working Group on the Pilot-Judgement Procedure # 2241946 (internal document)
- M.Lazarova Trajkovska and Ilo Trajkovski, Macedonia: The impact of the European Convention on Human Rights and the case law on the Republic of Macedonia (The Impact of the ECHR on democratic Changes in Central and Eastern Europe edited by Iulia Motoc and Ineta Ziemele) Cambridge University Press 2016
- Maruste, Rait (2007) The impact of the accession of Eastern block countries on the Convention machinery and its case-law, Liber amicorum Luzius Wildhaber : human rights, Strasbourg views = Droits de l’homme, eds. Lucius Cafilisch ... [et al.]. - Kehl ; Strasbourg ; Arlington, Va. : N.P. Engel, (see pg. 291)
- A. Abashidze, “The Relationship between International Law and Municipal Law: Significance of Monism and Dualism Concepts” како и во Comments on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts (CDL(2014)050), 2014 документ на Европската комисија за демократија преку правото (Венецијанска комисија)
- Polakiewicz Jorg (2001) „The Status of the Convention in National Law“ in Fundamental rights in Europe : the European Convention on Human Rights and its Member States, 1950-2000, Blackburn, Robert (ed.) Oxford University Press, 2001 (pg.32)
- Акад. Владо Камбовски и д-р Мирјана Лазарова Трајковска „Правна анализа на концептот на казненото дело на омраза и говорот на омраза“ (2012)
- Gäfgen v. Germany [GC], жалба бр. 22978/05, пресуда на големиот Судски совет од 1 јуни 2010
- S. Skaric and C. Cvetkovski, „Contemporary Constitutional Issues and Debates in the Republic of Macedonia: Macedonian Constitutional System in the Light of the European Convention on Human Rights“ available at http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/r3/Fy_3_Cvetkovski.html
- Божиновски против Република Македонија (жалба бр. 68368/01) одлука од 1 февруари 2005 година
- Стојковиќ против Република Македонија (жалба бр.14818/02) одлука од 8 ноември 2007 година
- Bottazzi v. Italy, Report 1999 - V
- Z. and others v. the UK (judgment of 10 May 2001) para. 103
- S.W. and C.R. v. the U.K. пресуда од 22 ноември 1995, Series A nos. 335-B
- Солаков против Р. Македонија (жалба бр. 47023/99) пресуда од 31.10. 2001.
- Јанева против Р. Македонија (жалба бр. 58185/00) пресуда за пријателско спогодување од 3. 10. 2002
- Џидровски против Р. Македонија (жалба бр 46447/99) пресуда од 24 февруари 2005
- Веселински против Р. Македонија (жалба бр. 45658/99) пресуда од 24 февруари 2005
- Думановски против Р. Македонија (жалба бр. 13898/02) пресуда од 8 декември 2005
- Атанасовиќ и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 13886/02) пресуда од 22 декември 2005
- Костески останатите против Р. Македонија (жалба бр. 55170/00) пресуда од 13 април 2006
- Милошевиќ. против Р. Македонија (жалба бр. 15056/02) пресуда од 20 април 2006;
- Личков против Р. Македонија (жалба бр. 38202/02) пресуда од 28 септември 2009;
- Костовска против Р. Македонија (жалба бр. 44353/02) пресуда од 15 јуни 2006;

- Ризова против Р. Македонија (жалба бр.41228/02) пресуда од 6 јули 2006; Арсов против Р. Македонија (жалба бр. 44208/02) пресуда од 19 октомври 2006;
- Маркоски против Р. Македонија (жалба бр. 22928/03) пресуда од 2 ноември 2006;
- МЗТ против Р. Македонија (жалба бр. 26124/02) пресуда од 30.11. 2006
- Стоименов против Р. Македонија (жалба бр.17995/02) пресуда од 5 април 2007
- Грозданоски против Р. Македонија (жалба бр. 21510/03) пресуда од 31 мај 2007
- Митревски против Р. Македонија (жалба бр.33046/02) пресуда од 21 јуни 2007
- Николов против Р. Македонија (жалба бр.41195/02) пресуда од 20 декември 2007
- Јашар против Р. Македонија (жалба бр. 69908/01) пресуда од 15 мај 2007
- Трајкоски против Р. Македонија (жалба бр. 13191/02) пресуда од 7 февруари 2008;
- Целадинов против Р. Македонија (жалба бр. 13252/02) пресуда од 10 април 2008;
- Сулејманов против Р. Македонија (жалба бр. 69875/01) пресуда од 24 април 2008
- Фетаовски против Р. Македонија (жалба бр.10649/03) пресуда од 19 јуни 2008
- Нешевски против Р. Македонија (жалба бр. 14438/03) пресуда од 24 април 2008
- Јанкуловски против Р. Македонија (жалба бр. 6906/03) пресуда од 3 јули 2008
- Здружение на граѓани Ратко и Паунковски против Р. Македонија (жалба бр.74651/01) пресуда од 15 јануари 2009.
- Бочварска против Р. Македонија (жалба бр.27865/02) пресуда од 17 септември 2009
- Лазороски против Р. Македонија (жалба бр.4922/04) пресуда од 8 октомври 2009 и Трајче Стојановски против Р. Македонија (жалба бр.1431/03) пресуда од 22 октомври 2009
- Василкоски и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 28169/08) пресуда од 28 октомври 2010
- Шурбаноска и останатите против Р. Македонија (жалба бр.36665/03) одлука од 31 август 2010
- Аци-Спирковска и останатите против Република Македонија (жалба бр.38914/05)
- Топузовски против Република Македонија (жалба бр. 17879/05) одлука од 3 ноември 2011
- Атанасов против Република Македонија (жалба бр. 22745/06) пресуда од 17 февруари 2011 година
- Сашо Ѓеоргиев против Република Македонија (жалба бр. 49382/06) пресуда од 19 април 2012 година
- Горгиев против Република Македонија (жалба бр.26984/05) пресуда од 19/04/2012
- Ел-Масри против Република Македонија (жалба бр. 39630/09) пресуда на Големиот судски совет од 13 декември 2012
- Види *Tyner v. UK* (жалба бр. 5856/72) пресуда од 25април 1978 & 31
- Assenov and others v. Bulgaria* жалба бр. (90/1997/874/1086) пресуда од 28 октомври 1998
- Labita* против Италија (жалба бр. 26772/95) пресуда на Големиот судски совет од 6 април 2000 година
- Dolgova v. Russia*, (жалба бр. 11886/05) пресуда од 2 March 2006 § 49
- Василкоски и останатите против Р. Македонија (жалба бр. 28169/08) пресуда од 28 октомври 2010 година
- K.-F. v. Germany*, жалба бр. 25629/94 пресуда од 27 November 1997, § 57, Reports of Judgments and Decisions 1997-VII
- Трајче Стојановски против Р. Македонија (жалба бр.1431/03) пресуда од 22 октомври 2009, 22 октомври 2009
- Шурбаноска и останатите против Р. Македонија (жалба бр.36665/03) одлука од 31 август 2010 година
- Аци-Спирковска и останатите против Република Македонија (жалби бр. 38914/05 и 17879/05) одлука од 3 ноември 2011 година
- Kurprianou v. Cyprus* [GC], бр. 73797/01, § 118, ЕСЧП 2005;
- Steck-Risch and Others v. Liechtenstein*, бр. 63151/00, § 38, 19 мај 2005; *Puolitaival and Pirttiahon v. Finland*, бр. 54857/00, § 41, 23 ноември 2004;
- Pétur Thor Sigurdsson v. Iceland*, бр. 39731/98, § 37, ЕСЧП 2003-IV;
- Wettstein v. Switzerland*, бр. 33958/96, § 42, ЕСЧП 2000-XII
- Dombo Beheer v. Netherlands* A274(1993); 18 EHRR 213 , *Steel and Moris v. UK* пресуда од 15 февруари 2005 година по жалба бр. 68416/01, (2006)41 EHRR 403, para. 59
- Bonisch v. Austria*, пресуда од 6 мај 1985, серија А, бр.92, став 32
- Gorraiz Lizarraga and others v. Spain*, бр. 62543/00, став 56, ECHR 2004-III и референците цитирани во истиот

Brandstetter v Austria, пресуда од 28 август 1991, серија А, бр. 211, став 44

Гроздановски против Република Македонија (жалба бр. 21510/03 и пресуда од 31 мај 2007)

Настеска против Република Македонија (жалба бр.23152/05)

Lobo Machado v. Portugal, 20 February 1996, § 32, Reports of Judgments and Decisions 1996-I

Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain, пресуда од 6 декември 1988, Серија А бр 146, § 68)

Stanford v. the United Kingdom, пресуда од 23 февруари 1994, (Серија А бр. 282-А, § 26).

Tramrevski, пресуда од 10.07.2012 година по жалба бр. 4570/07

Paradakis, пресуда од 26.02.2013 година по жалба бр. 50254/07

Iatridis v. Greece (GC), бр. 31107/96, став 58, ECHR 1999-II

Handyside v. the United Kingdom, пресуда од 7 декември 1976, жалба бр. 5493/72

“Belgian Linguistic” case, пресуда од 23 јули 1968 Series A no. 6, p. 35, para. 10)

Appendix to Recommendation Res(2004)5 of the Committee of Ministers to member states on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights, § 2) (<http://www.coe.int>) последен пристап на 04.04.2013 година

Recommendation Rec(2004)5 of the Committee of Ministers to member states on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention on Human Rights, adopted by the Committee of Ministers on 12 May 2004 at its 114th Session, (<http://www.coe.int>) последен пристап на 4.04.2013 година

Andrew Drzemczewski and James Gaughan: Implementing Strasbourg Court Judgments: the Parliamentary Dimension; European Yearbook on Human Rights 2010, European Academic Press (ppg 233 – 244) на (<http://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy>) последен пристап 4.04.2013 година

Законот за парничната постапка (пречистен текст) „Службен весник на РМ“ бр. 7/2011 член 400

Законот за изменување и дополнување на Законот за судовите (објавен во „Службен весник на РМ“ бр. 150 од 18.11.2010 година)

Законот за Судскиот совет на Република Македонија („Службен весник на

Република Македонија“ број 60/2006 и 150/2010), 78 §5

Закон за извршување на пресудите на Европскиот Суд за правата на човекот „Службен весник на РМ“ бр. 67/2009

Закон за граѓанска одговорност за навред и клевета („Службен весник на РМ“ бр.143/2012)

Закон за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/2009)

Закон за Академија за судии и јавни обвинители, Член 50, §1

Dr. Mirjana Lazarova Trajkovska
Richter in am EGMR a.D.

Mazedonien-20 Jahre Mitglied des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte (Zusammenfassung)

Der vorliegende Beitrag gibt aus Anlaß des zwanzigjährigen Zusammenwirkens zwischen dem Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte (EGMR) als System zum Schutz der Menschenrechte und dem Staat Mazedonien einen Überblick.

Zu diesem Zweck wird dieses Zusammenwirken zuerst im Rahmen der Veränderungen der Struktur und der Funktionsweise des EGMR, die aufgrund der großen Anzahl neuer Mitglieder des Europarates und des Straßburger Gerichtshofes erfolgten, kontextualisiert.

Dann werden im nächsten Schritt die Spezifiken der Position des EGMR in der Rechtsordnung Mazedoniens, die auf der monistischen Völkerrechtstheorie beruht, dargestellt. Auf diesen Grundlagen wird das Zusammenwirken zwischen dem EGMR und dem mazedonischen System des Menschenrechtsschutzes anhand von sechs Hauptgruppen von Fällen aus der Rechtsprechung des EGMR analysiert, nämlich:

- Urteile im Zusammenhang mit dem Recht auf Leben,
- Urteile im Zusammenhang mit dem Verbot der Folter, unmenschlicher und erniedrigender Behandlung,

- Urteile im Zusammenhang mit dem Recht auf Freiheit und Sicherheit,
- Urteile im Zusammenhang mit dem Recht auf ein faires Verfahren,
- Urteile im Zusammenhang mit der Freiheit der Meinungsäußerung und
- Urteile im Zusammenhang mit dem Eigentumsrecht.

Im letzten Teil wird der Einfluss der Rechtsprechung des EGMR auf vier Segmente des mazedonischen Systems zum Schutz und Gewährleistung der Menschenrechte und

Grundfreiheiten analysiert und die Auswirkungen dieser Urteile auf diese Bereiche dargestellt. Die Bereiche sind:

- die Legislative,
- die Judikative,
- die Zivilgesellschaft und
- das Ausbildungssystem.

Ergänzt und illustriert wird diese Analyse durch kurze Darstellungen von mehreren Urteilen gegen Mazedonien.

Европска конвенција за заштита на човековите права

согласно Протоколите број 11 и 14

со протоколите број 1, 4, 6, 7, 12, 13 и 16

Овој текст на Конвенцијата ги содржи измените согласно одредбите на Протоколот број 14 (CETS no. 194) кој стапи на сила на 1 јуни 2010 година, иако во ‘Службен весник на Република Македонија’ не е објавен пречистен текст на Конвенцијата.

Текстот на Конвенцијата претходно беше изменет согласно со одредбите од Протоколот број 3 (ETS no. 45), кој стапи на сила на 21 септември 1970, Протоколот број 5 (ETS no. 55), кој стапи на сила на 20 декември 1971 и Протоколот број 8 (ETS no. 118), кој стапи на сила на 1 јануари 1990, го содржи и текстот на Протоколот број 2 (ETS no. 44) кој согласно член 5, став 3 представува интегрален дел на Конвенцијата од неговото стапување на сила на 21 септември 1970. Сите одредби кои се изменети или додадени со овие протоколи беа заменети со Протоколот број 11 (ETS no. 155), од датумот кога истиот стапи на сила: 1 ноември 1998. Од оваа дата, Протоколот број 9 (ETS no. 140), кој стапи на сила на 1 октомври 1994 беше укинат, а Протоколот број 10 (ETS no. 146) стана беспредметен.

Актуализирани информации во однос на потпишувањето и ратификацијата на Конвенцијата и нејзините протоколи како и детална листа на поднесените декларации и резервации се достапни на следната интернет адреса: <http://conventions.coe.int/>

Единствено верзиите на Конвенцијата на англиски и француски јазик се веродостојни.

Напомена: Пресудите, одлуките, преписките и советодавните мислења на Судот што се објавени на HUDOC се јавно достапни и можат слободно да се умножуваат со наведување на изворот (©Council of Europe/European Court of Human Rights - Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme). Ве молиме имајте предвид дека таквите документи можат да бидат изменети во секое време (како резултат на редакциска ревизија) и дека од таа причина печатениот материјал може да биде застарен и во иднина да не се однесува на фактичките пресуди.

ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА
Council of Europe
F-67075 Strasbourg cedex
www.echr.coe.int

СОДРЖИНА

Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи.....	47
Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи	57
Протокол број 4	58
Протокол број 6	60
Протокол број 7	61
Протокол број 12	63
Протокол број 13	65
Протокол број 16	66

Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи

Рим, 4 ноември 1950 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,

Имајќи ја предвид Општата декларација за човековите права, која Генералното собрание на Обединетите нации ја усвои на 10 декември 1948 година;

Имајќи предвид дека таа Декларација има за цел да обезбеди општо и ефективно признавање и исполнување на правата утврдени во неа;

Имајќи предвид дека цел на Советот на Европа е да постигне поголемо единство меѓу своите членки и дека едно од средствата за постигнување на таа цел е заштитата и развојот на човековите права и основните слободи;

Повторно потврдувајќи ја својата длабока приврзаност кон оние основните човекови слободи, кои ги чинат темелите на правдата и мирот во светот и чија заштита, од една страна се засновува врз вистинската политичка демократија, а од друга страна - врз заедничкото сфаќање и почитување на човековите права, од кои тие слободи зависат;

Решени, како влади на европски земји, со исти стремјежи и заедничко наследство на идеали и политички традиции, почитување на слободата и владеењето на правото, да ги направат првите чекори за колективно гарантирање на определени права утврдени во Општата декларација,

Се согласија за следното:

ЧЛЕН 1

Обврска за почитување на правата на човекот

Високите страни договорнички им ги признаваат на сите лица под нивна надлежност правата и слободите утврдени во делот I на оваа Конвенција.

ДЕЛ I

ПРАВА И СЛОБОДИ

ЧЛЕН 2

Право на живот

1. Правото на живот на секој човек е заштитено со закон. Никој не може намерно да биде лишен од живот, освен со извршување на смртна казна, изречена со судска пресуда, со која е прогласен за виновен за кривично дело кое, според законот, се казува со таква казна.

2. Се смета дека одредбите на овој член не се повредени доколку смртта настапила како резултат на апсолутно потребна употреба на сила:

- а. во одбрана на секој поединец од незаконско насилство;
- б. при апсење според закон или спречување на бегство на лице уапсено врз основа на закон;
- в. при законско спречување на немир или бунт.

ЧЛЕН 3

Забрана на мачење

Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

ЧЛЕН 4

Забрана на ропство и принудна работа

1. Никој не смее да биде држан во ропство или во ропска зависност.

2. Никој не смее да биде присилен да врши принудна или задолжителна работа.

3. Во смисла на овој член, за «принудна или задолжителна работа» нема да се смета:

- а. секоја работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор под услови предвидени во член 5 од оваа Конвенција или за време на условниот отпуст;
- б. секоја служба која има воен карактер или некоја друга служба наместо задолжително служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста во оние земји во кои тоа е предвидено со закон;
- в. секоја служба која се наложува во случај на опасност или несреќа, што го загрозува животот и благосостојбата на заедницата;
- г. секоја работа или служба кои се составен дел на вообичаените граѓански обврски.

ЧЛЕН 5

Право на слобода и безбедност

1. Секој човек има право на слобода и на безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен врз основа на закон во долунаведените случаи:

- а. ако издржува казна затвор по пресуда на надлежниот суд;
- б. ако бил уапсен или притворен поради противење на законскиот налог на судот или со цел да се обезбеди извршување на со закон пропишана обврска;
- в. ако е уапсен или притворен поради приведување пред надлежна судска власт, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице извршило кривично дело, или кога постојат оправдани причини тоа лице да се спречи да изврши кривично дело, или по извршувањето на кривичното дело да побегне;
- г. ако се работи за притвор на малолетник врз основа на законска процедура, заради воспитување под надзор или заради приведување пред надлежна судска власт;
- д. ако се работи за притвор на лице за да се спречи ширење на некоја заразна болест, на ментално оболени лица, алкохоличари, наркомани и скитници;

ѓ. ако се апси или притвора лице врз основа на закон, со цел да се спречи илегално да влезе во земјата или лице против кое е во тек постапка за протерување или израчување.

2. Секое уапсено лице веднаш се известува на јазикот што го разбира за причините за апсењето и за обвиненијата против него.

3. Секое лице уапсено или притворено според одредбите на став 1в од овој член мора веднаш да биде изведено пред судија или друго судско лице, со закон овластено да врши судска власт, и да има право на судење во разумен рок или на пуштање на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето.

4. Секое лице лишено од слобода со апсење или притворање има право да вложи жалба до судот, и тој во кус рок да ја разгледа законитоста на тоа лишување од слобода и ако тоа не било законско, да нареди негово ослободување.

5. Секое лице кое било жртва на апсење или притворање спротивно на одредбите на овој член, има право на обештетување.

ЧЛЕН 6

Право на правична судска постапка

1. Секој има право правично и јавно, во разумен рок, пред независен и непристрасен со закон поставен суд да бидат разгледани и утврдени неговите граѓански права и обврски или основаноста на какви било кривични обвиненија против него. Пресудата се изрекува јавно, а новинарите и публиката можат да бидат исклучени за време на целата или на дел од постапката во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетник или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно затоа што во посебни околности публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата.

2. Секој кој е обвинет за кривично дело се смета за невин сè додека неговата вина не се докаже по законски пат.

3. Секој обвинет ги има следните минимални права:

- а. веднаш, на јазикот што го разбира, да биде детално известен за природата и причините на обвинението подигнато против него;
- б. да му се обезбедат време и услови неопходни за подготвување на неговата одбрана;
- в. да се брани самиот или со помош на бранител по свој избор, а доколку не располага со

средства да плати бранител, да добие бесплатен службен адвокат кога тоа го наложуваат интересите на правдата;

г. самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците на обвинението и да бара повикувањето и сослушувањето на сведоците на одбраната да биде под услови што важат и за сведоците на обвинението;

д. да користи бесплатна помош од преведувач, доколку не го разбира или не го зборува јазикот на кој се одвива судењето.

ЧЛЕН 7

Нема казна без закон

1. Никој не може да биде осуден за дело сторено со чинење или нечинење кое според внатрешното или меѓународното право, во моментот на извршувањето, не претставувало кривично дело. Исто така, изречената казна не може да биде потешка од онаа што се применувала во моментот на извршувањето на кривичното дело.

2. Овој член не влијае на пресудата или казната за лице кое е виновно за чинење или нечинење, ако тоа дело во моментот на извршувањето претставувало кривично дело според општите правни начела признати од цивилизираните народи.

ЧЛЕН 8

Право на почитување на приватниот и семејниот живот

1. Секој човек има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.

2. Јавната власт не смее да се меша во остварувањето на ова право, освен ако тоа мешање е предвидено со закон и ако претставува мерка која е во интерес на државната и јавната безбедност, економската благосостојба на земјата, заштитата на поредокот и спречувањето на кривични дела, заштитата на здравјето и моралот, или заштитата на правата и слободите на другите, во едно демократско општество.

ЧЛЕН 9

Слобода на мислење, совест и вера

1. Секој човек има право на слобода на мислите, совеста и верата. Ова право ја вклучува слободата за промена на верата и убедувањето, како и слободата за изразување на својата вера или убедување, сам или

заедно со другите, јавно или приватно, преку бого-служба, поука, проповеди, верски обреди и ритуали.

2. Слободата за изразување на својата вера или на своите убедувања може да биде предмет само на оние ограничувања што се предвидени со закон и кои претставуваат мерки во интерес на јавната безбедност, поредокот, здравјето и моралот или заштитата на правата и слободите на други, неопходни во едно демократско општество.

ЧЛЕН 10

Слобода на изразување

1. Секој човек има право на слобода на изразувањето. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и слободата на примање и пренесување информации или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите, на претпријатијата за радио, филм и телевизија да им наметнуваат режим на дозволи за работа.

2. Остварувањето на овие слободи, коешто вклучува обврски и одговорности, може да биде под одредени формалности, услови, ограничувања и санкции предвидени со закон, кои во едно демократско општество претставуваат мерки неопходни за државната безбедност, територијалниот интегритет и јавната безбедност, заштитата на редот и спречувањето на нереди и злосторства, заштитата на здравјето или моралот, угледот или правата на другите, за спречување на ширењето на доверливи информации или за зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството.

ЧЛЕН 11

Слобода на собирање и здружување

1. Секој човек има право на слобода на мирно собирање и здружување со други, вклучувајќи го и правото да основа синдикати и да им се придружува на синдикатите за заштита на своите интереси.

2. Остварувањето на овие права може да биде ограничено само со законски мерки што во едно демократско општество се неопходни за националната безбедност, јавната безбедност, заштитата на редот и спречувањето на злосторства, заштитата на здравјето или моралот или заштитата на правата и слободите на други. Со овој член не се забранува наметнување законски ограничувања за припадниците на оружените сили, полицијата или државната администрација.

ЧЛЕН 12

Право на брак

Од моментот кога ќе станат способни за брак, мажот и жената имаат право да стапат во брак и да создадат семејство според националните закони со кои се регулира остварувањето на ова право.

ЧЛЕН 13

Право на реална жалба

Секој човек, чии права и слободи признати со оваа Конвенција, се нарушени, има право на жалба пред националните власти, дури и тогаш кога повредата на овие права и слободи ја сториле лица при вршење на службена должност.

ЧЛЕН 14

Забрана на дискриминација

Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, треба да се обезбеди без никаква дискриминација заснована врз пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или кој и да е друг статус.

ЧЛЕН 15

Укинување во случај на вонредна состојба

1. Во случај на војна или некоја друга општа опасност, која го загрозува животот на нацијата, секоја Висока страна договорничка може да презема мерки кои отстапуваат од обврските предвидени со оваа Конвенција, и тоа строго во согласност со барањата што ги наложува ситуацијата и под услов таквите мерки да не бидат во спротивност со другите обврски што произлегуваат од меѓународното право.

2. Претходната одредба не дозволува какво и да е отстапување од членот 2, освен во случај на смрт настаната како последица на дозволени воени операции, како и од членовите 3, 4 (став 1) и 7.

3. Секоја Висока страна договорничка, која го користи ова право на отстапување, е должна, за преземените мерки и за причините што го предизвикале нивното преземање, целосно да го информира Генералниот секретар на Советот на Европа. Таа, исто

така, е должна да го извести Генералниот секретар на Советот на Европа за датумот кога престанала важноста на таквите мерки и повторно почнала целосната примена на одредбите од Конвенцијата.

ЧЛЕН 16

Ограничувања во политичката активност на странци

Ниту една одредба од членовите 10, 11 и 14 не може да се толкува како забрана на Високите страни договорнички да наметнуваат ограничување во политичкото дејствување на странците.

ЧЛЕН 17

Забрана на злоупотреба на правата

Ниту една одредба од Конвенцијата не може да се толкува на начин според кој, на некоја држава, група или поединец им е дадено право да преземаат активности или постапки со кои се загрозува некое право или слобода што се признати со оваа Конвенција, или да ги ограничуваат овие права и слободи во мерка поголема од онаа предвидена со Конвенцијата.

ЧЛЕН 18

Ограничување на употребата на рестрикциите во правата

Дозволените ограничувања за споменатите права и слободи според оваа Конвенција, може да се применуваат само за оние цели за кои се и предвидени.

ДЕЛ II

ЕВРОПСКИ СУД ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКОТ

ЧЛЕН 19

Основање на судот

Со цел да се обезбеди почитување на обврските што за Високите страни договорнички произлегуваат од оваа Конвенција и нејзините протоколи, се основа Европски суд за правата на човекот, во натамошниот текст “Суд”. Тој ќе функционира постојано.

ЧЛЕН 20

Број на судии

Судот се состои од онолкув број судии колку што е и бројот на Високите страни договорнички.

ЧЛЕН 21

Услови за вршење на функциите

1. Судиите треба да уживаат највисок морален углед и да ги исполнуваат условите неопходни за вршење на високи судски функции или да бидат правни стручњаци со призната компетентност.

2. Судиите заседаваат во Судот во лично својство.

3. Во текот на нивниот мандат судиите не можат да вршат никаква активност што е некомпатибилна со барањата за независност, непристрасност или барањата за работа со полно работно време; Судот одлучува за секое прашање во врска со примената на овој параграф.

ЧЛЕН 22

Избор на судии

1. Судиите од секоја Висока страна договорничка ги избира Парламентарното собрание, со мнозинство дадени гласови, од листата на тројца кандидати именувани од Високата страна договорничка.

ЧЛЕН 23

Времетраење на мандатот

1. Судиите се избираат за мандат од девет години. Тие не можат да бидат повторно избрани.

2. Мандатот на судиите завршува со наполнети 70 години.

3. Судиите остануваат на функција се до нивната замена. Тие сепак продолжуваат да работат врз случаите што веќе ги започнале.

4. Ниеден судија не може да биде отповикан од должност освен ако другите судии со двотретинско мнозинство гласови одлучат дека тој судија повеќе не ги исполнува бараните услови.

ЧЛЕН 24

Регистар и известители

1. Судот ќе има Регистар чии што задачи и организација ќе се определат со Правилникот на Судот.

2. Кога Судот заседава во формат судија поединец, на Судот ќе му помагаат известители кои ќе функционираат под надлежност на Претседателот на Судот. Тие ќе бидат дел од Регистарот на Судот.

ЧЛЕН 25

Пленарна седница на Судот

На Пленарна седница, Судот:

- а. избира, за период од 3 години, претседател и еден или двајца потпретседатели; тие можат повторно да бидат избрани;
- б. ги утврдува судските совети за определен лериод;
- в. ги избира претседателите на судските совети, коиможат да бидат повторно избрани;
- г. го усвојува Правилникот на Судот, и;
- д. избира секретар и еден или повеќе негови помошници.
- ѓ. поставува било какво барање според член 26, став 2.

ЧЛЕН 26

Судија поединец, одбори, судски совети и голем судски совет

1. За разгледување на случаи што му се доставени, Судот ќе заседава како судија поединец, во одбори од тројца судии, во судски совети од седум судии и во голем судски совет од седумнаесет судии. Судските совети ќе формираат одбори за определен период.

2. На барање на пленарната седница на Судот, Комитетот на министрите, со едногласна одлука и за определен период, може бројот на судите во судските совети да го намали на пет.

3. Кога заседава како судија поединец, судијата нема да разгледува никаква жалба против Високата страна договорничка чиј избран претставник е тој судија.

4. Судијата избран како претставник на Високата страна договорничка што е страна во спорот е *ex officio* член на Советот и на Големиот судски совет. Во случај на отсуство на тој судија, или кога не е во состојба да заседава, лице избрано од страна на Претседателот на Судот од претходно поднесениот список од таа страна ќе заседава во својство на судија.

5. Членови на Големиот судски совет се и Претседателот на Судот, потпретседателите, претседателите на судските совети и други судии именувани согласно Правилникот на Судот. Кога случајот е доставен до Големиот судски совет врз основа на членот 43, ниту еден судија од Советот кој ја донел одлуката не може

да учествува во работата на Големиот судски совет, со исклучок на претседателот на Судскиот совет и на судијата кој заседавал во име на заинтересираната држава страна во спорот.

ЧЛЕН 27

Надлежности на судијата поединец

1. Судијата поединец може да ја прогласи за неприфатлива или да ја симне од судската листа на случаи жалбата поднесена според членот 34, каде таквото решение може да се донесе без дополнително разгледување.

2. Одлуката ќе биде конечна.

3. Доколку судијата поединец не ја прогласи жалбата за неприфатлива или доколку не ја одбие, тој судија ќе ја прати до еден од одборите или до судски совет за дополнително разгледување.

ЧЛЕН 28

Надлежности на одборите

1. Во поглед на жалбата поднесена според член 34, одборот може со едногласна одлука,

а. да ја прогласи за неприфатлива или да ја симне од списокот на своите предмети доколку таквата одлука може да се донесе без дополнително разгледување; или

б. да ја прогласи прифатлива и во исто време да донесе одлука за заснованоста, доколку предметното прашање во случајот, во врска со толкувањето или примената на Конвенцијата или нејзините протоколи е веќе предмет на долго воспоставената судска практика на Судот.

2. Одлуките и пресудите според став 1 ќе бидат конечни.

3. Доколку судијата избран како претставник на Високата страна договорничка не е во одборот, одборот може во секој момент во текот на постапката да го покани тој судија да замени некој од членовите на одборот, имајќи ги предвид релевантните фактори, вклучувајќи и дали страната се противела на примената на постапката опишана во став 1.б.

ЧЛЕН 29

Одлуки на Судските совети за прифатливоста и основаноста

1. Доколку не е донесена одлука според член 27 или член 28, или не е донесена никаква пресуда според член

28, судскиот совет се произнесува за прифатливоста и основаноста на индивидуалните жалби поднесени според член 34. Одлуката за прифатливоста може да се донесе посебно.

2. Определен Судски совет се произнесува за прифатливоста и основаноста на меѓудржавните жалби поднесени врз основа на членот 33. Одлуката за прифатливоста ќе се донесува посебно, освен доколку Судот, во исклучителни случаи, не одлучи поинаку.

ЧЛЕН 30

Пренесување во надлежноста во Големиот судски совет

Доколку случајот што е на разгледување пред определен Судски совет предизвикува сериозни прашања во врска со интерпретацијата на Конвенцијата или на нејзините протоколи, или доколку решението на некое прашање може да води до контрадикција со одлука што Судот претходно ја донел, Судскиот совет, доколку не донел одлука, може надлежноста да му ја отстапи на Големиот судски совет, освен ако на тоа не се спротистави една од страните во спорот.

ЧЛЕН 31

Овластувања на Големиот судски совет

Големиот судски совет:

- а. се произнесува по жалбите доставени врз основа на членот 33 или членот 34 кога случајот му е отстапен од Судскиот совет врз основа на членот 30 или врз основа на членот 43;
- б. решава по прашања кои што на Судот ќе му ги упати Комитетот на министрите, во согласност со член 46, став 4, и
- в. разгледува барањата за советодавни мислења доставени врз основа на членот 47.

ЧЛЕН 32

Надлежност на Судот

1. Надлежноста на Судот се протега на сите прашања во врска со интерпретацијата и примената на Конвенцијата и на нејзините протоколи што ќе му бидат доставени според условите предвидени во членовите 33, 34, 46 и 47.

2. Во случај на спор во врска со надлежноста на Судот, одлучува Судот.

ЧЛЕН 33

Меѓудржавни случаи

Секоја Висока страна договорничка може да се обрати до Судот за секоја наводна повреда на одредбите на Конвенцијата и на нејзините протоколи од страна на друга Висока страна договорничка.

ЧЛЕН 34

Индивидуални жалби

Судот прима жалби што му ги доставуваат физички лица, невладини организации или група поединци кои се сметаат за жртва на повреда на правата признаени во Конвенцијата или во нејзините протоколи што ја извршила една од Високите страни договорнички. Високите страни договорнички се обврзуваат со никаква мерка да не го спречуваат ефикасното вршење на ова право.

ЧЛЕН 35

Критериуми за прифатливост

1. Судот може да прифати случај само откако ќе бидат исцрпени сите домашни правни средства, врз основа на општо прифатените принципи од меѓународното право и во рок од 6 месеци сметано од датумот на кој е донесена конечната интерна одлука.

2. Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба поднесена врз основа на членот 34, кога

- а. жалбата е анонимна; или,
- б. кога во суштина е иста како и жалба што Судот претходно ја разгледувал или веќе ја доставил до друга меѓународна истражна или судска инстанца, и доколку не содржи нови факти.

3. Судот нема да прифати никаква индивидуална жалба доставена врз основа на членот 34, ако оцени дека:

- а. жалбата е неспоива со одредбите на Конвенцијата или со нејзините протоколи, ако е очигледно неоснована или ако со неа се злоупотребува правото на индивидуална жалба, или
- б. подносителот не претпрел значителна штета, освен доколку почитувањето на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи бара разгледување на жалбата според заснованоста и под услов да не може да се одбие случај врз основа на

тоа што не бил соодветно разгледан од страна на домашен суд.

4. Судот ќе отфрли секаква жалба што ја смета за неприфатлива врз основа на овој член. На тој начин Судот може да постапува во било кој степен на постапката.

ЧЛЕН 36

Интервенција на трета страна

1. Во секој случај за кој расправаат Судскиот совет или Големиот судски совет, секоја Висока страна договорничка чиј државјанин е жалител има право да достави пишани забелешки и да учествува во расправата.

2. Во интерес на доброто водење на судската постапка, претседателот на Судот може да повика било која Висока страна договорничка која не е страна во постапката или секое заинтересирано лице, освен жалителот, да достави писмени забелешки или да учествува во расправата.

3. Во сите случаи пред судските совети или Големиот судски совет, Комесарот за човекови права на Советот на Европа може да поднесе писмени коментари и да учествува во сослушувањата.

ЧЛЕН 37

Отфрлање на жалби

1. Во секој степен од постапката, Судот може да одлучи да отфрли определена жалба од списокот на предмети, доколку околностите овозможуваат да се заклучи

- а. дека жалителот ја повлекол жалбата; или б. дека спорот е решен; или
- в. дека, од било која друга причина, чие постоење го утврдува Судот, не е повеќе оправдано да се продолжи со разгледувањето на жалбата.

Сепак, Судот продолжува со разгледувањето на жалбата ако тоа го бара почитувањето на правата на човекот загарантирани со Конвенцијата и нејзините протоколи.

2. Судот може да одлучи повторно да стави во списокот на предмети определена жалба ако оцени дека околностите тоа го оправдуваат.

ЧЛЕН 38

Разгледување на случајот

Судот ќе го разгледа случајот заедно со претставници на страните и, доколку е потребно, ќе покрене

истрага, за чие ефективно спроведување засегнатите Високи страни договорнички ќе ги обезбедат сите неопходни услови.

ЧЛЕН 39

Постигнување на пријателско решение

1 Во секоја фаза на постапката, Судот може да се стави на располагање на засегнатите страни со цел обезбедување на пријателско решение на предметот врз основа на почитување на човековите права како што се дефинирани во Конвенцијата и во нејзините протоколи.

2. Постапката според ставот 1 ќе биде доверлива.

3. Во случај на пријателско решение, Судот ќе го симне случајот од списокот на предмети со одлука која се ограничува на кратко наведување на фактите и на донесеното решение.

4. Одлуката ќе биде упатена до Комитетот на министри, кој ќе го надгледува извршувањето на одлуката за пријателското решение како што е наведено во одлуката.

ЧЛЕН 40

Јавност на расправата и пристап кон документите

1. Расправата е јавна, освен доколку Судот не одлучи поинаку поради исклучителни околности.

2. Документите доставени до Секретаријатот и се достапни најјавноста, освен ако, претседателот на Судот не одлучи поинаку.

ЧЛЕН 41

Правично задоволување

Ако Судот оцени дека постои повреда на Конвенцијата или на нејзините протоколи, и ако внатрешното право на заинтересираната Висока страна договорничка овозможува само делумно отстранување на последиците на таа повреда, Судот и дава на оштетената страна, доколку е потребно, правично задоволување.

ЧЛЕН 42

Пресуди на судските совети

Пресудите на судските совети се конечни согласно одредбите на членот 44, параграф 2.

ЧЛЕН 43

Доставување на случај пред Големиот судски совет

1. Во рок од три месеци сметано од датумот на донесувањето на пресудата од Судскиот совет, секоја страна во спорот, во исклучителни случаи, може да побара тој да биде доставен пред Големиот судски совет.

2. Група од петорица судии на Големиот судски совет го прифаќа барањето доколку случајот предизвикува сериозно прашање во врска со интерпретацијата или примената на Конвенцијата или на нејзините протоколи, или сериозен проблем од општо значење.

3. Ако групата го прифати барањето, Големиот судски совет се произнесува за случајот со донесување пресуда.

ЧЛЕН 44

Конечни пресуди

1. Пресудата на Големиот судски совет е конечна.
2. Пресудата на Судскиот совет станува конечна:
 - а. кога странките изјавуваат дека нема да бараат случајот да биде доставен пред Големиот судски совет; или
 - б. три месеци од датумот на донесувањето на пресудата, доколку не било побарано случајот да биде доставен пред Големиот судски совет; или
 - в. доколку групата на Големиот судски совет го отфрли барањето доставено врз основа на членот 43.
3. Конечната пресуда се објавува.

ЧЛЕН 45

Образложение на пресудите и одлуките

1. Пресудите, како и одлуките со кои жалбите се утврдуваат како прифатливи или неприфатливи, се образложуваат.

2. Ако пресудата целосно или делумно не го изразува единствениот став на судиите, секој судија има право кон неа да приложи свое мислење.

ЧЛЕН 46

Задолжителност и извршување на пресудите

1. Високите страни договорнички се обврзуваат да се придржуваат кон конечните пресуди на Судот во спорите во кои се странки.

2. Конечната пресуда на Судот му се доставува на Комитетот на министрите којшто го надгледува нејзиното извршување.

3. Доколку Комитетот на министрите смета дека надгледувањето на извршувањето на конечната пресуда е спречено поради проблем во толкувањето на пресудата, прашањето може да го упати до Судот за одлука по прашање на толкувањето. Донесувањето на одлуката дали прашањето да се достави до Судот бара двотретинско мнозинство на гласови од претставниците кои имаат право да заседаваат како членови на Комитетот.

4. Доколку Комитетот на министрите смета дека Високата страна договорничка одбива да ја спроведе конечната пресуда во случај во кој што истата е странка, може откако на таа Висока страна договорничка и упати формално известување, и со одлука донесена со двотретинско мнозинство на гласови на претставниците кои имаат право да заседаваат во Комитетот, да го упати прашањето до Судот, дали таа страна не ги исполнила своите обврски според став 1.

5. Доколку Судот утврди прекршување на став 1, тој ќе го упати случајот на Комитетот на министри за разгледување на мерките кои треба да се преземат. Доколку Судот уврди дека нема прекршување на став 1, тој ќе го упати случајот на Комитетот на министрите којшто ќе го заврши разгледувањето на случајот.

ЧЛЕН 47

Советодавни мислења

1. На барање на Советот на министрите, Судот може да дава советодавни мислења за правни прашања во врска со интерпретацијата на Конвенцијата и на нејзините протоколи.

2. Овие мислења не можат да се однесуваат ниту на прашања што се во врска со содржината или обемот на правата и слободите утврдени во делот I на Конвенцијата и во протоколите, ниту на други прашања кои Судот или Советот на министрите би можеле да ги разгледаат, а кои би произлегле од приговор предвиден со Конвенцијата.

3. Одлуката на Советот на министрите да побара мислење од Судот се донесува со мнозинство гласови на претставниците кои заседаваат во Советот.

ЧЛЕН 48

Советодавна надлежност на Судот

Судот одлучува дали барањето советодавно мислење доставено од Советот на министрите е во негова надлежност утврдена во членот 47.

ЧЛЕН 49**Образложение на советодавните мислења**

1. Мислењето на Судот се образложува.
2. Доколку мислењето не го изразува во целина или делумно едногласниот став на судиите, секој судија има право да приложи сопствено мислење.
3. Мислењето на Судот му се доставува на Советот на министрите.

ЧЛЕН 50**Функционални трошоци на Судот**

Функционалните трошоци на Судот се на товар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 51**Привилегии и имунитет на судиите**

Во текот на вршењето на нивните функции, судиите уживаат привилегии и имунитет предвидени во член 40 од Статутот на Советот на Европа и спогодбите склучени врз основа на тој член.

ДЕЛ III**ДРУГИ ОДРЕДБИ****ЧЛЕН 52****Истраги на Генералниот секретар**

На барање на Генералниот секретар на Советот на Европа, секоја Висока страна договорничка го доставува бараното објаснување за начинот на кој со нејзиното внатрешко право се обезбедува вистинска примена на сите одредби од оваа Конвенција.

ЧЛЕН 53**Заштита на постојните права на човекот**

Ниту една одредба од оваа Конвенција не може да се толкува како ограничување или повреда на човековите права и основни слободи, кои можат да бидат признати врз основа на закон на која и да е страна

договорничка или врз основа на некоја спогодба на која и пристапила некоја од нив.

ЧЛЕН 54**Овластувања на Советот на министрите**

Ниту една одредба од оваа Конвенција не ја ограничува надлежноста на Советот на министрите, утврдена со Статутот на Советот на Европа.

ЧЛЕН 55**Исклучување на други начини за решавање на спорите**

Високите страни договорнички заемно се откажуваат, освен во случај на посебна спогодба, од користењето на постојните меѓусебни договори, конвенции или изјави со цел спорот, кој настанал при толкувањето или примената на оваа Конвенција да се реши на друг начин, а не на начин предвиден со оваа Конвенција.

ЧЛЕН 56**Територијална примена**

1. Секоја држава може, во моментот на ратификацијата или во секој друг момент подоцна, со нотификација упатена до Генералниот Секретар на Советот на Европа, да изјави дека оваа Конвенција, согласно став 4 од овој член, ќе се применува на сите или само на некоја територија, чии меѓународни односи се во нејзина надлежност.

2. Конвенцијата ќе се применува на територијата или териториите наведени во нотификацијата по триесет дена од денот кога нотификацијата ја примил Генералниот секретар на Советот на Европа.

3. Одредбите од оваа Конвенција ќе бидат применети на тие територии, имајќи ги притоа предвид локалните потреби.

4. Секоја држава, која дала изјава во согласност со ставот еден од овој член, може, во секое време подоцна да изјави дека во врска со една или повеќе територии споменати во таа изјава, прифаќа Судот да биде надлежен за решавање на жалбите на физичките лица, невладините организацни или групи поединци согласно членот 34 од оваа Конвенција.

ЧЛЕН 57**Исклучоци**

1. Секоја држава може, во моментот на потпишувањето на оваа Конвенција или при депонирањето на

својот ратификационен инструмент, да изрази одредена резерва во врска со секоја одредба на Конвенцијата, доколку во тој момент на нејзината територија е во сила некој закон кој не е во согласност со таа одредба. Според овој член, резерви од општ карактер не се дозволени.

2. Секоја резерва изразена кон овој член содржи кус приказ на односниот закон.

ЧЛЕН 58

Раскинување

1. Една Висока страна договорничка може да ја откаже оваа Конвенција само по истекот на рокот од пет години од денот кога станала страна договорничка и по шест месеци од објавувањето на отказот во нотификацијата упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, кој за тоа ги известува останатите страни договорнички.

2. Тоа откажување не може да ја ослободи Високата страна договорничка за која станува збор, од нејзините обврски кон оваа Конвенција во поглед на кој и да е чин, со кој таа би ги прекршила обврските пред датумот на стапувањето на сила на отказот.

3. Со иста резерва, секоја Страна договорничка, која ќе престане да биде членка на Советот на Европа, престанува да биде потписничка и на оваа Конвенција.

4. Според одредбите од претходните ставови, Конвенцијата може да се откаже за секоја територија на која е применувана

ЧЛЕН 59

Потпишување и ратификација

1. Оваа Конвенција е отворена за потпишување за членките на Советот на Европа. Таа мора да биде ратификувана. Ратификациите се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

2. Европската унија може да пристапи кон оваа Конвенција.

3. Конвенцијата стапува на сила по депонирањето на десет инструменти за ратификација.

4. За секоја потписничка, која ратификацијата ќе ја изврши подоцна, Конвенцијата стапува на сила со денот на депонирањето на ратификационите инструменти.

5. Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува сите членки на Советот ка Европа за стапувањето на Конвенцијата на сила, за имињата на Високите страни договорнички кои ја ратификувале и за депонирањето на секој ратификационен инструмент што е извршено подоцна.

Составено во Рим, на 4 Ноември 1950 годпна, на француски и англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува заверена копија на секоја страна потписничка.

Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи

Париз, 20 март 1952 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,

Решени да преземат мерки за обезбедување на колективното гарантирање на оние права и слободи кои не се наведени во Делот I од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година во Рим (во натамошниот текст “Конвенција”),

Се согласија за следното:

ЧЛЕН 1

Заштита на сопственоста

Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот. Никој не може да биде лишен од својот имот, освен во јавен интерес и под услови предвидени со закон и со општите принципи на меѓународното право.

Претходните одредби не навлегуваат во правото на државите да донесуваат закони кои ги сметаат за неопходни за регулирање на користењето на имотот согласно општиот интерес или заради сигурно плаќање на данокот, другите придонеси и парични казни.

ЧЛЕН 2

Право на образование

Никому не може да му се одземе правото на образование. Во своето дејствување во областа на образованието и наставата, државата ги почитува правата на родителите да обезбедат образование и настава во согласност со своите верски и филозофски убедувања.

ЧЛЕН 3**Право на слободни избори**

Високите страни договорнички се обврзуваат во разумни интервали да организираат слободни избори со тајно гласање, под услови што му овозможуваат на народот слободно да го изрази своето мислење за изборот на законодавното тело.

ЧЛЕН 4**Територијална примена**

Секоја Висока страна договорничка може во моментот на потпишувањето или ратификацијата на овој Протокол, или во секој момент подоцна, да му достави на Генералниот секретар на Советот на Европа изјава за тоа во која мерка се обврзува одредбите од овој Протокол да се применуваат на териториите наведени во спомнатата изјава, а чии меѓународни односи се наоѓаат во нејзина надлежност.

Секоја Висока страна договорничка, која доставила изјава во согласност со претходниот став, може, од време на време да доставува нови изјави со кои се менуваат поранешните изјави или престанува примената на одредбите на овој Протокол на која и да е територија.

Изјавата дадена согласно со овој член ќе се смета како да е дадена во согласност со првиот став на членот 56 од Конвенцијата.

ЧЛЕН 5**Односи со Конвенцијата**

Високите страни договорнички ги сметаат членовите 1,2,3 и 4 од овој Протокол за дополнителни членови на Конвенцијата, а сите одредби на Конвенцијата ќе ги применуваат согласно тоа.

ЧЛЕН 6**Потпишување и ратификација**

Протоколот е отворен за потпишување за членките на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој ќе биде ратификуван во исто време кога и Конвенцијата или по нејзината ратификација. Протоколот стапува на сила по депонирањето на десет ратификациони инструменти. За секоја потписничка која го ќе ратификува подоцна, Протоколот стапува на

сила од денот на депонирањето на ратификациониот инструмент.

Ратификационите инструменти ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар на Советот на Европа, кој ќе им ги соопшти на сите членки имињата на оние кои го ратификувале Протоколот.

Составеко на 20 март 1952 година во Париз, на француски и на англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува заверена копија од Протоколот на секоја влада потписничка.

Протокол број 4

кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи со кој се признаваат некои права и слободи кои не се наведени во Конвенцијата и во Протоколот број 1 кон Конвенцијата

Стразбур, 16 септември 1963 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,

Решени да преземат мерки за обезбедување на колективно гарантирање на оние права и слободи кои не се наведени во Делот I од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година во Рим (во натамошниот текст “Конвенција”), и во членовите од 1 до 3 од Првиот дополнителен протокол кон Конвенцијата, потпишан на 20 март 1952 година во Париз,

Се согласија за следното:

ЧЛЕН 1**Забрана за лишување од слобода поради долг**

Никој не може да биде лишен од слобода само затоа што не е во состојба да изврши определена договорна обврска.

ЧЛЕН 2

Слобода на движење

1. Секое лице кое законски се наоѓа на територијата на една држава, има право слободно да се движи во неа и слободно да го избере своето место на престојување.

2. Секое лице е слободно да ја напушти која и да е земја вклучувајќи ја и својата.

3. Остварувањето на тие права може да биде предмет само на оние ограничувања кои се предвидени со закон и кои претставуваат неопходни мерки во интерес на националната безбедност, јавната безбедност, одржувањето на јавниот ред, спречувањето на кривични дела, заштитата на здравјето и моралот или заштитата на правата и слободите на другите во едно демократско општество.

4. Правата признати во првиот став можат да бидат предмет и на ограничувања во некои области доколку таквите со закон предвидени ограничувања ги оправдува јавниот интерес на едно демократско општество.

ЧЛЕН 3

Забрана за протерување на сопствените државјани

1. Никој не може да биде протеран од територијата на државата чиј државјанин е, ниту со поединечна ниту со колективна мерка.

2. Никој не може да биде лишен од правото на влегување во државата чиј државјанин е.

ЧЛЕН 4

Забрана за колективни протерувања на странци

Забрането е колективно протерување на странци.

ЧЛЕН 5

Територијална примена

1. Секоја Висока страна договорничка може, во моментот на потпишувањето или ратификацијата на овој Протокол, или во секој момент подоцна, да му достави на Генералниот секретар на Советот на Европа изјава за тоа во која мерка се обврзува, одредбите од овој Протокол да се применуваат на териториите наведени во спомената изјава, а чии меѓународни односи се наоѓаат во нејзина надлежност.

2. Секоја Висока страна договорничка која доставила изјава во согласност со претходниот став може, кога сака, да достави нова изјава со која се менува секоја поранешна изјава или престанува примената на одредбите на овој Протокол на која и да е територија.

3. Изјавата дадена согласно со овој член се смета како да е дадена во согласност со првиот став на член 56 од Конвенцијата.

4. Територијата на секоја држава на која се применува овој Протокол по основ на ратификација или прифаќање од споменатата држава и секоја територија на која Протоколот се применува по основ на изјавата на таа држава, дадена согласно со овој член, ќе се смета за посебна територија кога е во прашање толкувањето на терминот државна територија според членовите 2 и 3.

5. Секоја држава која, согласно параграф 1 и 2 од овој член дала определена изјава може, во секое време потоа, да изјави дека по однос на една или повеќе територии наведени во таа изјава ја прифаќа надлежноста на Судот во врска со жалби на физички лица, невладини организации или групи поединци како што е предвидено со членот 34 од Конвенцијата, според членовите од 1 до 4 на овој Протокол.

ЧЛЕН 6

Односи со Конвенцијата

Високите страни договорнички ги сметаат членовите од 1 до 5 на овој Протокол за дополнителни членови на Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

ЧЛЕН 7

Потпишување и ратификација

1. Овој Протокол е отворен за потпишување за членките на Советот на Европа потписнички на Конвенцијата. Тој ќе биде ратификуван во исто време кога и Конвенцијата или по нејзината ратификација, а ќе стапи на сила по делонирањето на пет ратификациони инструменти. За секоја потписничка, која ќе го ратификува подоцна, Протоколот стапува на сила со денот на депонирањето на ратификациониот инструмент.

2. Ратификационите инструменти се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа, кој им ги соопштува на сите членки имињата на оние кои го ратификувале Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, прописно овластени за оваа цел, го потпишаа овој Протокол.

Составено на 16 септември 1963 година во Стразбур, на француски и на англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар и доставува на секоја држава потписничка заверена копија од Протоколот.

Протокол број 6

кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи во врска со укинувањето на смртната казна

Стразбур, 28 април 1983 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст “Конвенција”), имајќи предвид дека развојот на ситуацијата во поголем број држави членки на Советот на Европа ја изразува општата тенденција кон укинување на смртната казна;

Се согласија за следното:

ЧЛЕН 1

Укинување на смртната казна

Смртната казна се укинува. Никој не може да биде осуден на таква казна, ниту погубен.

ЧЛЕН 2

Смртна казна за време на војна

Државата во своите закони може да предвиди смртна казна за дела сторени за време на војна или непосредна воена опасност. Таква казна ќе се применува само во случаите предвидени со тие закони и во согласност со нивните одредби. Таа држава му ги доставува на Генералниот секретар на Советот на Европа соодветните одредби од законот за кој станува збор.

ЧЛЕН 3

Забрана за укинување

Не е дозволено какво и да е отстапување од одредбите на овој Протокол според член 15 од Конвенцијата.

ЧЛЕН 4

Забрана за исклучоци

Не се прифаќа каква и да е резерва на одредбите од овој Протокол според членот 57 од Конвенцијата.

ЧЛЕН 5

Територијална примена

1. Секоја држава може во моментот на потпишување или во моментот на депонирање на својот инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување, да наведе една или повеќе територии на кои се применува овој Протокол.

2. Со изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа секоја држава може, во секое време подоцна, да ја прошири примената на овој Протокол на секоја друга територија наведена во таа изјава. Во однос на таа територија Протоколот стапува на сила првиот ден во месецот по датумот кога Генералниот секретар ја примил изјавата.

3. Секоја изјава дадена во согласност со претходните два става може да биде повлечена во врска со секоја територија наведена во таа изјава преку нотификација упатена до Генералниот секретар. Повлекувањето важи од првиот ден во месецот по датумот кога Генералниот секретар ја примил нотификацијата.

ЧЛЕН 6

Односи со Конвенцијата

Државите членки ги сметаат членовите од 1 до 5 од овој Протокол како дополнителни членови на Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

ЧЛЕН 7

Потпишување и ратификација

Протоколот е отворен за потпишување од државите членки на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Државата членка на Советот на Европа

не може да го ратификува, да го прифати или да го одобри овој Протокол, ако истовремено или претходно не ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 8

Стапување на сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по денот на кој пет земји - членки на Советот на Европа ја изразиле својата согласност да бидат обврзани со овој Протокол во согласност со одредбите на член 7.

2. Во однос на земјата - членка што дополнително ќе ја изрази својата согласност да биде обврзана со него, Протоколот влегува во сила на првиот ден од месецот што следи по денот на депонирањето на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

ЧЛЕН 9

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува државите членки на Советот за:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување во сила на овој Протокол во согласност со одредбите од членовите 5 и 8;
- г. секој друг акт, нотификација или соопштение што се однесува на овој Протокол.

Долупотпишаните, прописно овластени, го потврдуваат сето тоа потпишувајќи го овој Протокол.

Составено во Стразбур, на 28 април 1983 година, на француски и англиски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок кој се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа и доставува заверена копија на секоја држава членка на Советот на Европа.

Протокол број 7

кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи

Стразбур, 22 ноември 1984 година

Владите потписнички, членки на Советот на Европа,

Решени да преземат мерки за обезбедување на колективно гарантирање на определени права и слободи со примена на Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст “Конвенција”),

Се согласија за следното:

ЧЛЕН 1

Процедурални гаранции во случај на протерување на странци

1. Странец кој законски престојува на територијата на една држава не може од неа да биде протеран, освен во случај на извршување на одлука донесена во согласност со закон, при што тој има право:

- а. да ги изнесе причините против неговото протерување
- б. да побара преиспитување на неговиот случај и
- в. да му се овозможи за таа цел да биде застапуван пред надлежните власти или пред лицето или лицата кои тие власти ќе ги определат.

Странец може да биде протеран пред остварување на неговите права според ставот 1-а, б, в, од овој член доколку тоа протерување е неопходно за јавниот ред или националната безбедност.

ЧЛЕН 2

Право на двостепеност во кривичната постапка

1. Секој кого судот го прогласил за виновен за кривично дело има право пресудата или казната изречена за тоа дело да биде разгледана од страна на повисок суд. Остварувањето на ова право, вклучувајќи ги и причините за неговото остварување, се определени со закон.

2. Ова право може да има исклучоци во случај на мали прекршоци кои се утврдени во законот или во случаи кога лицето за кое станува збор уште во

првостепената постапка било осудено од највисок суд или прогласено за виновно и осудено откако е поднесена жалба против неговото ослободување.

ЧЛЕН 3

Право на надоместок на штета во случај на судска заблуда

Кога некое лице, според конечната одлука, е осудено за кривично дело и кога подоцна таа казна ќе се поништи или биде простена по основ на нови или дополнително утврдени факти, кои убедливо покажуваат дека тука се работело за судска заблуда, лицето кое ја издржувало казната како последица на таквата пресуда треба да добие обештетување во согласност со законот или практиката на државата за која станува збор, ако не се докаже дека самото тоа лице потполно или делумно оневозможило тие непознати факти да се откријат на време.

ЧЛЕН 4

Право да не се биде осуден или казнет два пати

1. Никој не може да биде изведен пред суд или повторно осуден во кривична постапка од суд на истата држава за дело за кое веќе бил конечно ослободен или осуден во согласност со законот и кривичната постапка на таа држава.

2. Одредбите од претходниот став не го спречуваат повторното отворање на процесот во согласност со законот и кривичната постапка на државата за која станува збор, доколку постојат нови или дополнително откриени факти, или доколку е утврдено дека е направен битен пропуст во претходната постапка, кој можел да влијае врз донесената пресуда.

3. Не е дозволено какво и да е отстапување од одредбите од овој член според член 15 од Конвенцијата.

ЧЛЕН 5

Рамноправност меѓу сопружниците

Сопружниците уживаат исти граѓански права и одговорности во меѓусебните односи и во односите кон своите деца во поглед на бракот, во текот на бракот и во случај на развод. Овој член не ги спречува државите да ги преземат оние мерки што се неопходни и што се во интерес на децата.

ЧЛЕН 6

Територијална примена

1. Секоја држава може, во моментот на потпишувањето и депонирањето на инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување, да ја наведе територијата или териториите на кои овој Протокол ќе се применува и да наведе во која мерка се обврзува, одредбите од овој Протокол да се применуваат на таа територија или тие територии

2. Секоја држава може во секој друг момент, со изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Еврола, да ја прошири примената на овој Протокол на секоја друга територија наведена во таа изјава. Во однос на таа територија, овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на рокот од два месеца од денот кога Генералниот секретар ја примил изјавата.

3. Секоја изјава дадена во согласност со претходниот став може во однос на која и да е територија наведена во таквата изјава да биде повлечена или изменета со нотификација упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа. Повлекувањето или измената важи од првиот ден во месецот по истекот на два месеца од датумот кога Генералниот секретар ја примил таквата нотификација.

4. Изјавата дадена во согласност со овој член ќе се смета како да е дадена во согласност со првиот став од членот 56 од Конвенцијата.

5. Територијата на секоја држава на која овој Протокол се применува во согласност со ратификацијата, прифаќањето или одобрувањето од страна на таа држава и секоја територија на која овој Протокол се применува во согласност со изјавата на таа држава според овој член можат да се сметаат за посебни територии кога е во прашање толкувањето на територијата на државата според членот 1.

6. Секоја држава која дала изјава согласно параграф 1 и 2 од овој член може, во секој момент потоа, да изјави дека по однос на една или повеќе територии наведени во таа изјава ја прифаќа надлежноста на Судот во врска со жалби на физички лица, невладини организации или групи поединци, како што е предвидено во членот 34 од Конвенцијата, според членовите од 1 до 5 од овој Протокол.

ЧЛЕН 7

Односи со Конвенцијата

1. Државите потписнички ги сметаат членовите од 1 до 6 на овој Протокол за дополнителени членови на

Конвенцијата и во согласност со тоа ги применуваат сите одредби од Конвенцијата.

ЧЛЕН 8

Потпишување и ратификација

Овој Протокол е отворен за потпишување за државите членки на Советот на Европа, потписнички на Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Држава-членка на Советот на Европа не може да го ратификува, да го прифати или да го одобри овој Протокол ако претходно или истовремено не ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 9

Стапување на сила

1. Овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на период од два месеца од денот кога седум држави

- членки на Советот на Европа ќе го прифатат Протоколот во согласност со одредбите од член 8.

2. За секоја држава - членка која подоцна ќе даде согласност дека го прифаќа Протоколот, овој Протокол стапува на сила првиот ден во месецот по истекот на период од два месеца од денот кога е депониран инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

ЧЛЕН 10

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува сите земји членки на Советот за:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување на сила на овој Протокол во согласност со одредбите од членовите 6 и 9;
- г. секој друг акт, нотификација или изјава во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, прописно овластени за таа цел, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Стразбур, на 22 ноември 1984 година, на француски и англиски јазик, при што и двата текста

се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок што ќе биде депониран во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа и доставува заверена копија на секоја држава-членка на Советот на Европа.

Протокол број 12

кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи

Рим, 4 ноември 2000 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол,

Имајќи го предвид основниот принцип според кој сите луѓе се еднакви пред законот и имаат право на еднаква правна заштита,

Решени да преземат понатамошни чекори преку колективно јакнење на општата забрана на дискриминацијата преку Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во понатамошниот; текст “Конвенција”);

Повторно потврдувајќи дека принципот на недискриминација не ги спречува државите членки да преземат мерки за промовирање на целосна и ефикасна еднаквост, под услов да постои објективно и разумно оправдување на тие мерки,

Се договорија за следново:

ЧЛЕН 1

Општа забрана на дискриминацијата

1. Уживањето на секое право предвидено со закон ќе биде обезбедено без дискриминација врз било која основа како пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, поврзаност со национално малцинство, имот, раѓање или друг статус.

2. Никој не смее да биде дискриминиран од страна на јавен орган по било која основа наведена во став 1.

ЧЛЕН 2

Територијална примена

1. Во времето на потпишување или при депонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување, секоја држава може да ја назначи територијата или териториите каде ќе се применува Протоколот.

2. Во било кој подоцнеж период, секоја држава може преку изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прошири примената на Протоколот на било која друга територија наведена во таквата изјава. Во однос на таквата територија Протоколот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквата изјава од страна на Генералниот секретар.

3. Било која изјава дадена според претходните два става може во однос на териториите наведени во таквите изјави, да се повлече или измени со известување упатено до Генералниот секретар. Повлекувањето или измената ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквото известување од страна на Генералниот секретар.

4. Изјавата дадена согласно овој член ќе се смета дека е дадена согласно ставот 1 на членот 56 од Конвенцијата.

5. Секоја држава која дала изјава согласно ставовите 1 и 2 на овој член може во било кое време во име на територијата или териториите на кои се однесува изјавата дека ја прифаќа надлежноста на Судот да прима барања од лица, невладини организации или групи на лица како што е предвидено со членот 34 на Конвенцијата во однос на членот 1 на овој Протокол.

ЧЛЕН 3

Однос со Конвенцијата

Во однос на државите пристапнички, одредбите од членовите 1 и 2 од овој Протокол ќе се сметаат за дополнителни членови на Конвенцијата, и следствено ќе се применуваат сите одредби од Конвенцијата.

ЧЛЕН 4

Потпишување и ратификација

Овој Протокол ќе биде отворен за потпишување од страна на државите членки на Советот на Европа кои ја потпишале Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Држава членка на Советот на Европа не може да го ратификува,

прифати или одобри овој Протокол без претходно или истовремено да ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување ќе бидат депонирани кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 5

Стапување во сила

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на кој десет држави членки на Советот на Европа изразиле согласност да бидат обврзани со одредбите од Протоколот во согласност со одредбите од членот 4.

2. Во однос на било која држава членка која лоследователно изразила согласност да биде обврзана со Протоколот, истиот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци од датумот на делонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

ЧЛЕН 6

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ќе ги информира сите држави членки на Советот на Европа за следново:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување во сила на Протоколот во согласност со членовите 2 и 5;
- г. секој друг акт, известување или допис во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, соодветно овластени, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Рим, на четвртиот ден од ноември 2000 година во два еднакво автентични текстови на англиски и француски јазик во единствена копија, кои ќе бидат депонирани во архивите на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа ќе достави заверена копија од потпишаниот Протокол на секоја држава членка на Советот на Европа.

Протокол број 13**кон Конвенцијата за заштита на
човековите права и основните слободи во
врска со укинувањето на смртната казна во
сите околности**

Вилнус, 3 мај 2002 година

Државите членки на Советот на Европа, потписнички на овој Протокол,

убедени дека правото на живот на секој човек е основна вредност во едно демократско општество и дека укинувањето на смртната казна е од суштинска важност за заштитата на ова право и за целосното признавање на неotuѓивото достоинство на секој човек;

со желба да ја зајакнат заштитата на правото на живот гарантирано со Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана во Рим на 4 ноември 1950 година (во натамошниот текст “Конвенцијата”);

Забележувајќи дека Протоколот број 6 кон Конвенцијата во врска со укинувањето на смртната казна, потпишан во Стразбур на 28 април 1983 година не ја исклучува смртната казна во однос на дела сторени во време на војна или при закана од војна;

Решени да го преземат конечниот чекор со цел да се укине смртната казна во сите околности, Се договорија за следново:

ЧЛЕН 1**Укинување на смртната казна**

Смртната казна ќе се укине. Ниту едно лице нема да биде осудено на, ниту пак врз него ќе се изврши смртната казна.

ЧЛЕН 2**Забрана на дерогирање**

Не е дозволено дерогирање, според членот 15 од Конвенцијата на одредбите на овој Протокол.

ЧЛЕН 3**Забрана на ставање резерви**

Не е дозволено ставање резерви, во согласност со членот 57 од Конвенцијата, во однос на одредбите од овој Протокол.

ЧЛЕН 4**Територијална примена**

1. Во времето на потпишување или при депонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување, секоја држава може да ја назначи територијата или териториите каде ќе се применува Протоколот.

2. Во било кој последователен период, секоја држава може преку изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа, да ја прошири примената на Протоколот на било која друга територија наведена во таквата изјава. Во однос на таквата територија Протоколот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквата изјава од страна на Генералниот секретар.

3. Било која изјава дадена според претходните два става може во однос на териториите наведени во таквите изјави, да се повлече или измени со известување упатено до Генералниот секретар. Повлекувањето или измената ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци по датумот на прием на таквото известување од страна на Генералниот секретар.

ЧЛЕН 5**Однос со Конвенцијата**

Во однос на државите-членки, одредбите од членовите 1 и 4 од овој Протокол ќе се сметаат за дополнителни членови на Конвенцијата и следствено ќе се применуваат сите одредби од Конвенцијата.

ЧЛЕН 6**Потпишување и ратификација**

Овој Протокол ќе биде отворен за потпишување од страна на државите-членки на Советот на Европа кои ја потпишале Конвенцијата. Тој подлежи на ратификација, прифаќање или одобрување. Државата членка на Советот на Европа не може да го ратификува, прифати или одобри овој Протокол без претходно или истовремено да ја ратификува Конвенцијата. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување ќе бидат депонирани при Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 7**Стапување во сила**

1. Овој Протокол ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот

од три месеци по датумот на кој десет држави членки на Советот на Европа изразиле согласност да бидат обврзани со одредбите од Протоколот во согласност со одредбите од членот 6.

2. Во однос на било која држава членка која последователно изразила согласност да биде обврзана со Протоколот, истиот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот што следи по истекувањето на периодот од три месеци од датумот на делонирање на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување.

ЧЛЕН 8

Функции на депозиторот

Генералниот секретар на Советот на Европа ќе ги информира сите држави членки на Советот на Европа за следново:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување во сила на Протоколот во согласност со членовите 2 и 5;
- г. секој друг акт, известување или допис во врска со Протоколот.

Во потврда на тоа, долупотпишаните, должно овластени за истото, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Вилнус, на третиот ден од мај 2002 година во два еднакво автентични текстови на англиски и француски јазик во единствена копија, кои ќе бидат депонирани во архивите на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа ќе достави заверена копија од потпишаниот Протокол на секоја држава членка на Советот на Европа.

Протокол број 16

кон Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи

Стразбур, 2 октомври 2013 година

Државите членки на Советот на Европа и другите Високи договорни страни на Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана

во Рим на 4 ноември 1950 година (во понатамошниот текст „Конвенција,“), потписнички на овој Протокол;

Имајќи ги предвид одредбите на Конвенцијата и, особено, членот 19 со кој се основа Европскиот суд за човековите права (во понатамошниот текст „Суд“);

Со оглед на тоа што проширувањето на надлежноста на Судот да дава советодавни мислења дополнително ќе ги зацврсти меѓусебните односи меѓу Судот и домашните органи и со тоа ќе ја зајакне примената на Конвенцијата, во согласност со принципот на субсидијарност;

Имајќи го предвид Мислењето број 285 (2013) што Парламентарното собрание на Советот на Европа го усвои на 28 јуни 2013 година, се договорија за следното:

ЧЛЕН 1

1. Највисоките судови и трибунали на Високата договорна

страна, како што е предвидено во согласност со член 10, може да побараат од Судот да даде советодавни мислења за принципиелни прашања во врска со толкувањето или примената на правата и слободите дефинирани во Конвенцијата или нејзините протоколи.

2. Судот или трибуналот кој бара мислење може да побара советодавно мислење само во контекст на предмет што се води пред него.

3. Судот или трибуналот кој бара мислење треба да ги наведе причините за барањето и да достави релевантни информации за правните и фактичките прашања за предметот што е во тек.

ЧЛЕН 2

1. Совет составен од пет судии на Големиот судски совет ќе одлучи дали да го прифати барањето за советодавно мислење имајќи го предвид членот 1. Советот ќе ги образложи причините за секое одбивање да го прифати барањето.

2. Во советот и Големиот судски совет, кои се наведени во претходните ставови, ќе учествува по службена должност судијата избран во однос на Високата договорна страна од која потекнува судот или трибуналот што го бара мислењето. Доколку таков судија нема или истиот не може да учествува во работата на советот, во својство на судија ќе учествува лице кое Претседателот на Судот ќе го избере од листата што Договорната страна однапред ја доставила.

ЧЛЕН 3

Комесарот за човекови права на Советот на Европа и Високата договорна страна од која потекнува судот или трибуналот кој побарал советодавно мислење

имаат право да достават писмени опсервации и да учествуваат во расправата. Во интерес на правилно водење на постапката, Претседателот на Судот може да повика било која друга Висока договорна страна или лице да достават писмени опсервации или да учествуваат во расправата.

ЧЛЕН 4

1. Советодавните мислења ќе бидат образложени.
2. Доколку советодавното мислење не го изразува, во целина или дел, едногласното мислење на судиите, секој судија има право да го издвои своето мислење.
4. Советодавните мислења им се доставуваат на судот или трибуналот кој го побарал мислењето и на Високата договорна страна од која потекнува судот или трибуналот.
3. Советодавните мислења се објавуваат.

ЧЛЕН 5

Советодавните мислења не се обврзувачки.

ЧЛЕН 6

Високите договорни страни ги сметаат одредбите на членовите од 1 до 5 на овој Протокол за дополнителни членови на Конвенцијата, и сите одредби на Конвенцијата се применуваат соодветно.

ЧЛЕН 7

1. Овој Протокол е отворен за потпишување од страна на Високите договорни страни на Конвенцијата кои може да ја изразат нивната согласност да бидат обврзани со истиот:

- а. со потпишување без резерва во поглед на ратификацијата, прифаќањето или одобрувањето, или
 - б. со потпишување кое е предмет на ратификација, прифаќање односно одобрување, по кое ќе следи ратификација, прифаќање односно одобрување
2. Инструментите за ратификација, прифаќање или одобрување се депонираат кај Генералниот секретар на Советот на Европа.

ЧЛЕН 8

1. Во однос на Висока договорна страна која подоцна ќе изрази согласност да биде обврзана со овој

Протокол, истиот ќе стапи во сила на првиот ден од месецот кој следи по истекот на тримесечниот период од датумот кога таа страна изразила согласност да биде обврзана со Протоколот во согласност со одредбите на член 7.

ЧЛЕН 9

На одредбите на овој Протокол не може да се ставаат резерви врз основа на членот 57 на Конвенцијата.

ЧЛЕН 10

Секоја Висока договорна страна на Конвенцијата, при потпишувањето или депонирањето на инструментот за ратификација, прифаќање или одобрување, преку изјава упатена до Генералниот секретар на Советот на Европа ги наведува судовите или трибуналите што ги одредува во врска со член 1, став 1, на овој Протокол.

Таа изјава може подоцна да биде изменета во секој момент и во иста постапка.

ЧЛЕН 11

Генералниот секретар на Советот на Европа ги известува сите држави членки на Советот на Европа и другите Високи договорни страни за:

- а. секое потпишување;
- б. депонирање на секој инструмент за ратификација, прифаќање или одобрување;
- в. секој датум на стапување на сила на овој Протокол во согласност со одредбите на член 8;
- г. секоја изјава дадена во согласност со член 10, и,
- д. секој друг акт, известување или соопштение во врска со овој Протокол.

Во потврда на наведеното, долупотпишаните, прописно овластени за таа цел, го потпишаа овој Протокол.

Составено во Стразбур на 2 октомври 2013 година на англиски и француски јазик, при што и двата текста се еднакво веродостојни, во еден единствен примерок што се депонира во архивот на Советот на Европа. Генералниот секретар на Советот на Европа им доставува заверени копии на секоја држава членка на Советот на Европа и на другите Високи договорни страни на Конвенцијата

